

סיפרון לאחדות ישראל

לזכות אבי מורי החבר רבי חיים יצחק בן יעקב
ולאמתי מורת בלהה בת רבי צבי
לזכות בין חיים לחיים

הילד ליצם יעקב ניסן בן אורה
ולזכות ביתנו
שירי שילה מוריה בת חיה דינה

לימוד קטן בתרגום הולנדית
עם תרגום רש"י ופרושים

מיעקב נתן דליווא

De Tora verbiedt ‘zuurdesembrood’¹ (chameets, חָמֵץ) en alle producten die dit bevatten gedurende het Pesachfeest in ons bezit te hebben. En degene die dit toch bewaart op zijn erf of woning schendt een ‘verbod’ (lav, לֹא).² Er is tevens in de Tora een ‘gebod’ (mitsvat asé, מִצְוַת עֲשֵׂה)³ vermeld betreffende het wegruimen van ‘zuursel’ (chameets, חָמֵץ) uit iemands woning en zijn domein en wel op het zesde uur van de dag (zes uren na zonsopgang) van de veertiende Nisan, dus aan de ‘vooravond van Pesach’ (erev Pesach, עֶרֶב פֶּסַח), want er is geschreven: “Zeven dagen moeten jullie ongezuurde broden eten, maar op de dag voorafgaand⁴ aan de eerste dag meten jullie het gezuurde uit jullie woning ruimen....”. Het is daarom noodzakelijk dat voorafgaand aan het wegruimen van ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) of ‘gist’ (seor, שְׂאֹר) het huis onderzocht moet worden op de aanwezigheid hiervan, zodat dit kan worden weggeruimd. Dit zoeken naar ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) of ‘gist’ (seor, שְׂאֹר) wordt⁵ ‘het zoeken naar chameets’ (bedikat chameets, בְּדִיקַת חָמֵץ) genoemd. Het onderstaande hoofdstuk begint ons te leren over de wetten betreffende ‘het zoeken naar chameets’ (bedikat chameets, בְּדִיקַת חָמֵץ)⁶ en het ‘wegruimen’ (bioer, בִּיעוּר). De onderstaande Misjna legt uit wanneer de tijd van ‘het zoeken naar chameets’ (bedikat chameets, בְּדִיקַת חָמֵץ) begint en waar men verplicht is te zoeken.

2a Misjna:

אֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹדֵקִין אֶת הַחֲמֵץ לְאוֹר הַיָּר

Op de ‘avond’⁷ (or, אֹר) van de veertiende Nisan moet men naar ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) onder kaarslicht zoeken.^{a b}

כָּל מְקוֹם שֶׁאֵין מְכַנְיִסִין בוֹ חֲמֵץ אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה

Op iedere plek waar men normaliter niet gewoon is om hier ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) of ‘gist’ (seor, שְׂאֹר) naartoe te brengen, hoeft men niet te zoeken.

וּבְמָה אָמְרוּ ב' שוֹרוֹת בְּמִרְתֵּה

De Misjna vraagt: indien dit zo is, waarom zeggen zij,^c onze geleerden, dan dat we op twee rijen^d moeten zoeken naar ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) in de wijnkelder?⁸

De Misjna antwoordt dat een plek betreft in de wijnkelder (de bovenste twee rijen van de wijn fusten) waar (niet-)Joodse arbeiders tijdens hun werkzaamheden bijvoorbeeld hun brood neerleggen of te nuttigen, dus dit verwijst naar

מְקוֹם שֶׁמְכַנְיִסִין בוֹ חֲמֵץ

een plek waar men gewoon is om hier ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) neer te leggen.

In deze Misjna vinden we nu een verschil van mening tussen de leerschool van Hillel en van Sjammaj wat precies bedoeld wordt met ‘twee rijen’ die onderzocht moeten worden.

בֵּית שַׁמַּי אֹמְרִים ב' שוֹרוֹת עַל פְּנֵי כָּל הַמִּרְתֵּה

De leerschool van Sjammaj zegt: Twee rijen, ^e dat wil zeggen: Alle fusten **die op de voorste twee rijen** over de hele lengte **van de wijnkelder** liggen, dienen onderzocht te worden op de aanwezigheid van ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) of gist (seor, שְׂאֹר).⁹
 וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחֵיצוֹנוֹת שֶׁהֵן הַעֲלִיוֹנוֹת:

Maar de leerschool van Hilleel zegt: Twee rijen, dat wil zeggen: Slechts **die twee rijen die aan de buitenkant** ^f en **bovenaan gelokaliseerd zijn** naast de ingang van de wijnkelder en niet over de hele lengte ervan.¹⁰

גמ'

Gemara.

We hebben in de Misjna geleerd dat we op de ‘avond’ (or, אֹר) van de veertiende Nisan naar ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) moeten zoeken.

Nu hebben de leraren van de Gemara, de Amoraïem, te weten rav Hoena en rav Jehoeda een verschil van mening over wat de betekenis van אֹר is en welk tijdstip hiermee in de Misjna bedoeld wordt en of ermee de avond van de veertiende Nisan of de nacht van de veertiende Nisan bedoeld wordt; de Joodse dagindeling begint altijd op de avond wanneer de zon is ondergegaan en eindigt vierentwintig uur later.¹¹ De Gemara vraagt:

מאי אור

Wat is en wordt bedoeld met het woord **or, אֹר** wat we in de Misjna hebben geleerd?

רב הונא אָמַר נְגִהִי

Hoena zegt: dit betekent ‘**daglicht**’ (naghé, נְגִהִי).¹²

ורב יהודה אָמַר לַיְלִי

Maar rav Jehoeda zegt: het betekent hier ‘**avond**’ (lajla, לַיְלִי).¹³

De Gemara legt uit.

קא סלקא דעתך דמאן דאמר נְגִהִי ממש

Het zou in je op kunnen komen dat degene die van mening is¹⁴ dat het woord or, אֹר ‘**licht**’ (naghé, נְגִהִי) betekent, hiermee echt bedoelt dat iemand naar ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) moet zoeken **bij het feitelijke daglicht** van de ochtend ^g van de veertiende Nisan.¹⁵

ומאן דאמר לַיְלִי ממש

En degene die van mening is¹⁶ dat het woord or, אֹר ‘**avond**’ (lajla, לַיְלִי) betekent, hiermee bedoelt dat iemand naar ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חָמֵץ) moet zoeken echt wanneer het nacht is geworden in de avond van de veertiende Nisan.

De Gemara stelt een vraag aan Rav Jehoeda, die van mening is dat het woord or, אֹר ‘avond’ (lajla, לַיְלִי) betekent en niet daglicht.

מיתבי הבקר אור והאנשים שולחו אלמא אור יממא הוא

Er wordt een kritische vraag door de Jesjiva-studenten **gesteld**. Er staat geschreven:¹⁷ **‘Het ochtendgloren brak aan^h en de mannen werden weggestuurd ...’** Dus dit is het bewijs: het woord or, אור, betekent ochtendlicht.

De Gemara verwerpt dit bewijs.

מי קתיב האור בקר

Is er geschreven in het zojuist vermeld vers: **‘het licht van de ochtend’** (haor haboker, האור הבקר)?¹ Want in dat geval is het woord ‘het licht’ (haor, האור) in האור בקר een soort ‘bijvermelding’ (kinoej, פינוי) van de ‘ochtend’ (boker, בקר) waarbij het woord als naamwoord gebruikt is?

De Gemara verwerpt deze interpretatie en vertaalt het vers als volgt.

הבקר אור קתיב כמאן דאמר צפרא נהר

‘De ochtend was licht geworden’¹⁸ staat er geschreven,^j zoals in de betekenis van iemand die zegt: ‘De ochtend lichtte al op’.¹⁹

וכדרב יהודה אומר רב

En dus leert het vers ons **zoals rav Jehoeda zegt uit naam van Rav.**

דאמר רב יהודה אומר רב

Want hij, rav Jehoeda, zegt uit naam van Rav:

לעולם יבגס אדם בכי טוב

Een mens moet altijd een hem onbekende stad binnenkomen als het adagium van toepassing is ‘dat het goed is’ (beki tov, בכי טוב)²⁰ dus als het nog dag is, dus vóór zonsondergang.²¹

ויצא בכי טוב

En iemand moet pas uit een stad vertrekken als ‘wanneer het goed is’ (beki tov, בכי טוב) van toepassing is dus wanneer de zon in de ochtend opgaat.^k

De Gemara heeft nog een bezwaar tegen de mening van rav Jehoeda die zegt dat het woord or, אור avond betekent.

מיתבי וכאור בקר יזרח שמש

Zij, de studenten aan de ‘Talmoedhogeschool’ (jesjiva, ישיבה), **hebben een kritische vraag gesteld; er staat geschreven:²² ‘... en hij is als het ochtendlicht, wanneer de zon schijnt ...’**

אלמא אור יממא הוא

Dus dit bewijst dat **men** het woord or, אור als **daglicht** betekent!²³

De Gemara verwerpt echter ook dit bewijs.

מי קתיב אור בקר

Is er geschreven dat **‘licht’** (or, אור) **‘ochtend’** (boker, בקר) **betekent?**¹

וכאור בקר קתיב

Maar er is in het ‘vers’ (pasoek, פסוק) II Samuel, *Sjmoeël beet* 23:4 **geschreven: ‘En als het ochtendlicht.’!**^m

וקכי קאמר

En dit is wat er door het ‘vers’ (pasoek, פֶּסוּק) overdrachtelijk gezegd wordt:

וְכֹאֵר בְּעוֹלָם הַזֶּה

En zoals de morgen licht wordt, hoewel er in deze wereld waarin wij nu leven nog steeds duisternis heerst,

כְּעֵין זְרִיחַת שֶׁמֶשׁ לְצַדִּיקִים לְעוֹלָם הַבָּא

zal het licht worden als het schijnsel van de zon voor de rechtvaardigen (tsadikiem, צַדִּיקִים) in de toekomstige wereld (olam haba, עוֹלָם הַבָּא).

De Gemara verwerpt opnieuw de mening van rav Jehoeda die zegt dat het woord or, אור, avond betekent:

מִיָּבֵי

Zij, de studenten aan de ‘Talmoedhogeschool’ (jesjiva, יְשִׁיבָה), hebben een kritische vraag gesteld; er staat geschreven:²⁴

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם

‘En God noemde ‘het licht’ (laor, אֹר, dag (jom, יום)).’

אֵלֶּמָּא אֹר יִמְמָא הוּא

Dus dit bewijst dat or, אור, dag is!

De Gemara verwerpt ook dit.

הָכִי קָאָמַר לְמֵאִיר וְכֹא קְרָאוּ יוֹם

En dit is wat het vers (pasoek, פֶּסוּק) betekent: Hij, God, noemde de tijd dat het licht begint te worden, dag (jom, יום).^{25 n}

De Gemara maakt ook bezwaar tegen deze uitleg.

אֵלֶּמָּא מֵעַתָּה וְלַחֲשֵׁךְ קָרָא לַיְלָה

Dan moet, als dit voorafgaande waar is, het vervolg van het vers (pasoek, פֶּסוּק) ‘... en de duisternis noemde Hij nacht (lajla, לַיְלָה)’ als volgt begrepen worden, namelijk in de zin van:

לְמַחֲשֵׁיךְ וְכֹא קָרָא לַיְלָה

‘... en de tijd dat het donker begint te worden, noemde Hij nacht (lajla, לַיְלָה).’

Dus zelfs als het nog niet helemaal donker is.

Maar dit kan niet de juiste betekenis van dit vers (pasoek, פֶּסוּק) zijn,

וְהָא קִיָּמָא לִן דְּעַד צֵאת הַכּוֹכָבִים יִמְמָא הוּא

omdat we hebben vastgesteld^o dat het tot het opkomen van de sterren,²⁶ dag is.^p

Deze bovenstaande uitleg wordt dus ook door de Gemara verworpen en de Gemara komt nu met een andere uitleg van het vers. De Gemara legt uit dat de woorden ‘en Hij noemde’ (vajikra, וַיִּקְרָא) in het vers Genesis, Beresjiet 1:5 niet de betekenis van uitroepen of noemen heeft.

אֵלֶּמָּא הָכִי קָאָמַר

Maar^q het vers (pasoek, פֶּסוּק) moet als geduid worden:

קָרְיֵיהּ רַחֲמֵנָא לְגַהוֹרָא וּפְקֻדִיהּ אֲמַצְוֹתָא דִּימְמָא

De Barmhartige riep het licht^r op te komen en gaf het de opdracht (mitsva, מִצְוָה) om overdag (jom, יום) te schijnen.^s

וְקָרְיֵיהּ רַחֲמֵנָא לְחֲשׂוּכָא וּפְקֻדִיהּ אֲמַצְוֹתָא דְלַיְלָה

En de Barmhartige riep de duisternis op te komen en gaf het de opdracht (mitsva, מִצְוָה) om zijn diensten te verlenen gedurende de nacht (lajla, לַיְלָה).²⁷

מִיָּבֵי

Zij, de studenten aan de ‘Talmोधhogeschool’ (jesjiva, יְשִׁיבָה), hebben een kritische vraag gesteld aan rav Hoena, die van mening is dat het woord or, אור dag (jom, יום) betekent; er staat geschreven:²⁸

הִלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר

‘... prijst Hem, alle sterren van or, אור.’

אֵלֶּמָּה אוֹר אוֹרְתָא הוּא

Dus hieruit blijkt dat het woord or, אור ‘avond’ (oerse, אורתא) (of nacht) betekent, want de sterren aan de hemel verschijnen in de avond.

De Gemara legt deze bewering uit.

הֵכִי קָאָמַר

Dit is wat het vers (pasoek, פָּסוּק) betekent:

הִלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי הַמַּאֲרִים

‘... prijst Hem, alle sterren, die licht geven ...’

De Gemara heeft een vraag over deze uitleg.

אֵלֶּמָּה מַעֲתָה כּוֹכְבֵי הַמַּאֲרִים הוּא דְּבָעוּ שְׁבוּחֵי

Maar als dat zo is betekent dit dan dat alleen de sterren, die licht geven Hem moeten prijzen,

שְׂאִינָן מַאֲרִין לֹא בָּעוּ שְׁבוּחֵי

terwijl de sterren die geen licht geven en of niet zichtbaar zijn, Hem niet hoeven te prijzen?

וְהָא כְּתִיב הִלְלוּהוּ כָּל אֲבָאִיו

Maar er is toch geschreven in het vers (pasoek, פָּסוּק) dat hieraan voorafgaat:²⁹ ‘... Prijst Hem, al zijn Heerscharen.’³⁰

אֵלֶּמָּה הָא קָא מְשַׁמַּע לָךְ

Maar deze zinsfrase: ‘... prijst Hem, alle sterren, die licht geven ...’ komt ons leren,

דְּאוֹר דְּכּוֹכְבֵי נָמִי אוֹר הוּא

dat het licht van deze niet voor het blote oog zichtbaar schijnende sterren ook als licht gevende sterren (or, אור) beschouwd worden.¹

De Gemara vraagt.

לְמַאי נִפְקָא מִינָהּ

Wat is het praktisch gevolg dat het licht van de sterren ook als licht beschouwd wordt?

De Gemara geeft antwoord.

לְנוֹדֵר מִן הָאוֹר

Het is belangrijk met betrekking tot iemand die een ‘gelofte’ (neder, נִדַּר) aflegt,³¹ dat hij geen profijt van licht wil hebben. Want het is noodzakelijk om precies te bepalen wat met licht bedoeld wordt en wat wordt inbegrepen in de term licht.³²

[דְּתַנִּין] א [הַנוֹדֵר מִן הָאוֹר אֲסוּר בְּאוֹרָן שֶׁל כּוֹכְבֵי]

[Want we hebben in een baraita geleerd] Voor degene die een belofte (neder, נִדַּר) aflegt

dat hij geen profijt wil hebben van licht, is het zelfs verboden om van het licht van de sterren profijt te hebben.

De Gemara keert terug naar rav Jehoeda, die van mening is dat or, אור 'avond' of 'nacht' (lajla, לַיְלָה) betekent en geen daglicht.

מִיִּיבֵי

Zij, de studenten aan de 'Talmoedhogeschool' (jesjiva, יְשִׁבָּה), **hebben een kritische vraag gesteld:**

לְאוֹר יִקּוּם רֹצֵחַ יִקְטֹל עֲנִי וְאֶבְיֹן וּבְלִילָה יְהִי כְּגֹבֵב

Het vers (pasoek, פָּסוּק) zegt:³³ **'En zou deze man overdag opstaan dan zou hij een moordenaar zijn, die een arme en een behoeftige vermoordt, maar in de nacht zou hij een dief zijn.'**

Rasji 2a

לאור הנר. בגמרא (דף ז): מפרש טעמאלאור הנר. בגמרא (דף ז): מפרש טעמא
לאור הנר. בגמרא (דף ז): מפרש טעמא

Met kaarslicht. In de Gemara op folio (daf, דף) 7b wordt de reden hiervan uitgelegd. (a)

בודקין. שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא
בודקין. שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא

Men moet zoeken. [De reden dat men moet zoeken naar zuursel of zuurdesem (chameets, חמץ) of gist (seor, שאור) is] dat men geen overtreding (avera, עברה) begaat wegens het verbod om zuursel of zuurdesem (chameets, חמץ) of gist (seor, שאור) in bezit te hebben (op Pesach) (er mag in je bezit geen zuursel gezien of gevonden worden). (b)

ובמה אמרו. לקמן במתניתין
ובמה אמרו. לקמן במתניתין

Waarom zeggen zij. Dit wordt verderop geleerd. (c)

שתי שורות. של חביות הסדורות במרתף של יין צריך לבדוק למה הוצרכו לבדוק ומפרש לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג יין ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין צריך לבדוק למה הוצרכו לבדוק ומפרש לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג יין ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין

Twee rijen. Dit betreft alle fusten die op een rij in een wijnkelder liggen. Deze moeten onderzocht worden (op zuurdesem, chameets). Nu dat gezegd is in de Misjna dat we niet hoeven te zoeken op plekken waar we niet gewoon zijn chameets neer te leggen, waarom moeten we dan toch hier deze planken met fusten onderzoeken op chameets? Omdat het over een wijnkelder gaat (in of bij de woning) waar men gewoonlijk voor het diner wijn haalt en het kan gebeuren dat iemand wijn moet halen tijdens het eten en zijn brood even daar neerlegt en dit vervolgens vergeet mee te nemen. (d)

שתי שורות על פני כל המרתף. בגמ' (דף ח): מפרש מאי היא
שתי שורות על פני כל המרתף. בגמ' (דף ח): מפרש מאי היא

Twee rijen, dat wil zeggen: Alle fusten die in twee rijen **over de hele lengte van de wijnkelder** liggen. In de Gemara wordt uitgelegd, wat dit betekent folio (daf, דף) 8b. (e)

שתי שורות החיצונות כו'. מפרש בגמ' (שם)
שתי שורות החיצונות כו'. מפרש בגמ' (שם)

Slechts **die twee rijen die aan de buitenkant.** Ook dit wordt aldaar [folio (daf, דף) 8b] in de Gemara uitgelegd. (f)

קא סלקא דעתך מאן דאמר נגהי נגהי ממש. כשיאיר השחר שחרית של י"ד: מאן דאמר לילי לילי ממש לא גרסי' דהא ודאי לילי הוא ממש
קא סלקא דעתך מאן דאמר נגהי נגהי ממש. כשיאיר השחר שחרית של י"ד: מאן דאמר לילי לילי ממש לא גרסי' דהא ודאי לילי הוא ממש

Het zou in je op kunnen komen dat degene die van mening is dat het woord or, **licht** (naghé, (נגהי) betekent, hiermee echt bedoelt dat iemand naar zuursel of zuurdesem (chameets, חמץ) moet zoeken **bij het feitelijke daglicht** van de ochtend van de veertiende. Dus vanaf het moment wanneer het ochtendlicht van de veertiende (Nisan) is gaan schijnen. En dat degene die meent dat het woord dat het woord or, **avond** (lajla, לילה) betekent, bedoelt dat het echt nacht is geworden. (g)

הבקר אור. קס"ד דה"ק ולבקר דהיינו אור כלומר ששמו אור האנשים שולחו
הבקר אור. קס"ד דה"ק ולבקר דהיינו אור כלומר ששמו אור האנשים שולחו

Het ochtendgloren was aangebroken. Want je zou kunnen denken dat het zo geleerd wordt dat het ochtendlicht al was aangebroken, dat wil zeggen dat er zonlicht was en de mannen op weg werden gestuurd. (h)

מי כתיב האור בקר. דלשתמע ולאור דהיינו בקר דתימצי לומר דאור שם דבר הוא וקרי לבקר אור i
מי כתיב האור בקר. דלשתמע ולאור דהיינו בקר דתימצי לומר דאור שם דבר הוא וקרי לבקר אור

Is er geschreven in het zojuist vermeld vers: **het licht van de ochtend** (haor haboker, (האור בקר)?
 Waaruit begrepen wordt dat licht hier ochtend betekent, waaruit zou blijken dat het woord or, **אור** als zelfstandig naamwoord gebruikt wordt en dat hieruit volgt dat het woord or, **אור** synoniem met ochtendlicht is. [Dit is de letterlijke vertaling van הַבְּקָר אֹר. Het woord or, **אור** is na het zelfstandig naamwoord de ochtend (haboker, (הַבְּקָר) geschreven en dan kan het in het Hebreeuws alleen als werkwoord vertaald worden, dus: צפרא נהר, de ochtend lichtte al op.] (i)

הבקר אור כתיב. האי אור לאו שם דבר הוא אלא הבקר האיר והאנשים שולחו כמאן דאמר צפרא נהר ולפי דרכו לימדך
 דרכו לימדך הכתוב דרך ארץ מאחי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח כדבר יהודה אבל אור שהוא שם דבר אינו אלא לילה

הבקר אור כתיב. האי אור לאו שם דבר הוא אלא הבקר האיר והאנשים שולחו כמאן דאמר צפרא נהר ולפי דרכו לימדך
 הכתוב דרך ארץ מאחי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח כדבר יהודה אבל אור שהוא שם דבר אינו אלא לילה

De ochtend was licht geworden staat er geschreven. Het woord or, **אור** is hier niet als zelfstandig naamwoord gebruikt, maar het betekent in dit vers (pasoeq, פסוק) dat de ochtend oplichtte en dat toen de mannen (de broers van Jozef) weggestuurd werden. En dat is hetzelfde als iemand zegt: het ochtendlicht is gekomen en je moet hier uit het vers leren dat het de gewoonte is dat ook de broers van Jozef wachtten totdat het zonlicht in het oosten ging stralen. Maar de verklaring van rabbi Jehoeda is dat het woord or, **אור** zelfstandig gebruikt alleen maar avond kan betekenen. (j)

בכי טוב. היוצא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא ואז טוב
 לו שהאור טוב לו שנאמר באור כי טוב ומה היא טובתו מפני החיות ומפני הלסטים
בכי טוב. היוצא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא ואז טוב לו שהאור טוב לו שנאמר באור כי טוב ומה היא טובתו מפני החיות ומפני הלסטים

Dat het goed is (beki tov, (בכי טוב). Hij die op reis gaat moet zorgen dat hij wanneer het avond is geworden in een herberg of overnachtingsplaats is aangekomen als de zon nog schijnt. En de volgende ochtend moet hij wachten tot de zon is opgegaan en dan kan hij weer vertrekken en zo zal het hem goed gaan, want het daglicht is goed voor hem, omdat er gezegd is over het licht in Genesis, *Beresjiet* 1:4: '... dat het licht goed was ...' en dat daardoor het gevaar voor wilde dieren en rovers minder groot is. (k)

מי כתיב אור בקר. דהיינו שם דבר ונימא אור הוא בקר וכן יזרח שמש
מי כתיב אור בקר. דהיינו שם דבר ונימא אור הוא בקר וכן יזרח שמש

Is er geschreven dat licht (or, אור) ochtend (boker, בקר) **betekent?** Dat wil zeggen dat het woord or, אור op zichzelf als zelfstandig naamwoord wordt gebruikt. En zo ook zal het licht van zon schijnen. (l)

וכאור בקר כתיב. ואין זה שם דבר אלא כמאיר של בקר יזרח שמש כשמתחיל הבקר להאיר בעולם הזה והוא חשך ואפל בעלות השחר נוגה כזריחת השמש של עכשיו תהיה אותה שעה לצדיקים לעתיד לבא לפי שיהא אור החמה גדול מאד ואפילו עלות השחר שלה יאיר כהנץ החמה של עכשיו
וכאור בקר כתיב. ואין זה שם דבר אלא כמאיר של בקר יזרח שמש כשמתחיל הבקר להאיר בעולם הזה והוא חשך ואפל בעלות השחר נוגה כזריחת השמש של עכשיו תהיה אותה שעה לצדיקים לעתיד לבא לפי שיהא אור החמה גדול מאד ואפילו עלות השחר שלה יאיר כהנץ החמה של עכשיו

Maar er is in het vers (pasoek, פסוק) II Samuel, *Sjmoeël beet* 23:4 geschreven: **‘En als het ochtendlicht ...’!** Maar hier (in het vers II Samuel, *Sjmoeël beet* 23:4) is het woord or, אור niet zelfstandig bedoeld, maar in de zin van ‘en wanneer het licht begint te worden in de ochtend, zal de zon gaan schijnen’. Hiermee wordt het volgende bedoeld: In de ‘toekomstige wereld’ (olam haba, עולם הבא) wanneer het zonlicht zichtbaar wordt in de ochtend, zal dit licht in plaats van zwak zo sterk zijn als het licht is als de zon in deze wereld in het zenit staat.

[En omdat dit vers (pasoek, פסוק) zo kan worden uitgelegd, bewijst dit niet dat het woord or, אור ochtend (boker, בקר) of dag (jom, יום) betekent.] (m)

למאיר ובא קראו יום. משעה שמתחיל להאיר והאי אור לאו שם דבר הוא
למאיר ובא קראו יום. משעה שמתחיל להאיר והאי אור לאו שם דבר הוא

Hij, God, noemde het steeds lichter worden dag (jom, יום). Dus vanaf het moment dat het begint licht te worden, dus het woord (or, אור) licht worden, is hier niet als een zelfstandig naamwoord gebruikt.(n)

והא קיימא לן. בשמעתא קמייתא דברכות
והא קיימא לן. בשמעתא קמייתא דברכות

Omdat we hebben vastgesteld. We hebben dit eerder geleerd in Talmud Berachot folio (daf, דף) 2b (dat de nacht niet eerder begint dan dat de sterren verschijnen). [Dus kan het vers niet betekenen dat de nacht begint wanneer de schemering intreedt.] (o)

עד צאת הכוכבים יממא. כדכתיב מעלות השחר ועד צאת הכוכבים דעזרא (נחמיה ד)
עד צאת הכוכבים יממא. כדכתיב מעלות השחר ועד צאת הכוכבים דעזרא (נחמיה ד)

Tot het opkomen van de sterren is het nog dag. Want er is geschreven in *Nechemja* 4:15: **‘En wij verrichtten werkzaamheden; maar de helft van hen hielden hun speren in hun hand vanaf het ochtendgloren tot het verschijnen van de sterren.’** (p)

אלא. תריץ הכי
אלא. תריץ הכי

Maar. (Dat wil zeggen:) Leg het als volgt uit. (q)

קריה רחמנא לנהורא כו’. האי ויקרא לאו קריאת שם הוא דתימא שקרא את שם האור יום אלא קרא לבריאה המאירה שברא מהוד מעטה לבושו
קריה רחמנא לנהורא כו’. האי ויקרא לאו קריאת שם הוא דתימא שקרא את שם האור יום אלא קרא לבריאה המאירה שברא מהוד מעטה לבושו

Barmhartige riep het licht. De term ויקרא heeft hier niet de betekenis van een naam noemen in de zin van dat Hij God het licht de naam dag gaf, maar Hij riep het licht aan, zoals een koning zijn dienaar roept, om te schijnen. Zie Psalmen, *Tehilliem* 104:2: **‘U kleedt zichzelf met een mantel van oerlicht; U spreidt de hemelen uit als een gordijn.’** (r)

ופקדיה אמצותא דיממא. צוהו לשמש ביום ולחושך צוה לשמש בלילה קרא כמלך שקרא לעבדו שיבא לפניו
ופקדיה אמצותא דיממא. צוהו לשמש ביום ולחושך צוה לשמש בלילה קרא כמלך שקרא לעבדו שיבא לפניו
En Hij gaf het de opdracht (mitsva, מצוה) overdag (jom, יום) te schijnen. Hij gebood het (licht) om overdag te schijnen en Hij gebood de duisternis om de nacht te verduisteren; dus roepen in de zin van een koning die zijn dienaar gebiedt voor hem te verschijnen. (s)

5 Mijn moeder, Bilha de Leeuwe-Herschel zaliger gebruikte hiervoor de Jiddische uitdrukking: *chomeits battelen*, het zoeken en wegruimen van het gezuurde.

6 ‘Het zoeken naar zuursel of gist (bedikat chameets, בדיקת חמץ) is een opdracht (mitsva, מצוה), die door de rabbijnen (miderabbanan, מדרבנן) is ingesteld met de bedoeling dat we niet op Pesach dit zuursel of gist in ons domein zullen vinden en per ongeluk eten. Een andere methode om te voorkomen dat wij zuursel of zuurdesem (chameets, חמץ) in ons bezit hebben op Pesach is het afleggen van een officiële verklaring dat wij mocht er toch op Pesach zuursel of zuurdesem (chameets, חמץ) in onze woning of op ons domein worden aangetroffen, dat wij dit van tevoren op de veertiende Nisan als stof der aarde verklaren. Dit heet ook wel nietigverklaring van zuursel (bitoel chameets, ביטול חמץ). Mocht toch zuursel of zuurdesem (chameets, חמץ) tijdens de zeven dagen van Pesach in ons bezit worden aangetroffen dan kunnen we dit voorkomen door naar al het zuursel of zuurdesem (chameets, חמץ) te zoeken op de veertiende Nisan, dit te verzamelen op één plek en vervolgens te verbranden, het zogenaamde wegruimen (bioer, ביעור). Hierna wordt dan de formele verklaring opgelezen dat wij al het zuursel of zuurdesem (chameets, חמץ) dat wij nog mochten aan treffen in onze woning of binnen de erfgrans van ons domein van nul en generlei waarde beschouwen, de zogenaamde bitoel chameets, ביטול חמץ. Zie hiervoor op folio (daf, דף) 6b.

7 Over de betekenis van het woord or, אור hier vertaald als avond, wordt in de Gemara uitvoerig gediscussieerd. Uiteindelijk zal blijken uit de discussie in de Gemara op folio (daf, דף) 3a dat met de betekenis van het woord or, אור avond of nacht de ingang van de avond bedoeld wordt, waarop in de Joodse tijdrekening een dag begint, namelijk bij het ondergaan van de zon, de avond tevoren, i.c. bij het verschijnen van drie middelgrote sterren aan de hemel. Een Jom Tov, een joodse feestdag of een Sjabbat of iedere dag, begint altijd de avond tevoren in de Joodse tijdrekening, conform de uitdrukking in de Tora: ‘En het was avond geworden en het was ochtend geworden ...’ etc.

8 Wij leggen toch zelf geen zuursel of zuurdesem (chameets, חמץ) of gist (seor, שאור) in een wijnkelder neer?

9 Er wordt vanuit gegaan dat in een privé wijnkelder, de wijnfusten in rijen op planken boven elkaar geplaatst zijn en dat vandaar de wijn naar de eetkamer wordt gebracht. (רע"ב פ"א מ"א). Zie commentaar op de Misjna van rav Ovadja miBartinoera.

10 Verderop in de Gemara op folio (daf, דף) 8b komen de twee manieren van uitleg van de leerschool van Sjammaj en van de leerschool van Hilleel, aan de orde.

11 Het bewijs hiervoor wordt gevonden in het scheppingsverhaal, bijvoorbeeld Genesis, Exodus 1:5: ‘En God noemde het licht (or, אור) (over)dag en duisternis noemde hij nacht (lajla, לילה); het was nu avond geworden en het was ochtend geworden, één dag.’

12 Dit betekent daglicht (naghé, נגהי): Aramees voor in het Hebreeuws: schijnen of lichtgeven (lingoa, לנגוה).

13 De *Tana*, de leraar van de Misjna, noemt avond (*lajla*, לילה) *or*, אור omdat het de gewoonte van de geleerden is, zich in heldere en zuivere taal uit te spreken, zie ook de verklaring van Rasji verderop (ד"ה מאי טעמא) folio (daf, דף) 3a.

14 Rav Hoena.

15 De bedoeling van rav Hoena zou dan zijn dat men meteen bij het prille ochtendlicht begint te zoeken met het licht van een kaars, want zou het later overdag worden dan heeft het kaarslicht geen enkel verlichtend effect bij daglicht, zie verderop folio (daf, דף) 4b Rasji (ד"ה אור).

16 Rav Jehoeda.

17 Zie Genesis, *Beresjiet* 44:3: הַבֶּקֶר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שָׁלוּוּ הֵמָּה וְחָמְרֵיהֶם: ‘Het ochtendglorien was aangebrosken en de mannen werden weggestuurd, zij en hun ezels.’ Dit is de geschiedenis van Josseef en zijn broers. Josseef was onderkoning van Egypte en stuurde zijn broers (behalve Jehoeda) voor de eerste keer terug naar hun vader Jaäkov.

18 Dit is de letterlijke vertaling van הַבֶּקֶר אֹר. Het woord *or*, אֹר is nu na het zelfstandig naamwoord de ochtend (*haboker*, הַבֶּקֶר) geschreven en dan kan het in het Hebreeuws alleen als werkwoord vertaald worden, dus: צפרא נהר ‘de ochtend lichtte al op’.

19 Rav Jehoeda is het met rav Hoena eens dat de grondbetekenis van *or*, אור op zich licht betekent, maar rav Hoena meent echter dat het woord *or*, אור ook dag betekent, omdat het overdag licht is. Rav Jehoeda daarentegen is van mening dat *or*, אור geen dag kan betekenen. Wel kan *or*, אור gebruikt worden als een eufemisme voor nacht volgens rabbeenu Davied. Zie echter verderop in dit folio (*daf*, דף) waar de betekenis van *or*, אור in de zin van dag toch wel heel dichtbij komt, mede blijkens het vers Genesis, *Beresjiet* 1:5: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיַּהֲרֹרְבֵם וַיַּהֲרֹרְבֵם יוֹם אֶחָד: ‘En God noemde het licht (*laor*, אור) dag (*jom*, יום) en de duisternis (*chosjech*, חֹשֶׁךְ) noemde hij nacht (*lajla*, לילה); en het was avond geworden en het was ochtend geworden: één dag.’

20 Het adagium ‘dat het goed is’ (*beki tov*, בכי טוב) is afgeleid uit Genesis, *Beresjiet* 1:4: וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר כִּי-טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: ‘Toen zag God dat het licht goed was en hij scheidde het licht van de duisternis.’ Zie het vers eerder waar God het licht dag noemt: Genesis, *Beresjiet* 1:5: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיַּהֲרֹרְבֵם וַיַּהֲרֹרְבֵם יוֹם אֶחָד: ‘En God noemde het licht (*laor*, אור) dag (*jom*, יום) en de duisternis (*chosjech*, חֹשֶׁךְ) noemde hij nacht (*lajla*, לילה); en het was avond geworden en het was ochtend geworden: één dag.’

21 Want doordat het nog licht is, voelt de mens zich veilig en zolang het nog overdag is, kan hij een plek zoeken om te overnachten in die stad.

22 Zie II Samuel, *Sjmoeël beet* 23:3-4: אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דָבָר צוֹר יִשְׂרָאֵל מוֹשֵׁל בְּאֲדָם צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים: ‘De God van Jisraël zegt. Over mij spreekt de Rots van Jisraël: een heerser over de mens, zal rechtvaardig regeren. Hij regeert met Godsvrees,’ וַיִּבְרָא בֶקֶר יִזְרַח-שָׁמֶשׁ בֶּקֶר לֹא עֲבוֹת מִנְגַּה מִמָּטָר גִּשְׁמֵא מֵאָרֶץ ‘en hij is als het ochtendlicht, wanneer de zon schijnt op een wolkeloze ochtend meer dan het licht dat na de regen komt en valt op het gras van de aarde.’

23 Wat de Gemara ook wil zeggen dat op basis van deze woorden, die ook overdrachtelijk kunnen worden uitgelegd, is, dat de rechtvaardige koningen van het Daviedische geslacht wanneer zij uit de duisternis van deze wereld naar de wereld van het licht (*or*, אור) komen, in deze toekomstige wereld (*olam haba*, עולם הבא) het licht voor hen zal schijnen, zoals de zon in de ochtend schijnt aan een wolkeloze hemel, dus weer overdrachtelijk in een wereld zonder oorlogen en duisternis.

24 Zie Genesis, *Beresjiet* 1:5: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיַּהֲרֹרְבֵם וַיַּהֲרֹרְבֵם יוֹם אֶחָד: ‘En God noemde het licht (*laor*, אור) ‘dag’ (*jom*, יום) en de duisternis (*chosjech*, חֹשֶׁךְ) noemde hij nacht (*lajla*, לילה); en het was avond geworden en het was ochtend geworden: één dag.’

25 Zoals hiervoor wordt gezegd kan het woord *or*, אור ook een werkwoord zijn, licht worden. Dus God noemt de periode waarin het steeds lichter wordt, dag.

26 De sterren komen pas op en worden zichtbaar, nadat de hemel donkerder begint te worden, dus de voortschrijdende avondschemering kan niet een deel van de nacht zijn (maar behoort nog tot de dag).

Pas wanneer drie middelgrote sterren zichtbaar zijn is het volgens de Joodse traditie nacht. Dus dit vers kan niet op deze wijze worden uitgelegd.

27 Dus 'en Hij noemde' (וַיִּקְרָא, vajikra) in het vers, moet in deze context worden vertaald met: Hij, God, gaf de opdracht zowel aan dag en de dag hun eigen taken te vervullen.

28 Zie Psalmen, *Tehilliem* 148:3: הַלְלוּהוּ יְהוָה כָּל-כּוֹכְבֵי אֵוֶר 'Prijst Hem, zon en maan; prijst Hem, alle sterren van de nacht.' 'Alle sterren van de nacht' (kol kochvé or, לִי-כּוֹכְבֵי אֵוֶר): we zien dus dat or, אור wordt gebruikt in de zin van nacht.

29 Zie Psalmen, *Tehilliem* 148:2: הַלְלוּהוּ כָל-מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָל-צְבָאָיו 'Prijst Hem al zijn engelen; Prijst Hem al zijn Heerscharen.'

30 Dit geeft aan dat alle sterren, ook die sterren waarvan wij het lichtschijnsel niet met het blote oog kunnen waarnemen, God dienen te prijzen. Sterren en planeten worden als engelen, boodschappers van God gezien.

31 Iemand die een gelofte (neder, נדר) aflegt, moet deze nakomen, want er staat geschreven in Numeri, *Bamidbar* 30:3: אִישׁ כִּי-יִדַּר לַיהוָה אֶוֶר-הַשָּׁבַע שָׁבַע לְאֶסֶר אֶסֶר עַל-נַפְשׁוֹ לֹא יִתֵּל דְּבָרוֹ כְּכֹל-הַיָּצֵא מִפִּי יְעֻשֶׂה 'Indien iemand een belofte aflegt voor de Eeuwige, of een eed zweert om zich van iets te onthouden, dan mag hij geen woordbreuk plegen; alles wat uit zijn mond is gekomen, dient hij na te komen.'

32 De mens moet zich houden aan wat hij beloofd heeft en ook al begrijpt hij de taal van Tora niet, hij moet zich aan zijn belofte houden, zie Talmoed Arachien folio (daf, דף) 19b. Zie ook de Ritva (ריטב"א) (הא).

33 Zie de uitspraak van Job, *Ijov* over het geslacht van de zondvloed (hamaboel, המבול). Job, *Ijov* 24:14: לְאֹר לְיָקוּם רוּצִחַ יִקְטֹל-עַנִּי וְאֶבְיָוֹן וּבְלִילָה יִהְיֶה כְּגֹב 'En zou deze man overdag opstaan dan zou hij een moordenaar zijn, die arme en de behoeftige vermoordt (als hij hen opwacht en overvalt op de kruispunten van twee wegen), maar in de nacht zou hij (in dat geval als hij op dievenjacht zou gaan door een huis met een tunnel te ondermijnen en zich daardoor toegang te verschaffen) hij een dief zijn (die zich in het duister veilig waant en verschuilt).' [De tekst in het bovenstaande vers tussen haakjes is de verklaring van Rasji.] Zie verderop op het volgende folio (daf, דף). Zie ook *Beresjiet Raba* (כז ג). Zie ook Exodus, *Sjemot* 22:1: אִם-בְּמַחְתָּרַת יִמָּצֵא הַגֹּבֵב וְהִקְּבָה וּמָת אִין לֹ דְמִים 'Als de dief gevonden wordt, terwijl hij aan het inbreken was, en hij geslagen wordt en sterft dan laadt hij (dan treft hem, de heer des huizes, geen blaam) geen bloedschuld op zich.' Zie hiervoor Talmoed Sanhedrin folio (daf, דף) 72a.

הא מדקאמר

2B Dat wat aan het eind van het vers (pasoek, פָּסוּק) **gezegd is**,³⁴ namelijk

ובלילה יהי כגנב

‘... maar in de nacht zou hij een dief zijn ...’^u

אלמא אור יממא הוא

bewijst dat met het Hebreeuwse woord **or**, אור aan het begin van het vers **dag** bedoeld wordt en geen avond of nacht (lajla, לַיְלָה).

De Gemara antwoordt.

התם

Daar in het begin van het vers in Job, *Ijov* 24:14 wordt over **or**, אור gesproken, maar niet in de betekenis van nacht, maar van overdag. Maar verder in het vers (pasoek, פָּסוּק) wordt over de dief in de nacht gesproken die door een gegraven tunnel het huis binnenkomt.

הכי קאמר

Dit is de bedoeling van het vers (pasoek, פָּסוּק):^v

אי פשיטא לך מילתא פנהורא דאנפשות קאתי

Als de zaak voor jou zo klip en klaar is en **duidelijk is als een helder licht**, namelijk **dat hij**, de dief, in je huis **is gekomen** om te stelen en **je** – als je wakker bent - **te doden** zodat hij je geld en bezittingen kan wegroven,

רוצח הוא

dan is hij dus een moordenaar.

וניתן להצילו בנפשו

En in dat geval **is het** ieder mens i.c. de heer des huizes of de bewoners **toegestaan zijn leven te redden** door hem, de dief, te doden, voordat deze hem, de heer des huizes of één van de bewoners, doodt.

ואי מספקא לך מילתא כליליא

Maar als er twijfel bij je bestaat en de ‘zaak onduidelijk’³⁵ is als de nacht³⁶

יהי בעיניך כגנב

dan moet de zaak in je ogen zijn als dat hij een gewone dief is

ולא ניתן להצילו בנפשו

En dan heb je geen toestemming jezelf te redden door hem te doden.³⁷

De Gemara gaat door met het vragen over de mening van rav Jehoeda.

מיתבי

Zij, de studenten aan de Talmuedhogeschool (jesjiva, ישיבה), **hebben een kritische vraag gesteld** en citeren hierbij het volgende vers in Job, *Ijov*:³⁸

יחשכו כוכבי נשפו יקו לאור ואין ואל יראה בעפעפי שחר

‘Mogen de sterren van zijn nacht verduisterd worden; er zal hoop op licht zijn,^x maar dat zal er niet zijn; noch zal het ochtendglorien^y aanschouwd kunnen worden.’

מדקאמר יקו לאור ואין

En wegens het feit dat hij zei: ‘... deze zal hopen op licht, maar dat zal er niet zijn ...’ dat hij hoopte weer licht in zijn leven te zien, wat niet gebeurde en hieruit blijkt

אלמא אור יממא הוא

dat het woord **or**, אור in dit verband **dag** (jom, יום) **betekent**.

De Gemara antwoordt.

התם מילט הוא דקא לייט ליה איוב למזליה

Het woord **or**, אור in Job, *Ijov* 24:14 betekent geen dag (jom, יום) omdat **Job daar zijn sterrenbeeld**, waaronder hij geboren is, **vervloekt**.

אמר יהא רענא דליצפיה הך גברא לנהורא ולא לישפחיה

Hij zei: Laat het Gods³⁹ wil zijn dat deze man zal zoeken naar het licht,^z maar het niet vinden.

De Gemara vraagt nogmaals aan rav Jehoeda.

מיתיבי

Zij, de studenten aan de Talmoedhogeschool (jesjiva, ישיבה), **hebben een kritische vraag gesteld** en citeren hierbij het volgende vers uit Psalmen, *Tehilliem*:⁴⁰

ואומר אף השך ישופני ולילה אור בעדני

‘Ik zeg: Duisternis zal mij omringen en de nacht zal mijn enige licht (or, אור) zijn.’^{aa}

אלמא אור וממא הוא

Dus ook uit dit vers (pasoek, פסוק) blijkt dat het Hebreeuwse woord **or**, אור, **dag** (jom, יום) **betekent**.

De Gemara verwerpt dit bewijs.

התם הכי קאמר דוד

Dit is namelijk wat Davied hier zegt:

אני אמרתי אף השך ישופני לעולם הבא

‘Ik zeg,^{ba} nadat ik gezondigd heb, dat mij alleen duisternis zal omringen in de toekomstige wereld (olam haba, עולם הבא),

שהוא דומה ליום

Die als het daglicht zo helder is.’

עכשיו העולם הזה שהוא דומה ללילה אור בעדני

‘Nu, nadat ik te weten ben gekomen dat al mijn zonden zijn vergeven, lijkt het alsof deze wereld (haolam hazé, העולם הזה) waarin ik nu leef en die als ware de nacht (lajla, לילה) is, mij als licht (or, אור) toeschijnt.’⁴¹

De Gemara maakt ook hier bezwaar tegen op basis van een misjna.

מיתיבי

Zij, de studenten aan de Talmoedhogeschool (jesjiva, ישיבה), **hebben een kritische vraag gesteld** over het feit dat rav Hoena van mening is dat **or**, אור, **dag** (jom, יום) **betekent** en niet nacht (lajla, לילה):

ר' יהודה אומר

Rabbi Jehoeda zegt:⁴²

בודקין אור (לארבעה) עשר

Men moet naar zuursel (chameets, חמץ) zoeken^{ca} bij het or, אור van de veertiende

ובארבעה עשר שחרית

Maar ook op de veertiende in de ochtend,

ובשעת הביעור

En ook nog ten tijde van het wegruimen (bioer, ביעור) van het zuursel (chameets, חמץ).

מדקאמר רבי יהודה בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית

Op grond van het feit dat rabbi Jehoeda zegt dat men naar zuursel (chameets, חמץ) moet zoeken bij het or, אור van de veertiende

ובארבעה עשר שחרית

Maar ook op de veertiende ‘ochtends,

אלמא אור אורתא הוא

Betekent dit dus dat or, אור, nacht of avond betekent.^{43 da}

De Gemara accepteert dit bewijs.

שמע מינה

Leer inderdaad hiervan dat het woord or, אור, nacht of avond betekent.

מיתבי מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה

Er wordt een kritische vraag gesteld door de leerlingen van de Talmoedhogeschool: **Vanaf wanneer op de veertiende Nisan is het verboden om werkzaamheden te verrichten?**^{ea}

ר' אליעזר בן יעקב אומר משעת האור

Rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov zegt: **Vanaf het moment dat het licht wordt.**^{fa}

רבי יהודה אומר משעת הנץ החמה

Rabbi Jehoeda zegt: **Vanaf het tijdstip dat de zon opkomt.**

אמר ליה ר"א בן יעקב לרבי יהודה

Vervolgens zei rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov tegen rabbi Jehoeda:

וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור בעשיית מלאכה ומקצתו מותר בעשיית מלאכה

En op basis waarvan hebben wij een precedent gevonden voor een dag waarbij het een gedeelte hiervan verboden is en een deel hiervan toegestaan is werkzaamheden te verrichten?

אמר ליה הוא עצמו יוכיח

Hij, rabbi Jehoeda zei tegen hem, rabbi Eliëzer: **Deze dag van de veertiende Nisan zelf bewijst dat hiervoor een precedent is.**

שמקצתו מותר באכילת חמץ

Want op een deel van deze dag is het toegestaan om voedsel bestaande uit zuurdeeg (chameets, חמץ) te nuttigen^{ga}

ומקצתו אסור באכילת חמץ

En op een deel van deze dag is het niet toegestaan om voedsel bestaande uit zuurdeeg (chameets, חמץ) te nuttigen.⁴⁴

De Gemara stelt dat de betekenis van het Hebreeuwse woord or uit de volgende baraita valt te concluderen.

מדקאמר רבי יהודה משעת הנץ החמה

Zouden wij kunnen concluderen wegens het feit dat **rabbi Jehoeda** zegt dat het verrichten van werkzaamheden op de veertiende Nisan verboden is **vanaf de tijd van de opkomst van de zon,**

אלמא אור דקאמר ר"א בן יעקב אורתא הוא

Dat de betekenis van het Hebreeuwse woord **or** volgens de mening van rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov, **nacht is?**^{ha}

De Gemara wijst deze redenering af.

לא

Neen! Het is niet zo dat rabbi Eliëzer het woord or interpreteert als nacht.

מאי אור עמוד השחר

Wat is dan volgens rabbi Eliëzer de betekenis van het woord **or**, אור? Hij bedoelt dat de betekenis van het woord or, אור **ochtendgloren** is.⁴⁵

De Gemara maakt bezwaar tegen deze redenering.

אי הכי דקאמר ליה

Als dit zo zou zijn, laat hem, rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov dit dan - toen hij tegen hem, rabbi Jehoeda zei:

היכן מצינו יום שמקצתו מותר בעשיית מלאכה ומקצתו אסור בעשיית מלאכה

op basis waarvan hebben wij een precedent gevonden voor een dag waarbij het een gedeelte hiervan verboden is en een deel hiervan toegestaan is werkzaamheden te verrichten -

נימא איהו לנפשיה

Dan dit tegen zichzelf zeggen!^{46 ia}

הא איכא לילה דקא שרי ר"א בן יעקב

Want rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov staat notabene het verrichten van werkzaamheden op de avond van de veertiende Nisan toe, terwijl hij het verrichten van werkzaamheden overdag verbiedt!

De Gemara verdedigt weer zijn argumentatie dat de betekenis van het woord or, ochtendgloren is.

ה"ק

Dit is wat hij – rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov – bedoelt te zeggen,

בשלמא לדידי

Namelijk: **Ik blijf bij mijn mening.**

אשכחנא דקא פלגי רבנו בין וממא לליליא

Omdat we hebben vastgesteld dat de rabbijnen een onderscheid maken tussen dag en nacht met betrekking tot het verrichten van werkzaamheden op de veertiende Nisan.⁴⁷

(דתנו) גבי תענית צבור

Want we hebben geleerd in een baraita met betrekking tot een algemene vastendag:⁴⁸

(תענית צבור, taäniet tsibboer):

עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי ר' אליעזר בן יעקב

Tot wanneer mag men eten en drinken op een algemene vastendag (taäniet tsibboer, תענית צבור)? Tot het eerste ochtendgloren, althans volgens de mening van rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov.

ר' שמעון אומר עד קרות הגבר

Rabbi Sjimon zegt: Tot het moment dat de haan begint te kraaien.⁴⁹

אלא לדידך היכא אשכחנא וממא גופיה דפלגי ביה רבנו

Echter [zo zegt rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov tegen rabbi Jehoeda] waar vinden we volgens jouw mening een halacha waarbij de rabbijnen de tijd overdag zelf hebben onderverdeeld?^{50 ka}

אמר ליה הוא עצמו יוכיח

Rabbi Jehoeda antwoordt aan rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov: De veertiende Nisan, dus deze dag zelf bewijst dit, namelijk dat hiervoor dat wil zeggen - voor een onderverdeling overdag van de veertiende Nisan in twee delen -, een precedent is.

שמקצתו מותר באכילת חמץ

Want op een deel van deze dag is het toegestaan om voedsel bestaande uit zuurdeeg (chameets, חמץ) te nuttigen, namelijk tot de middag van de veertiende Nisan.

ומקצתו אסור באכילת חמץ

En op een deel van deze dag is het niet toegestaan om voedsel bestaande uit zuurdeeg (chameets, חָמֵץ) te nuttigen.

De Gemara merkt op.

שְׁפִיר קָאָמַר לִיה ר' יְהוּדָה לר"א

Rabbi Jehoeda heeft het mooi gezegd tegen rabbi Eliëzer.

De Gemara vraagt wat rabbi Eliëzer hiertegen in kan brengen.

הָכִי קָאָמַר לִיה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר

Dit is wat rabbi Eliëzer tegen hem, rabbi Jehoeda, zou kunnen inbrengen.^{ja}

אֲמִינָא לָךְ אֲנָא מְלֹאכָה דְרַבָּנִי

Ik had het met jou over werkzaamheden die door de rabbijnen verboden zijn.^{la}

וְאַתָּה אָמַרְתָּ לִי חָמֵץ דְּאוֹרְיִיתָא

En je gaf me als antwoord het verbod op het nuttigen van zuursel (chameets, חָמֵץ) dat vanaf de middag op veertiende Nisan verboden is om te nuttigen en dat is een verbod uit de Tora!^{ma}

דַּעַד הָכָא אָסַר רַחֲמֵנָא וְעַד הָכָא שָׂרָא רַחֲמֵנָא

En dit kan niet als bewijs dienen voor de argumentatie van rabbi Jehoeda, want de Barmhartige Tora verbiedt het nuttigen van zuursel (chameets, חָמֵץ) en tot een bepaald tijdstip – twaalf uur in de middag – staat de Barmhartige Tora het eten van chameets toe.

De Gemara legt nu uit hoe rabbi Jehoeda hierop zou antwoorden.

וְאִידֵךְ שְׁעוֹת דְרַבָּנִי

En die ene, te weten rabbi Jehoeda, zou argumenteren: Er zijn uren waarin het eten van zuursel (chameets, חָמֵץ) door de rabbijnen verboden is.^{51 na}

De Gemara legt uit hoe rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov, deze bovenstaande redenering van rabbi Jehoeda zou weerleggen.

וְאִידֵךְ הִרְחַקָה הוּא דְעֵבוֹד רַבָּנִי לְדְאוֹרְיִיתָא

En die andere, rabbi Eliëzer zou zeggen dat dit verbod van de rabbijnen op het eten van zuursel (chameets, חָמֵץ) dat twee uren eerder ingaat dan het verbod op basis van de wet van de Tora, een soort bufferperiode is die de rabbijnen hebben ingesteld om een overtreding van een gebod uit de Tora te voorkomen.^{52 oa}

Er wordt door de Gemara nog een bezwaar te berde gebracht tegen de veronderstelling dat het woord or, אור dag betekent.

מִיִּתְיָבִי אֵין מְשִׂיאִין מְשׁוּאוֹת אֶלָּא עַל הַחֲדָשׁ שְׁנִרְאָה בְּזִמְנֵו לְקַדְשׁוֹ

Er wordt door de leerlingen van de Talmoedhogeschool bezwaar gemaakt op basis van de volgende baraita: Er worden alleen fakkels aangestoken^{pa} wegens het zichtbaar worden van een nieuwe maan voor een nieuwe maand, wanneer^{qa} deze sikkil van de nieuwe maan op tijd door de rabbinale rechtbank gezien wordt om de nieuwe maand te wijden.

וְאִימְתִי מְשִׂיאִין מְשׁוּאוֹת

En wanneer worden er wel fakkels aangestoken als teken van een nieuwe maand?

לְאוֹר עֵבוֹרוֹ אֶלְמָא אֹר אֹרְתָא הוּא

Alleen in de or, אור na de geïntercaleerde dertigste dag van de vorige maand (iboer, עֵבוֹר),^{ra} om aan te geven aan de mensen die op afstand woonden van de hoogten waarop de fakkels werden aangestoken, dat deze dertigste dag Rosj Chodesj, de eerste dag van de nieuwe maand was.⁵³ Dus or, אור betekent avond.^{sa}

De Gemara accepteert tenslotte dit bewijs, namelijk dat met het woord or, אור avond bedoeld wordt.

שְׁמַע מִינָהּ

Leer dit inderdaad hieruit dat met het woord or, אור dus avond bedoeld wordt.

Toch maakt de Gemara weer bezwaar tegen de opvatting van rabbi Jehoeda dat met het woord or, אור, avond bedoeld wordt.

מִיִּתְיָבִי הָיָה עוֹמֵד כָּל הַלַּיְלָה וּמְקַרֵּיב עַל הַמִּזְבֵּחַ

Er wordt door de leerlingen van de Talmoedhogeschool **bezwaar gemaakt** op basis van de volgende baraita: **Als hij**, een priester, **de hele nacht staat** om offerstukken (eimurim, (אימורים) te verbranden **op het altaar**,^{54 ta}

לְאוֹרָה טְעוּן קִידוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלָיִם דְּבָרֵי רַבִּי

Als het licht wordt (in de ochtend) **moet hij** (de priester) zijn **handen en voeten** opnieuw **wijden** (door deze met water te reinigen).

אוֹרָה שְׂאֵנִי

Het woord **ora**, אוֹרָה, dat hier in de baraita gebruikt wordt **verschilt van betekenis** van het woord **or**, אור.^{55 ua}

De Gemara valt opnieuw de mening van Hoena aan waarbij Hoena zegt dat de betekenis van het woord or, אור, dat onze Misjna gebruikt dag betekent.

מִיִּתְיָבִי מֶרְזוּטָא

Mar Zoetra maakt bezwaar op basis van de volgende Misjna.⁵⁶

Rasji 2b

מדקאמר ובלילה יהי כגנב. מכלל דאור דרישיה דקרא יממא הוא והכי קאמר ביום כשעוברי דרכים הולכים עומד רוצח באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם ובלילה הוא נעשה כגנב לחתור בתים ולגנוב: **מדקאמר ובלילה יהי כגנב.** מכלל דאור דרישיה דקרא יממא הוא והכי קאמר ביום כשעוברי דרכים הולכים עומד רוצח באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם ובלילה הוא נעשה כגנב לחתור בתים ולגנוב:

Dat **wat** aan het eind van het vers in Job, *Ijov* 24:14 **gezegd is**, namelijk ‘... **maar in de nacht zou hij een dief zijn ...**’. Hieruit blijkt dat het begin van het vers [in Job, *Ijov*] over de dag wordt gesproken.

En het vers moet als volgt begrepen worden: Overdag wanneer reizigers op weg gaan, staat een moordenaar op het punt waar de wegen elkaar kruisen om hen, deze reizigers, te doden, zodat hij hun eigendommen kan wegnemen. Maar 's nachts handelt hij als een dief om in de huizen in te breken en om te stelen. (u)

הכי קאמר. מה שנתנה לך תורה רשות על הבא במחותרת להורגו כדכתיב (שמות כב) אם במחותרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים אם ברור לך הדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכיוצא בו שמכיר בו שהוא אוהבו מאד אבל שאר כל אדם אם היה בעל הממון עומד כנגדו להציל ממנו ממונו זה עומד עליו והורגו רוצח הוא וניתן רשות לכל הקודם להציל את בעל הממון בנפשו של בא במחותרת ובלילה אם מספקא לך כלילה כגון שאדם אוהבך שהוא אביך ורחמיו עליך ואם היית עומד כנגדו להציל ממנו אינו הורגך יהי בעיניך כגנב ולא ניתן להורגו והכי אמרינן בסנהדרין (דף עב:) דאב על הבן אינו נהרג במחותרת: **הכי קאמר.** מה שנתנה לך תורה רשות על הבא במחותרת להורגו כדכתיב (שמות כב) אם במחותרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים אם ברור לך הדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכיוצא בו שמכיר בו שהוא אוהבו מאד אבל שאר כל אדם אם היה בעל הממון עומד כנגדו להציל ממנו ממונו זה עומד עליו והורגו רוצח הוא וניתן רשות לכל הקודם להציל את בעל הממון בנפשו של בא במחותרת ובלילה אם מספקא לך כלילה כגון שאדם אוהבך שהוא אביך ורחמיו עליך ואם היית עומד כנגדו להציל ממנו אינו הורגך יהי בעיניך כגנב ולא ניתן להורגו והכי אמרינן בסנהדרין (דף עב:) דאב על הבן אינו נהרג במחותרת:

Dit is de bedoeling van het vers (pasoek, פְּסוּק): Iemand die [bijvoorbeeld] door [het graven van] een [ondergrondse] tunnel zich toegang verschaft tot jouw woning daarvoor geeft de Tora aan jou toestemming deze [inbreker] te doden zoals geschreven is [in Exodus, *Sjemot* 22:1]: ‘Als tijdens het inbreken via een ondergrondse tunnel de dief ontdekt wordt en hij geslagen wordt en sterft dan rust er geen bloed op hem [op de bewoner van het huis].’ Dit is van toepassing als het voor jou zo duidelijk is als het licht van de dag dat deze [dief] komt om eenieder [die hem in de weg staat] te doden. Dit geldt voor elk geval behalve als het een zoon is [die het huis van zijn vader heimelijk binnenkomt] en in soortgelijke gevallen waarbij men weet dat de éne persoon van de andere persoon houdt en hij [de

eigenaar des huizes] de ander herkent. Maar in alle andere gevallen is het zo dat wanneer de eigenaar [van het huis en] van zijn geld tegenover de inbreker komt te staan om zijn eigendommen te beschermen dan zou deze inbreker op hem [de heer des huizes] af kunnen komen om hem te doden en dus is deze [inbreker in potentie] een moordenaar en daarom geeft de Tora toestemming aan eenieder [in een degelijk geval] zichzelf te redden door de inbreker te doden. Maar als het voor jou twijfelachtig is, zoals de [donkerte van de] nacht, bijvoorbeeld in het geval wanneer het iemand is die van je houdt - zoals je vader en je met hem compassie hebt - en je dan tegenover hem zou staan om je bezit te beschermen dan zou hij jou niet doden en dan moet hij in jouw ogen als een gewone dief zijn [en geen moordenaar die komt inbreken]. In dat geval heb je geen toestemming als [heer des huizes] om die ander te doden. En zo wordt ook gezegd in Talmud Sanhedrin [folio 92b] dat als een vader bij zijn zoon in de nacht inbreekt om te stelen, de zoon zijn vader niet mag doden. (v)

כוכבי נשפו. כוכבי לילו:

כוכבי נשפו. כוכבי לילו:

‘Mogen **de sterren van zijn nacht** verduisterd worden ...’ [Hiermee wordt bedoeld dat] het licht van de sterren [van de nacht verduisterd zal worden]. (w)

יקו לאור. יצפה ליום:

יקו לאור. יצפה ליום:

‘... er zal hoop op licht zijn ...’; Men zal hoopvol wachten op de dag. (x)

עפעפי. זיהור:

עפעפי. זיהור:

‘... noch zal het **ochtendgloren** aanschouwd kunnen worden.’ [Met עפעפי, letterlijk: oogleden wordt de heldere] schittering [van de dageraad bedoeld]. (y)

לנהורא. לדבר המאיר ולא שיהיה שם היום אור ולא קאמר יקו ליום אלא יקו שיאיר ואין:

לנהורא. לדבר המאיר ולא שיהיה שם היום אור ולא קאמר יקו ליום אלא יקו שיאיר ואין:

Licht. [Bedoeld wordt] iets dat licht geeft, maar niet dat er daar overdag licht zal zijn. En er staat ook niet [in het vers] laat het dag worden, maar laat het zo zijn dat er licht zal schijnen, maar dit gebeurt niet. (z)

ואומר אך חושך ישופני. ואומר סבור הייתי בעוניי כשהייתי נרדף אך בחשך זה אמות והוא ישופני והוא יחשיך תמיד עלי לשון נשף ולילה וחשך שהייתי שרוי בו נעשה אור בעדני אצלי וגבי לילה שייך למימר יום אלמא הכי קאמר דוד הלילה נעשה לי יום:

ואומר אך חושך ישופני. ואומר סבור הייתי בעוניי כשהייתי נרדף אך בחשך זה אמות והוא ישופני והוא יחשיך תמיד עלי לשון נשף ולילה וחשך שהייתי שרוי בו נעשה אור בעדני אצלי וגבי לילה שייך למימר יום אלמא הכי קאמר דוד הלילה נעשה לי יום:

‘**Ik zeg: Duisternis zal mij omringen** en de nacht zal mijn enige licht (or, אור) zijn.’ En hij [David] zegt in dit Psalmvers: Ik dacht, toen ik achtervolgd werd (door koning Saul) in mijn ellende dat ik in deze duisternis zou sterven; en dat hij (Saul) mij zou verpletteren en duisternis mij altijd zou omringen; de betekenis is hier dus een uitdrukking van schemering, nacht en duisternis. Maar de duisternis waarin ik verkeerde, werd voor mij licht, bij mij en om mij heen. [En in dit geval] kan men dus zeggen dat de nacht [voor David] een dag is geworden. Dus David zegt hier aldus: De nacht is voor mij dag geworden. (Aa)

אני אמרתי. מפני חטאי שאף מן העולם הבא אטרד ועכשיו שמחל לי על אותו עון אף מן העולם הזה שהייתי שרוי בו בחשך ובחרפה האיר בעדני שהודיע הקב"ה לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שערים זה בזה במועד קטן (דף ט.).

אני אמרתי. מפני חטאי שאף מן העולם הבא אטרד ועכשיו שמחל לי על אותו עון אף מן העולם הזה שהייתי שרוי בו בחשך ובחרפה האיר בעדני שהודיע הקב"ה לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שערים זה בזה במועד קטן (דף ט.).

Ik zeg. Ik dacht dat ook uit de toekomstige wereld verdreven zou worden. Maar nu God mij deze zonde heeft vergeven, heeft Hij ook deze wereld waarin ik in duisternis en in schande verkeerde, voor mij verlicht. Want [uiteindelijk] maakt de Heilige, geprezen zij Hij, [pas] in de dagen van [zijn zoon]

Salomo aan zijn [Davids] vijanden bekend, dat hij David had vergeven, namelijk [op het moment] dat de priesters de heilige arke in het Allerheiligste wilden binnen dragen en de poorten hiervan gesloten bleven. [Deze poorten gingen ondanks zijn gebeden niet open; pas opende deuren van het Allerheiligste nadat Salomo, zijn zoon, reciteerde uit Psalmen, *Tehilliem* 132:10: ‘Ter wille van uw dienaar David, wijs het aangezicht van uw Gezalfde niet af’, gingen de poorten open en zagen de vijanden van Salomons overleden vader David, dat God de zonden van David, vergeven had.] [Zie Talmud Moëd Katan folio 9a]. (Ba)

בודקין. חמץ:
בודקין. חמץ:

Men moet zoeken. [Namelijk naar] zuursel (chameets, חָמֵץ). (Ca)

מדקאמר ובי"ד שחרית מכלל דאור אורתא הוא. וטעמא דר' יהודה מפרש לקמן בפירקין:
מדקאמר ובי"ד שחרית מכלל דאור אורתא הוא. וטעמא דר' יהודה מפרש לקמן בפירקין:

Op grond van het feit dat rabbi Jehoeda zegt dat men naar zuursel (chameets, חָמֵץ) moet zoeken bij het or, אור van de veertiende maar ook op de veertiende ‘ochtends, betekent dit dus dat or, אור, nacht of avond betekent. En de argumentatie van rabbi Jehoeda wordt verderop in dit hoofdstuk worden uitgelegd. (Da)

אסור בעשיית מלאכה. במקום שנהגו בו לנהוג איסור דאמרין לקמן (דף נ.ו.) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין:

אסור בעשיית מלאכה. במקום שנהגו בו לנהוג איסור דאמרין לקמן (דף נ.ו.) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין:
Vanaf wanneer op de veertiende Nisan **is het verboden om werkzaamheden te verrichten?** [Dit is van toepassing daar] waar men ter plekke de gewoonte heeft niet te werken, zoals verderop gezegd wordt [op folio 50a]: Op sommige plaatsen is het de gewoonte om niet te werken [op de veertiende Nisan]. (Ea)

משעת האור. אבל קודם לכן אפילו נהגו בטלה דעתן:
משעת האור. אבל קודם לכן אפילו נהגו בטלה דעתן:

Vanaf het moment dat het licht wordt. Maar als men zelfs voor die tijd [voor het ochtendgloren] de gewoonte had [niet te werken], heeft het [lokale gebruik] geen halachisch gewicht. (Fa)

מותר באכילת חמץ. עד שש שעות כדלקמן בפירקין (ד' יא):
מותר באכילת חמץ. עד שש שעות כדלקמן בפירקין (ד' יא):

[Want op een deel van deze dag] **is het toegestaan om** voedsel bestaande uit **zuurdeeg** (chameets, חָמֵץ) **te nuttigen.** Namelijk tot zes uur [in de ochtend], zoals verderop in dit hoofdstuk wordt uitgelegd [folio 11b]. (Ga)

אורתא הוא. משחשיכה ושקעה חמה של שלשה עשר:
אורתא הוא. משחשיכה ושקעה חמה של שלשה עשר:

Is de betekenis [van het Hebreeuwse woord or volgens de mening van rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov] **nacht? Dat wil zeggen het moment vanaf zonsondergang op de dertiende** [Nisan is het nacht]? (Ha)

נימא איהו לנפשיה. היכן מצינו שהיום אסור והלילה מותר:
נימא איהו לנפשיה. היכן מצינו שהיום אסור והלילה מותר:

Laat hem, rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov dit dan **tegen zichzelf zeggen!** [Namelijk] op basis waarvan hebben wij een precedent gevonden voor een dag waarbij [het een gedeelte hiervan] namelijk overdag verboden is en een deel hiervan [in de avond] toegestaan is werkzaamheden te verrichten? (Ia)

הכי קאמר ליה. הך איסורא דרבנן היא ולא דאורייתא ובשלמא לדידי דאמינא משעת עמוד השחר אשכחן בעלמא במידי דרבנן דהלילה מותר והיום אסור:

הכי קאמר ליה. הך איסורא דרבנן היא ולא דאורייתא ובשלמא לדידי דאמינא משעת עמוד השחר אשכחן בעלמא במידי דרבנן דהלילה מותר והיום אסור:

Dit is wat rabbi Eliëzer tegen hem, rabbi Jehoeda, zou kunnen inbrengen. Dit verbod [betreffende het verrichten van werkzaamheden] is een verbod van de rabbijnen (derabanan, דרבנן) en is niet een verbod dat door de Tora wordt gegeven (midoraita, דאורייתא). En wat ik zeg, namelijk dat men mag werken tot het ochtendgloren hierbij is de regel van de rabbijnen van toepassing: dat men vanaf de avond [van de veertiende Nisan mag werken] maar vanaf het ochtendgloren is dit verboden. (Ja)

דפלגי ביה רבנן. שנתנו חילוק בשיעורים זה לאיסור וזה להיתר:
דפלגי ביה רבנן. שנתנו חילוק בשיעורים זה לאיסור וזה להיתר:

[Echter zo zegt rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov tegen rabbi Jehoeda] waar vinden we volgens jouw mening een halacha] **waarbij de rabbijnen de tijd overdag zelf hebben onderverdeeld?** Dus waarbij zij [de rabbijnen] een [halachisch] onderscheid maken waarbij zij qua tijdstip enerzijds iets toestaan en anderzijds hetzelfde verbieden. (Ka)

אמינא לך אנא דרבנן. היכן הורגלו לעשות כן דנימא דהכא נמי כך גזרו:
אמינא לך אנא דרבנן. היכן הורגלו לעשות כן דנימא דהכא נמי כך גזרו:

Ik had het met jou over werkzaamheden **die door de rabbijnen** verboden zijn.

[Ik heb je uitgedaagd om een geval te noemen waar zij, de rabbijnen, een onderscheid hebben gemaakt tussen het ene deel van de dag en het andere deel van de dag, dat als precedent zou kunnen dienen voor jouw opvatting dat de rabbijnen alleen verboden hebben te werken na zonsopkomst en niet ervoor.] Namelijk dat zij de gewoonte hebben iets zo te beslissen, wat zij hier ook besloten hebben. (La)

ואת אמרת לי. ראייה במילי דאורייתא שגזירת הכתוב כך היא ואין זו מדת חכמים:
ואת אמרת לי. ראייה במילי דאורייתא שגזירת הכתוב כך היא ואין זו מדת חכמים:

En je gaf me als antwoord [het verbod op het nuttigen van zuursel (chameets, חמץ) dat vanaf de middag op veertiende Nisan verboden is om te nuttigen en dat is een verbod uit de Tora]! En dit bewijs [wat jij aanvoert] is op basis van een wet uit de Tora en wat door het vers uit de Tora gedecreteerd is en niet op basis van een decreet van de rabbijnen! (Ma)

שעות דרבנן. לבד איסור של תורה שהוא משש שעות. ולמעלה כדלקמן (ד' יא:) הוסיפו חכמים שתי שעות כדתן אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש הרי לך בשל דבריהם שתי שעות אסורות והארבע ראשונות לא אסרו:

שעות דרבנן. לבד איסור של תורה שהוא משש שעות. ולמעלה כדלקמן (ד' יא:) הוסיפו חכמים שתי שעות כדתן אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש הרי לך בשל דבריהם שתי שעות אסורות והארבע ראשונות לא אסרו:

En die andere, te weten rabbi Jehoeda, zou argumenteren: **Er zijn uren** waarin het eten van zuursel (chameets, חמץ) **door de rabbijnen verboden is.** Het verbod uit de Tora geldt namelijk vanaf twaalf uur in de middag [dus het is toegestaan om nog zuursel te nuttigen tot zes uur na zonsopkomst]. En verderop in de Misjna (zie folio 11b), hebben de geleerden twee uren aan het verbod op het eten van zuursel (chameets, חמץ) toegevoegd, zoals we geleerd hebben, namelijk zoals geleerd wordt in de Misjna: Men mag zuursel eten gedurende vier uren (vanaf zonsopkomst op de dag van de veertiende). Vervolgens legt men het zuursel klaar op het vijfde uur om het te verbranden op het zesde uur van de dag; [dat wil zeggen dat] volgens de opdracht [van de rabbijnen] hebben zij twee uren [toegevoegd] aan het verbod [van eten van zuursel], maar [het eten van zuursel] de eerste vier uren [vanaf zonsopkomst op de veertiende Nisan], hebben zij niet verboden [om zuursel te nuttigen]. (Na)

ואידך. ההוא לא דמי להכא דהרחקה עבוד רבנן לדאורייתא משום יום המעון ובני אדם שאינן בקיין בשעות ויטעו בין שש לשבע אבל באיסור זה כוליה דרבנן אחר שגזרו איסור כל היום גזרו:

ואידך. ההוא לא דמי להכא דהרחקה עבוד רבנן לדאורייתא משום יום המעון ובני אדם שאינן בקיין בשעות ויטעו בין שש לשבע אבל באיסור זה כוליה דרבנן אחר שגזרו איסור כל היום גזרו:

En die andere [rabbi Eliëzer zou zeggen dat dit verbod van de rabbijnen op het eten van zuursel (chameets, חמץ) dat twee uren eerder ingaat dan het verbod op basis van de wet van de Tora, een soort bufferperiode is die de rabbijnen hebben ingesteld om een overtreding van een gebod uit de Tora te voorkomen]. Dit geval lijkt niet op het eerste geval [over het werkverbod, gedecreteerd door de rabbijnen]. Want de rabbijnen hebben met betrekking tot het eten van zuursel een beschermend verbod

van de Torawet gedecreteerd, want op een bewolkte dag zouden de mensen niet goed kunnen zien hoe hoog de zon aan de hemel staat en of het al twaalf uur zou zijn; of mensen zijn niet goed in het inschatten van de uren en ze zouden zich kunnen vergissen tussen het zesde en zevende uur. Maar inzake dat andere verbod [om te werken op de veertiende Nisan] is het anders, want de rabbijnen stelden een werkverbod in voor de hele dag van de veertiende Nisan. (Oa)

אין משיאין משואות. אבוקות בראשי הרים היו שלוחי בית דין עושין להודיע שהיום קידשו בית דין את החדש: **אין משיאין משואות.** אבוקות בראשי הרים היו שלוחי בית דין עושין להודיע שהיום קידשו בית דין את החדש:

Er worden alleen fakkels aangestoken etc. De afgezanten van het Sanhedrin waren gewend fakkels aan te steken op de toppen van de bergen om bekend te maken dat het op die dag de nieuwe maand heeft ingewijd en vastgesteld. (Pa)

אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו. ביום שלשים שנראה לקדש דאילו כשהחדש מעובר ועושין ראש חדש ביום שלשים ואחד אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים ואשמעינן האי תנא דאחסר עבדינן משואות ואמלא לא עבדינן משואות וכשאין רואין משואות יודעין שהחדש מעובר: **אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו.** ביום שלשים שנראה לקדש דאילו כשהחדש מעובר ועושין ראש חדש ביום שלשים ואחד אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים ואשמעינן האי תנא דאחסר עבדינן משואות ואמלא לא עבדינן משואות וכשאין רואין משואות יודעין שהחדש מעובר:

Echter **alleen** wanneer **deze** sikkal van de nieuwe maan **op tijd** door de rabbinale rechtbank **gezien** wordt om de nieuwe maand **te wijden**. Dit gebeurt dus op de dertigste van de maand, want alleen dan is het mogelijk de nieuwe maand in te wijden, want wanneer de maand verlengd is en men de nieuwe maand vaststelt (rosj chodesj, ראש חודש) op de éénendertigste dag vaststelt, dan wijdt het Sanhedrin deze maand niet in, want de nieuwe maand is al door de Hemel ingewijd. En deze leraar van de Misjna, Tana, leert ons dat bij een niet volledige (chaseer, חֶסֶר) maand fakkels [op de heuveltoppen] worden afgestoken [voor de joodse mensen verderaf wonend], maar bij een volle maand (malé, מָלֵא) [van dertig dagen] steekt men geen fakkels aan en wanneer men [de in de verafgelegen gebieden wonende mensen] geen vuurfakkels ziet, weet men dat er sprake is van een verlengde maand [van dertig dagen]. (Qa)

לאור עבורו. ליל שעבר שלשים להודיע שהיום נתקדש (ליל) שלשים [ואחד] קרי (אור) עבורו על שם שבו נעשה החדש מעובר כשאין קובעין בו את ראש חדש: **לאור עבורו.** ליל שעבר שלשים להודיע שהיום נתקדש (ליל) שלשים [ואחד] קרי (אור) עבורו על שם שבו נעשה החדש מעובר כשאין קובעין בו את ראש חדש:

Alleen **in de or, אור na de geïntercaleerde** dertigste dag van de vorige maand (iboer, עֵבוֹר). Dus in de avond, nadat de dertigste dag voorbij is gegaan om bekend te maken dat de dertigste dag als begin van de nieuwe maand is ingewijd. Men noemt de éénendertigste dag een geïntercaleerde dag omdat er dan sprake is van een verlengde maand, omdat men op dertigste van de maand niet kon vaststellen of er sprake was van een nieuwe maan [waarbij in dat geval de nieuwe maand rosj chodesj op de éénendertigste dag viel en dus de eerste dag van de nieuwe maand wordt]. (Ra)

אלמא אור אורתא הוא. דהא ביום אין משואות של אור נראין מרחוק: **אלמא אור אורתא הוא.** דהא ביום אין משואות של אור נראין מרחוק:

Dus or, אור betekent avond. Want overdag zijn er geen vuurfakkels vanuit de verte zichtbaar. (Sa)

עומד ומקריב כל הלילה לאורה טעון קידוש ידים ורגלים. דקסבר רבי לינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים וטעמא מפרש בזבחים: **עומד ומקריב כל הלילה לאורה טעון קידוש ידים ורגלים.** דקסבר רבי לינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים וטעמא מפרש בזבחים:

Als hij, een priester, de hele nacht staat om offerstukken (eimuriem, אֵימורִים) te verbranden **op het altaar** etc. Want Rabbi is van mening dat het gedurende de hele nacht bezig zijn van de priester met deze werkzaamheden, de handen en voeten ontwijfd worden [en opnieuw in water geheiligd moeten worden]. En de reden hiervan wordt uitgelegd in de Talmud. (Ta)

אורה שאני. היכא דתני אורה לא פליג רב יהודה דהוא לשון יום: **אורה שאני.** היכא דתני אורה לא פליג רב יהודה דהוא לשון יום:

Het woord **ora**, אורה dat hier in de baraita gebruikt wordt **verschilt van betekenis** van het woord **or**, אור. Wanneer de Misjna leert over het woord אורה is Rabbi Jehoeda [Rebbi, de eindredacteur van de Misjna] van mening dat de betekenis hiervan dag is. (Ua)

Peroesjien 2b

34 Zie Job, *Ijov* 24:14.

35 De Gemara wil als het ware zeggen dat het lijkt alsof het een schemertoestand of schemering (been hasjemasjot, בין השמשות) is en het lijkt niet zeker of je twijfelt als het ware of het dag of nacht voor je is; je mag in dat geval de dief in ieder geval dan niet doden. Zie Tosefot (ד"ה אי).

36 מילתא כליליא, milte keleile: hier vertaald met: ‘de zaak is onduidelijk als het donker is’; je weet bijna zeker dat de dief gekomen is alleen maar om te stelen, zoals bijvoorbeeld het geval is dat een vader in het huis van zijn zoon inbreekt om iets weg te nemen.

37 Want de dief heeft nooit de bedoeling om jou geweld aan te doen, laat staan te doden.

38 Zie Job, *Ijov* 3:9: ‘Mogen de sterren van zijn nacht verduisterd worden; er zal hoop op licht zijn, maar dat zal er niet zijn; noch zal het ochtendgloren aanschouwd kunnen worden.’ Dit is de vervloeking (kelala, קללה) die Ijov over de avond, toen hij geboren werd, uitsprak.

39 Laat het Gods wil zijn dat ik Job (Job spreekt over zichzelf) licht zal zoeken; maar ik zal dit niet vinden.

40 Zie Psalmen, *Tehilliem* 139:11: ‘Ik zei: Duisternis zal mij omringen en de nacht zal mijn (enige) licht (or, אור) zijn.’ Dit vers dichtte Davied toen hij achtervolgd werd door koning Sjaoel en waarbij hij dacht dat al zijn dagen verduisterden als een stikdonkere nacht, maar ten leste veranderde de nacht voor hem in een dag en hieruit zien we dat hij, Davied, de dag (jom, יום) licht (or, אור) noemt.

41 En hieruit volgt dat uit dit vers (pasoek, פסוק) niet afgeleid kan worden dat het woord or, אור, dag (jom, יום) betekent.

42 Rabbi Jehoeda zegt dit in de Misjna op folio (daf, דף) 10b.

43 Omdat rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov, het duidelijk oneens is met rabbi Jehoeda en rabbi Jehoeda het verrichten van werkzaamheden overdag op de veertiende Nisan verbiedt, moet het wel zo zijn dan de betekenis die rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov geeft aan het Hebreeuwse woord or, nachts is. Zie ook de verklaring van Rasji hierover: Volgens rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov, begint het werkverbod op de veertiende Nisan, als de zon op de dertiende Nisan in de avond is ondergegaan, dus op de avond van de veertiende Nisan.

44 Volgens de wet van de Tora is het eten van chameets, gezuurd voedsel (brood) toegestaan tot de middag, twaalf uur, zoals wordt uitgelegd op folio 11b.

45 Volgens rabbi Eliëzer vangt het verbod om werkzaamheden op de veertiende Nisan te verrichten aan bij het ochtendgloren, terwijl rabbi Jehoeda van mening is dat dit verbod later begint, namelijk bij zonsopgang.

46 Laat rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov hetzelfde bezwaar hebben tegen zijn eigen mening!

47 Het verbod om te werken op de veertiende Nisan, de dag voor Pesach, is door de rabbijnen (miderabbanan, מִדֶּרַבָּנָן) ingesteld en wel in die zin dat werkzaamheden pas verboden zijn overdag op de veertiende Nisan verboden zijn, maar niet op de avond van de veertiende Nisan. Het is daarom te billijken voor rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov om te zeggen dat het verbod om op de veertiende Nisan te werken alleen van toepassing is na het ochtendgloren.

48 Deze regel is van toepassing op alle vastendagen, uitgezonderd Grote Verzoendag, Jom Kipoer en de vastendag van de negende Av en vastendagen die voor het uitblijven van de regens worden vastgesteld.

49 Het gekraai van de haan begint net voor het ochtendgloren. Uit deze baraita blijkt dat er wat betreft een vastendag in het algemeen door de rabbijnen voor wat betreft het vasten een onderscheid wordt gemaakt tussen dag en nacht.

50 De dag begint met het ochtendgloren, maar rabbi Jehoeda verbiedt het werken op de veertiende Nisan vanaf zonsopkomst, hetgeen later is. Dit betekent dat hij de tijd overdag in tweeën splitst, namelijk op veertien Nisan vóór zonsopkomst waarbij werken nog is toegestaan en na zonsopkomst waarna werken verboden is. Rabbi Eliëzer, de zoon van Jaäkov daagt nu rabbi Jehoeda uit een precedent te vinden voor het splitsen van de tijd overdag op deze wijze.

51 De rabbijnen waren namelijk bezorgd dat als het een bewolkte dag zou zijn, de mensen niet zouden kunnen zien dat de zon in het zenit zou staan en dat het dus zes uren na zonsopgang zou zijn, dus precies twaalf uur. Ook waren zij bang dat sommige mensen vroeger in het algemeen niet goed konden inschatten hoe laat het is. Daarom decreteerden de rabbijnen het verbod op het eten van zuursel vanaf vier uren na zonsopgang.

52 Dus deze bufferperiode van twee uren als gevolg van een decreet van de rabbijnen kan niet als bewijs dienen voor het werkverbod op de veertiende Nisan dat door de rabbijnen werd gedecreet.

53 De Tana, de leraar, van deze baraita, leert dat alleen fakkels op de hoogten van bergen werden aangestoken om te laten zien aan de mensen die op grote afstand woonden – en die vervolgens ook weer fakkels op de bergen aanstaken voor mensen die weer op grote afstand hiervandaan woonden – wanneer het de beslissing van de rabbinale rechtbank was om de dertigste -geïntercaleerde dag van de maand – als de eerste dag van de nieuwe maand (Rosj Chodesj, ראש חודש) te beschouwen. Als echter de rechtbank besloot om de nieuwe maand (Rosj Chodesj, ראש חודש) pas op de volgende dag, de éénendertigste dag als zodanig te beschouwen, werden er geen fakkels aangestoken, zodat de mensen die op afstand van de grote hoogten woonden, wisten dat de vorige dag niet door de rabbinale rechtbank als de eerste dag van de nieuwe maand werd aangemerkt, en in dat geval zou de eerste dag van de nieuwe maand (Rosj Chodesj, ראש חודש) automatisch op de éénendertigste dag vallen.

54 Er zijn gedeelten of offerstukken ((eimurim, אֵימורים) die op het altaar verbrand moeten worden, zoals de vetstukken van interne organen. Er zijn offers die op het altaar geheel in rook opgaan, zoals de brandoffers (olat, עֹלוֹת), maar in het geval van andere offers bestaan de gewijde offerdelen die geofferd worden alleen uit bepaalde vetstukken en organen, hetgeen beschreven is in Leviticus, *Vajikra* 3:3-5: 'En hij (de priester) zal van het vredesoffer een vuuroffer brengen voor de Eeuwige, [bestaande] uit de vetstukken dat de ingewanden bedekt en dat erin aanwezig is.' וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֵת-הַחֵלֶב אֲשֶׁר עָלָיו אֲשֶׁר עַל- וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֵת-הַחֵלֶב אֲשֶׁר עָלָיו אֲשֶׁר עַל- וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֵת-הַחֵלֶב אֲשֶׁר עָלָיו אֲשֶׁר עַל- Benevens de twee nieren met het hierop gelegen vet ter hoogte van de flanken. En hij (de priester) zal het middenrif boven de lever samen met de nieren verwijderen.' 'En de nakomelingen van Aharon zal dat in rook doen opgaan op het altaar, naast het brandoffer dat op de houtstapel is dat op het vuur ligt; (het is) een vuuroffer (met) een aangename geur voor de Eeuwige.'

55 Zelfs rabbi Jehoeda die van mening is dat het woord אור nacht betekent is het ermee eens dat het woord ora, אורה dag betekent, want hij is het ermee eens dat de radix van het woord אור gerelateerd is

met licht, dus het is niet onlogisch om te zeggen dat een afgeleide vorm van het woord אור, namelijk ora, אֹרָה dag betekent.

56 Zie Misjna Keritot, קְרִיתוֹת 7b.

המפלת אור לשמונים ואחד

Als een vrouw⁵⁷ een miskraam heeft op de [avond] or, אור van de éénentachtigste dag nadat zij een meisje gebaard heeft,^{va}

בית שמאי פוטרין מקרבן

dan stelt de leerschool van Sjammaj haar vrij van het brengen van een tweede offer.⁵⁸

ובית הלל מחייבין

Maar de school van Hilleel stelt haar verplicht [een tweede offer te brengen].^{wa}

אמרו (להן) בית הלל לבית שמאי

De school van Hilleel zei vervolgens tegen de school van Sjammaj:

מאי שנא אור לשמונים ואחד

Waarom is er verschil tussen de [avond] or, אור van de éénentachtigste dag

מיום לשמונים ואחד

En de éénentachtigste dag [overdag]?^{xa}

אם שינה לו לטומאה

Verder als de [avond] or, אור gelijkwaardig is aan de éénentachtigste dag overdag met betrekking tot rituele onreinheid (toema, טומאה),

לא ישנה לו לקרבן

Zou dan de [avond] or, אור ook niet gelijkwaardig moeten zijn aan [overdag] met betrekking tot het offeren?^{ya}

מדקאמר בית הלל לבית שמאי מאי שנא אור לשמונים ואחד מיום לשמונים ואחד

Omdat de school van Hilleel tegen de school van Sjammaj zegt waarom is er verschil tussen de [avond] or, אור van de éénentachtigste dag en de éénentachtigste dag [overdag],

שמע מינה אור אורתא הוא שמע מינה

Moet je op basis hiervan tot de conclusie komen dat [de betekenis van het woord] or, אור avond is. Leer dat hiervan.

מיתבי כול יהא נאכל אור לשלישי

Er wordt nog een bezwaar geuit [tegen de opvatting van Rav Hoena dat or, אור in onze Misjna dag betekent] op basis van de volgende baraita: **Het zou kunnen zijn dat** het vlees van een vredesoffer (sjelamie, שְׁלָמִים) **gegeten mag worden** gedurende de [avond of nacht] or, אור van de derde dag.^{59 za}

ודין הוא זבחים נאכלים ליום אחד

En het is logisch dat offers waarvan het vlees gedurende één dag gegeten mag worden,^{ab}

ושלמים נאכלים לשני ימים

- terwijl het vlees van vredesoffers (sjelamie, שְׁלָמִים) gedurende twee dagen gegeten mag worden

מה להלן לילה אחר היום אף פאן לילה אחר היום

Dat evenals daar in het geval van offers waarvan het vlees gedurende één dag gegeten mag worden, de nacht die op die dag volgt nog het vlees gegeten mag worden⁶⁰, ook hier in het geval van de het vlees van vredesoffers (sjelamie, שְׁלָמִים) gedurende de derde nacht na de tweede dag het vlees ook nog gegeten mag worden.⁶¹

תלמוד לומר ביום זבחתם יאכל וממקרת והנותר עד יום

De Tora leert echter ter weerlegging van deze bovenstaande logische redenering:⁶² ‘Het (vlees van het vredesoffer) mag gegeten worden op de dag dat je het offert en de volgende dag. Maar alles wat overblijft tot de derde dag, moet in vuur verbrand worden.’^{bb}

בעוד יום הוא נאכל

Dit vers leert dat het vlees van het vredesoffer gegeten mag worden, **alleen als het nog dag is.**

וְאֵינוֹ נֹאכֵל לְאוֹר שְׁלִישִׁי

En het mag niet (meer) gegeten worden als de avond (or, אור) van de derde dag ingaat.

יְכוּל יִשְׂרָף מִיָּד וְדִין הוּא

Men zou kunnen denken dat het overblijfsel van het vlees van vredesoffers (sjelamiam, שְׁלָמִים) **direct verbrand zou moeten worden** na het invallen van de nacht na de tweede dag en deze bewerking kan logisch beredeneerd worden:

זְבָחִים נֹאכְלִין לְיוֹם וְלַיְלָה אֶחָד וְשְׁלָמִים נֹאכְלִין לְשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד

Sommige offers mogen gegeten worden gedurende één dag en één nacht⁶³ en het vlees van vredesoffers (sjelamiam, שְׁלָמִים) **mogen twee dagen en één avond** [namelijk de ingaande avond en nacht van de tweede dag] **gegeten worden**.⁶⁴

מָה לְהֵלֵן תִּיכָף לְאַכִּילָה שְׂרִיפָה

Zoals daar in het geval van de offers waarvan het vlees gedurende één dag en de nacht die op die dag volgt nog het vlees gegeten mag worden, **direct hierna** op de dag het overblijfsel **verbrand moet worden**,^{65 cb}

אִם כָּאן תִּיכָף לְאַכִּילָה שְׂרִיפָה

Zo zou ook hier **direct na** de tijd van het eten van het vlees van de vredesoffers (sjelamiam, שְׁלָמִים) de tijd van het verbranden van de overblijfselen **moeten zijn**, dus in de avond van de derde dag na de tweede dag.^{db}

תְּלִמוּד לִימָר וְהַנּוֹתֵר מִבְּשַׂר הַזְּבַח בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָף

De Tora leert echter^{eb} ter weerlegging van deze bovenstaande logische redenering: ‘... **maar alles wat overblijft van het offervlees** [van vredesoffers (sjelamiam, שְׁלָמִים)] **moet op de derde dag, in vuur verbrand worden**.⁶⁶

בְּיוֹם אֶתָּה (שׁוֹרֵף) וְאִי אֶתָּה שׁוֹרְפוֹ בְּלַיְלָה

Je moet dus in dit geval van restanten van vredesoffer (sjelamiam, שְׁלָמִים) **overdag verbranden en je mag deze restanten niet ’s nachts verbranden**.

De Gemara legt nu de conclusie uit die zij op basis van de bovenstaande baraita wil trekken.

מִדְּקָאֵמַר יְהֵא נֹאכֵל אוֹר לְשְׁלִישִׁי

Omdat de baraita leert: **Het zou kunnen zijn dat** het vlees van een vredesoffer (sjelamiam, שְׁלָמִים) **gegeten mag worden** gedurende de [avond of nacht] **or, אור van de derde dag etc.**⁶⁷

אֵלְמָא אוֹר אוֹרְתָא הוּא שְׁמַע מִיְנָה

Betekent dit dat met het woord **or, אור hier avond** of nacht bedoeld wordt, **leer dit hiervan**.

De Gemara citeert een andere baraita waar ook het woord or, אור gebruikt wordt in de betekenis van avond of nacht.

תָּא שְׁמַע אוֹר שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים מִתְפַּלֵּל שָׁבַע וּמִתְנַדָּה

Kom en leer een bewijs dat het woord or, אור avond betekent: **Tijdens de or, אור van Grote Verzoendag** (Jom Hakipoeriem, יוֹם הַכַּפּוּרִים) **zegt men het gebed** dat men staand moet zeggen (amida, עֲמִידָה) **dat dan uit zeven** [in plaats van normaliter achttien]⁶⁸ zegenspreuken (berachot, בְּרָכוֹת) **bestaat en vervolgens spreekt men de zondenbelijdenis** (vidoej, וִידוּי) **uit**.

שְׁחִרִית מִתְפַּלֵּל שָׁבַע וּמִתְנַדָּה

Op Grote Verzoendag **in de ochtend spreekt** men tijdens het staand gebed (amida, עֲמִידָה) **zeven zegenspreuken** (berachot, בְּרָכוֹת) **uit en vervolgens spreekt men de zondenbelijdenis** (vidoej, וִידוּי) **uit**.

בְּמוֹסַף מִתְפַּלֵּל שָׁבַע וּמִתְנַדָּה

Tijdens het bijgevoegd⁶⁹ gebed (moessaf, מוֹסָף) op Grote Verzoendag **spreekt** men tijdens het staand gebed (amida, עֲמִידָה) **zeven zegenspreuken** (berachot, בְּרָכוֹת) **uit en vervolgens spreekt men de zondenbelijdenis** (vidoej, וִידוּי) **uit**.

במנחה מתפלל שבע ומתודה

Tijdens het namiddag gebed dat staande wordt uitgesproken (amida, עמידה) **spreekt men** eveneens **zeven** zegenspreuken (berachot, ברכות) uit en vervolgens **spreekt men de zondenbelijdenis** (vidoej, וידוי) **uit**. [Tijdens het slotgebed (neila, נעילה) spreekt men eveneens zeven zegenspreuken (berachot, ברכות) uit en vervolgens spreekt men de zondenbelijdenis (vidoej, וידוי) uit.]⁷⁰

בערבית מתפלל מעין שמונה עשר

Tijdens het avondgebed dat na het eind van Grote Verzoendag wordt gezegd, **wordt een** staand gebed (amida, עמידה) **uitgesproken**, dat uit zeven zegenspreuken (berachot, ברכות) bestaat **die een soortgelijk** afgekort⁷¹ staand gebed vormen als het **achttiengebied** (sjemoneé esré, שמונה עשרה) dat normaliter in de week 's avonds wordt uitgesproken.

רבי חנינא בן גמליאל אומר משום אבותיו

Rabbi Chanina, de zoon van Gamliël zegt uit naam van zijn voorvaders

מתפלל שמונה עשר שלימות מפני שצריך לומר הבדלה בחגון הדעת

Dat men in dit laatste geval **het volledige achttien gebed** (sjemonee esré, שמונה עשרה) **dient te zeggen, omdat men de strofe inzake de scheiding** (havdala, הבדלה) tussen een bijzondere en gewone dag (béen kodesj vechol, בין קדש לחול) in de zegenspreuk over **'Hij die welwillend begrip en kennis schenkt'**, moet zeggen.

אלמא אור אורתא הוא שמע מינה

Dus we zien dat uit deze baraita blijkt dat het woord **or, אור** gebruikt wordt in de betekenis van **avond of nacht. Leer dit hiervan.**

Tenslotte weerlegt de Gemara de mening van rav Hoena dat onze Misjna het woord or, אור gebruikt in de betekenis van dag.

תא שמע דתני דבי שמואל לילי ארבעה עשר בודקין את הקמץ לאור הנר אלמא אור אורתא הוא

Kom en luister naar het bewijs hiervan dat geleverd wordt **in de academie van Sjmoeël**⁷² waar in een baraita geleerd wordt dat men in de avond van de veertiende Nisan op onderzoek uitgaat naar zuursel met een kaarslicht;⁷³ daarom wordt het woord **or, אור** in onze Misjna gebruikt in de betekenis van **avond** (oerte, אורתא).

Nu dat bewezen is dat onze Misjna het woord or, אור gebruikt in de betekenis van avond verzoent de Gemara de mening van rav Hoena met deze slotsom.

אלא בין רב הונא ובין רב יהודה דכולי עלמא אור אורתא הוא ולא פליגי

Veeleer is het zo dat of het nu om rav Hoena gaat of om rav Jehoeda, iedereen is het ermee eens dat het woord or, אור in onze Misjna gebruikt wordt in de betekenis van **avond** (oerte, אורתא) **en zij hebben feitelijk geen verschil van mening,**

מר כי אתריה ומר כי אתריה באתריה

Maar de mening van de ene Meester weerspiegelt de lokale gewoonte van de stad waarin deze woont **en de mening van andere Meester weerspiegelt de lokale gewoonte van de stad** waarin gene woont.

דרב הונא קרו נגהי ובאתריה דרב יהודה קרו לילי

Want in de stad van **rav Hoena noemen ze de nacht licht** (naghé, נגהי)⁷⁴ **en in de stad van rav Jehoeda noemen ze de nacht eenvoudigweg nacht** (leilei, לילי).^{fb}

De Gemara vraagt nu waarom onze Misjna niet de meer gebruikelijk term voor nacht gebruikt.

ותנא דידן מאי טעמא לא קתני לילי

En met betrekking tot onze leraar, Tana, van onze Misjna: wat is de reden dat hij niet het woord leilei,⁷⁵ **gebruikt voor avond of nacht?**^{gb}

לישנא מעליא הוא דנקט וכדרבי יהושע בן לוי

De reden is dat **hij**, de leraar van onze Misjna, een **verfijnde uitdrukking gebruikt** en wel in **overeenstemming met** het woordgebruik van **rabbi Jehosjoea, de zoon van Levie**.

דאמר רבי יהושע בן לוי לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו

Want rabbi Jehosjoea, de zoon van Levie zegt: Er mag nooit een onvertogen woord^{hb} uit iemands mond komen.

שקרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר

Want zie het vers in de Tora gebruikt als omschrijving van een bepaald woord met een negatieve connotatie liever een andere begripsomschrijving van acht letters, zodat er geen onvertogen woord geuit wordt, want er is gezegd:⁷⁶

מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה

‘... van ieder rein dier en van ieder niet rein dier ...’^{77 ib}

רב פפא אמר תשע שונאמר

Rav Papa zegt dat de Tora zelfs negen extra letters gebruikt om geen onvertogen woord te schrijven, want er is gezegd:⁷⁸

כי יהיה בה איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה

‘**Wanneer er onder jullie een man is, die niet ritueel rein van wege een nachtelijke pollutie ...**’^{79 jb}

רבינא אמר עשר ו(י)ו דטהור

Ravina zegt er worden hier in de tekst van de Tora tien extra letters geschreven, want er staat niet טהור maar טהור.^{kb}

רב אחא בר יעקב אמר שש עשרה שונאמר

Rav Acha, de zoon van Jaäkov zegt dat de Tora zelfs zestien extra letters bijvoegt om te leren dat men verfijnde taal moet gebruiken, want er is gezegd:⁸⁰

כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור

‘... want hij dacht er is iets gebeurt over zijn rituele reinheid, want hij is niet ritueel rein.’^{81 kb}

תניא דבי רבי ישמעאל

Er wordt geleerd in de academie van rabbi Jisjmaël:

לעולם יספר אדם בלשון נקייה

Men moet altijd fatsoenlijke taal gebruiken,

שקרי בזב קראו מרפב

want zie in het geval van een vloeiër (zav, זב), een man, noemt de Tora het, [dat wil zeggen het voorwerp dat hij ritueel verontreinigt] een rij-voorwerp.⁸²

ובאשה קראו מושב

En in het geval van een vrouw noemt de Tora het een zitplaats (mosjav, מושב).⁸³

Er worden door de baraita nog twee voorbeelden van verfijnde taal genoemd.

ואומר ותבחר לשון ערומים

En er wordt gezegd:⁸⁴ ‘... en je zou de taal van wijze mensen moeten kiezen.’^{mb}

ואומר ודעת שפתי ברור מללו

En er wordt gezegd:⁸⁵ ‘... en mijn lippen spreken verfijnde woorden uit.’^{nb}

מאי ואומר

Waarom citeert de baraita deze verzen uit de Tenach met de woorden: En er wordt

gezegd?^{ob} Waren de bewijzen uit de taal der Tora niet voldoende dat men kies woordgebruik moet hebben?

וכי תימא הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן לא

En als je zou redeneren dat deze verfijnde **bewoordingen** in het eerste bewijs uit de Tora alleen benodigd zijn voor woorden uit de Tora,^{pb} maar niet voor de lessen die de geleerden uitspreken,

תא שמע ואומר ותבחר לשון צרומים

kom en luister dan naar een tweede bewijs: **Want er wordt gezegd** in de Tenach: ‘... en je zou de taal van wijze mensen moeten kiezen.’^{86 qb}

וכי תימא הני מילי בדרבנן

En als je zou argumenteren dat deze woorden in het tweede bewijs alleen nodig zijn voor de woorden die de rabbijnen leren,

אבל במילי דעלמא לא

maar niet voor de gewone zaken en voor woorden die door de gewone man worden uitgesproken, kom en luister dan naar het derde bewijs:

ואומר ודעת שפתי ברור מללו

Want het vers zegt:⁸⁷ ‘... en mijn lippen spreken verfijnde woorden uit’ hetgeen impliceert dat in alle situaties kiese taal en bewoordingen moet gebruiken.

De Gemara heeft een vraag inzake de eerste bron die de baraita opgeeft.

ובאשה לא קתיב בה מרכב

Maar is het waar dat **aangaande een vrouw niet geschreven zijn** de bewoordingen rij-voorwerp (merkav, מרכב)?⁸⁸

והקתיב ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על הגמלים

Maar er staat toch geschreven:⁸⁹ ‘En Rebecca en haar dienstmeisjes gingen staan en redenen op de kamelen ...’

De Gemara antwoordt.

התם משום ביעותותא דגמלים אורחא היא

Daar in dat vers rijden Rebekka en haar dienstmeisjes schrijlings op de kamelen **wegens hun vrees** om te vallen als zij hoog op de bult **van de kameel** zouden zitten met de benen naar één kant.^{tb} **En dit is de gewoonte** van vrouwen op deze wijze – dat wil zeggen: schrijlings - op een kameel te zitten.

De Gemara maakt bezwaar.

והקתיב ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על הקמור

Maar er is toch geschreven:⁹⁰ ‘En Mosjé nam zijn vrouw en zijn zonen en liet hen rijden op de ezel ...’

De Gemara antwoordt.

התם

Daar

Rasji 3a

המפלת אור לשמנים אחד. בכריתות בפרק קמא דקיימא לן זאת תורת היולדת מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה יכול שתביא על הלידה שלפני מלאות ועל הלידה שלאחר מלאות קרבן אחד ולא יותר תלמוד לומר זאת שאם ילדה לאחר מלאות כגון שטבלה לסוף שבועיים של נקבה ונתעברה והפילה אם תוך מלאות הפילה נפטרת בקרבן אחד ואם לאחר מלאות הפילה כבר נתחייב בקרבן הראשון קודם לידה שניה ולבסוף מלאות של לידה שניה תביא שתי קרבנות ואם הפילה ליל של כניסת שמונים ואחד שכבר עברה מלאות שלה אבל עדיין אינה ראויה להבאת קרבן שאין קרבן נשחט בליה:

המפלת אור לשמנים אחד. בכריתות בפרק קמא דקיימא לן זאת תורת היולדת מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה יכול שתביא על הלידה שלפני מלאות ועל הלידה שלאחר מלאות קרבן אחד ולא יותר תלמוד לומר זאת שאם ילדה לאחר מלאות כגון שטבלה לסוף שבועיים של נקבה ונתעברה והפילה אם תוך מלאות הפילה נפטרת בקרבן אחד ואם לאחר מלאות

הפילה כבר נתחייב' בקרבן הראשון קודם לידה שניה ולבסוף מלאות של לידה שניה תביא שתי קרבנות ואם הפילה ליל של כניסת שמונים ואחד שכבר עברה מלאות שלה אבל עדיין אינה ראויה להבאת קרבן שאין קרבן נשחט בלילה:

Als een vrouw een miskraam heeft op de [avond] or, אור van de éénentachtigste dag [waarbij de discussie gaat over wat er gebeurt als er nog een geboorte of een miskraam komt voordat het eerste offer gebracht is]. In Talmud Keritot in het eerste hoofdstuk leren wij [op basis van het vers in het vers in Leviticus, *Vajikra* 12:7] '... dit is de wet betreffende de vrouw die een jongetje of een meisje geboord heeft' dat zij één offer kan brengen voor meerdere geboortes. Men zou kunnen denken dat zij ook voor een miskraam voordat de zuiveringsperiode (meleot, מְלֹאוֹת) van éénentachtig dagen [voor de geboorte van een meisje en veertig dagen voor de geboorte van een jongetje] afgelopen zijn of hierna slechts één offer hoeft te brengen en niet meer. De Tora leert echter זאת, 'dit' [namelijk om iets extra's te leren, zoals in het zojuist geciteerde vers staat] dat wanneer zij aan het einde van de zuiveringsperiode opnieuw baart, bijvoorbeeld zij nam een ritueel bad na twee weken in het geval dat zij beviel van een meisje en zij werd vervolgens opnieuw zwanger en kreeg een miskraam: Als nu de miskraam binnen de zuiveringsperiode plaatsheeft, dan was zij al verplicht tot het eerste offer vóór de tweede geboorte en aan het eind van de zuiveringsperiode van de tweede geboorte moet zij twee offers brengen. Maar als de miskraam plaatsheeft in de nacht waarmee de éénentachtigste dag begint [dus de zuiveringsperiode (meleot, מְלֹאוֹת) is al voorbij], dan is zij al wel na de deze zuiveringsperiode, maar nog niet geschikt om het offer te brengen, omdat een offer niet 's nachts kan worden geslacht en gebracht. (va)

בית הלל מחייבי. שתי קרבנות דלאחר מלאות קרינא ביה ובית שמאי פוטרין אותה בקרבן אחד כדמפרש טעמייהו:

בית הלל מחייבי. שתי קרבנות דלאחר מלאות קרינא ביה ובית שמאי פוטרין אותה בקרבן אחד כדמפרש טעמייהו: **Maar de school van Hilleel stelt haar verplicht** [een tweede offer te brengen]. Dus volgens de leerschool van Hilleel moet zij twee offers brengen, want het gebeurt na de reinigingsperiode (meleot, מְלֹאוֹת) [van veertig of achtig dagen]. Maar de leerschool van Sjammaj stelt haar vrij om nog een tweede offer te brengen en zij leggen de reden hiervan uit. (wa)

מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים וא'. הלא אתם מודים לנו שאם לא הפילה הלילה והפילה למחר שחייבת אף כשהפילה אור לשמונים ואחד תתחייב שהרי לכל דבר זמן היום והלילה שוים: **מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים וא'.** הלא אתם מודים לנו שאם לא הפילה הלילה והפילה למחר שחייבת אף כשהפילה אור לשמונים ואחד תתחייב שהרי לכל דבר זמן היום והלילה שוים:

Waarom is er verschil tussen de [avond] or, אור van de éénentachtigste dag en de éénentachtigste dag [overdag]? [De leerschool van Hilleel zegt] Zijn jullie het dan niet met ons dat als zij niet deze nacht een miskraam had gehad maar pas morgen, zij verplicht wel zou zijn (tot een extra offer)? Dan zou zij toch ook verplicht moeten zijn wanneer zij in de nacht waarmee de éénentachtigste dag begint een miskraam heeft, want voor alle halachische zaken worden dag en nacht toch als één tijdsperiode beschouwd? (xa)

אם שיוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן. בתמיה ועוד ראייה אחרת דהואיל ושוה לו לטומאה שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים ואם תראה לאחר שקיעת החמה דמיה טמאין כאילו היא רואה למחר ולמה לא ישוה לו אף לקרבן שכשם שאם תפיל למחר תתחייב כך תתחייב על הוולד של לילו ותשובת בית שמאי במסכת כריתות היא שנויה לא אם אמרתם ביום שמונים ואחד שכן יצתה לשעה הראויה להביא בה קרבן לפיכך נתחייבה בקרבן הראשון ושוב אין לידה השניה נפטרת בו תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד שלא יצתה מידי וולד הראשון לשעה הראויה לקרבן והדמים שאתם אומרים אינן מוכיחים שהרי הפילה תוך מלאות דמיה של לידה טמאין ופטורה מן הקרבן:

אם שיוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן. בתמיה ועוד ראייה אחרת דהואיל ושוה לו לטומאה שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים ואם תראה לאחר שקיעת החמה דמיה טמאין כאילו היא רואה למחר ולמה לא ישוה לו אף לקרבן שכשם שאם תפיל למחר תתחייב כך תתחייב על הוולד של לילו ותשובת בית שמאי במסכת כריתות היא שנויה לא אם אמרתם ביום שמונים ואחד שכן יצתה לשעה הראויה להביא בה קרבן לפיכך נתחייבה בקרבן הראשון ושוב אין לידה השניה נפטרת בו תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד שלא יצתה מידי וולד הראשון לשעה הראויה לקרבן והדמים שאתם אומרים אינן מוכיחים שהרי הפילה תוך מלאות דמיה של לידה טמאין ופטורה מן הקרבן:

Verder als de [avond] or, אור, **gelijkwaardig is aan de éénentachtigste dag overdag met betrekking tot rituele onreinheid** (toema, טוּמְאָה), **zou dan de [avond] or, אור, ook niet gelijkwaardig moeten**

zijn aan [overdag] met betrekking tot het offeren? [De leerschool van Hilleel] stelt een retorische vraag: Maar er is nog een ander bewijs: Voor de nacht van de éénentachtigste geldt dezelfde regel wat betreft rituele onreinheid (toema, טומאה) [als de overdag op éénentachtigste dag], namelijk dat zij als de vrouw dan een bloeding heeft, zij ritueel onrein is, want tot zonsondergang op de tachtigste dag blijft zij, ook al heeft zij dan een bloeding, ritueel rein. Maar als zij na zonsondergang van de tachtigste dag een bloeding heeft [– ook al is dat in de avond of nacht van de éénentachtigste dag –] dan is zij ritueel onrein. Waarom zou dat dan ook niet [voor de verplichting van het brengen van een offer ter rituele reiniging] gelden? Net zoals zij dit verplicht is [een tweede offer te brengen] is als zij overdag een miskraam krijgt, zo zou dat toch ook het geval moeten zijn als zij in de nacht van de éénentachtigste [nadat de zon op de tachtigste is ondergegaan] een miskraam zou hebben gehad? En het antwoord hierop van de leerschool van Sjamaj wordt geleerd in Talmoed Keritot waar gezegd wordt dat dit niet het geval is, want als jullie – school van Hilleel – spreken over de éénentachtigste dag dan spreken jullie over een moment waarop zij al verplicht is een offer te brengen voor de eerste geboorte en op dat moment kan zij niet meer worden vrijgesteld van het tweede offer dat zij moet brengen. Maar kunnen jullie dat over iemand die een miskraam heeft gehad in nacht van de éénentachtigste dag, zeggen, wanneer zij pas uit de status na de eerste geboorte komt op het moment waarop het offer gebracht kan worden? 's Nachts kunnen immers toch geen offers gebracht worden! En het bewijs dat jullie – leerschool van Hilleel – brengen op dat gebaseerd is op het feit dat zij de nacht van de éénentachtigste een bloeding heeft gehad en dus dan al ritueel onrein is, is geen bewijs voor het al of niet verplicht zijn van het brengen van een tweede offer door de vrouw in dit geval. Want als de vrouw binnen de zuiveringsperiode van éénentachtig dagen een miskraam gehad zou hebben dan is het bloed hiervan weliswaar ritueel onrein, maar is zij toch vrijgesteld van een tweede offer. (ya)

אור שלישי. לאור כניסתו של שלישי ה"ג גרסינן אור לשלישי ואשלמים קאי דכתיב בהו ביום זבחכם יאכל וממחרת וצוה לשורפו לבוקרו של שלישי יכול יהא נאכל ליל שלפניו:

אור לשלישי. לאור כניסתו של שלישי ה"ג גרסינן אור לשלישי ואשלמים קאי דכתיב בהו ביום זבחכם יאכל וממחרת וצוה לשורפו לבוקרו של שלישי יכול יהא נאכל ליל שלפניו:

[Het zou kunnen zijn dat het vlees van een vredesoffer (sjelamim, שְׁלָמִים) gegeten mag worden] gedurende de [avond of nacht] **or, אור van de derde dag.** Dus dat wil zeggen dat hier bedoeld wordt: tijdens de nacht waarop de derde dag begint. En het gaat hier over de vredesoffers (sjelamim, שְׁלָמִים) waarover geschreven staat: 'Het (vlees van het vredesoffer) mag gegeten worden op de dag dat je het offert en de volgende dag ...' En er wordt vervolgens opgedragen dit [de overblijfselen] te verbranden de volgende ochtend, dus op de ochtend van de derde dag. Maar alles wat overblijft tot de derde dag, moet in vuur verbrand worden.' Je zou kunnen denken dat het nog gegeten mag worden in de nacht die daaraan voorafgaat (de nacht van de derde dag). [quod non!] (za)

זבחים נאכלים ליום אחד. תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל ושלמים נאכלים לשני ימים מה להלן לילה אחר היום דכתיב בגופיה דקרא לא יניח ממנו עד בוקר הא כל הלילה אוכל וכן פסח לא תותירו ממנו עד בוקר אף כאן לילה אחר הימים הכתובים בה:

זבחים נאכלים ליום אחד. תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל ושלמים נאכלים לשני ימים מה להלן לילה אחר היום דכתיב בגופיה דקרא לא יניח ממנו עד בוקר הא כל הלילה אוכל וכן פסח לא תותירו ממנו עד בוקר אף כאן לילה אחר הימים הכתובים בה:

En het is logisch **dat offers waarvan het vlees gedurende één dag gegeten mag worden.** Zoals het dankoffer (toda, תֹּדָה), want er is geschreven: 'En het vlees van zijn dankoffer (toda, תֹּדָה) zal op de dag dat het geofferd wordt, worden opgegeten ...' En vredesoffers mogen twee dagen gegeten worden. Net zoals daar (bij het dankoffer) de nacht volgt op de dag, want er staat in de tekst zelf: 'hij mag er niets van laten overblijven tot de ochtend' – daaruit blijkt dat de hele nacht nog gegeten mag worden. En zo ook bij het Pesachoffer, waar staat: '... laat er niets van over tot de ochtend'. Zo ook hier: de nacht volgt op de dagen die in de tekst genoemd zijn [gedurende welke nog van het offervlees gegeten mag worden]. (ab)

ת"ל וממחרת והנותר עד יום. בעוד שהוא יום ממחרת אכול ולא משתחשך:
ת"ל וממחרת והנותר עד יום. בעוד שהוא יום ממחרת אכול ולא משתחשך:

De Tora leert echter ter weerlegging van deze bovenstaande logische redenering: ‘**Het** [(vlees van het vredesoffer) mag gegeten worden op de dag dat je het offert] **en de volgende dag. Maar alles wat overblijft tot** de derde dag, moet in vuur verbrand worden.’ Zolang het nog morgen overdag is mag je eten, maar niet als het donker wordt. (bb)

מה להלן תיכף לאכילה שריפה. כשכלה זמן אכילתן מתחיל זמן שריפתו כדכתיב והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו:

מה להלן תיכף לאכילה שריפה. כשכלה זמן אכילתן מתחיל זמן שריפתו כדכתיב והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו:
Zoals daar in het geval van de offers waarvan het vlees gedurende één dag en de nacht die op die dag volgt nog het vlees gegeten mag worden, **direct hierna** op de dag het overblijfsel **verbrand moet worden** etc. Wanneer de tijd van het eten voorbij is, begint de tijd om [het overblijfsel] te verbranden, zoals er geschreven is: ‘... het overblijfsel ervan moet in vuur verbrand worden. (cb)

אף כאן. זמן אכילתו כלה ערבית כדאמר וישרף בלילה:
אף כאן. זמן אכילתו כלה ערבית כדאמר וישרף בלילה:

Zo zou ook hier [direct na de tijd van het eten van het vlees van de vredesoffers (שְׁלָמִים, sjelamie) de tijd van het verbranden van de overblijfselen moeten zijn, dus in de avond van de derde dag na de tweede dag]. De tijd van het eten van het vlees van het vredeoffer houdt op als het avond wordt, zoals er gezegd wordt en dan zou het ook verbrand moeten worden. (db)

תלמוד לומר. בצו את אהרן ביום השלישי באש ישרף כאן לא נאמר עד יום אלא ביום משום דהאי קרא לא איירי בזמן אכילה אלא בשריפה להורות שביום הוא נשרף ולא בלילה וקרא דלעיל בקדושים תהיו:
תלמוד לומר. בצו את אהרן ביום השלישי באש ישרף כאן לא נאמר עד יום אלא ביום משום דהאי קרא לא איירי בזמן אכילה אלא בשריפה להורות שביום הוא נשרף ולא בלילה וקרא דלעיל בקדושים תהיו:

De Tora leert echter [ter weerlegging van deze bovenstaande logische redenering: ‘... maar alles wat overblijft van het offervlees [van vredesoffers (שְׁלָמִים, sjelamie)] moet op de derde dag, in vuur verbrand worden.’] Dit is geschreven in de Tora in de afdeling (parasja) Tsav ‘Beveel Aharon ...’ [in hoofdstuk 6:1 in welke afdeling in hoofdstuk 7 staat in Leviticus, *Vajikra* 7:17]: ‘Op de derde dag moet het in het vuur verbrand worden’. Hier staat niet ‘tot de dag’, maar ‘op de dag’, omdat dit vers niet over de tijd van eten spreekt, maar over het verbranden. Het wil leren dat het overdag verbrand wordt en niet 's nachts. En het eerdere vers staat in de afdeling (parasja) dat begint met de woorden קדושים תהיו, hoofdstuk 19 Leviticus, *Vajikra*. (eb)

באתריה דרב הונא קרו. לאורתא נגהי: מאי טעמא לא תני לילי.
באתריה דרב הונא קרו. לאורתא נגהי:

Want in de stad van **rav Hoena noemen ze** de nacht **licht** (naghé, נְגֵהִי). (fb)

מאי טעמא לא תני לילי. כדתנא דבי שמואל ומשני אלישנא מעליא קא מיהדר שמצוה ודרך נקיי הדעת לספר בלשון נקיה:

מאי טעמא לא תני לילי. כדתנא דבי שמואל ומשני אלישנא מעליא קא מיהדר שמצוה ודרך נקיי הדעת לספר בלשון נקיה:
Wat is de reden dat hij niet het woord **leilei, לילי** gebruikt voor avond of nacht? Zoals er geleerd wordt in de academie van Sjmoel kiest hij ervoor om in een verheven taal te spreken, want het is een opdracht voor mensen met een zuivere geest om zich te bedienen van verfijnd taalgebruik. (gb)

דבר מגונה. לאו משום דלילי דבר מגונה הוא והא דר' יהושע בן לוי בעלמא איתמר ומיהו שמעינן מינה לשון חכמים לחזר אחר לשון צח ונקי:

דבר מגונה. לאו משום דלילי דבר מגונה הוא והא דר' יהושע בן לוי בעלמא איתמר ומיהו שמעינן מינה לשון חכמים לחזר אחר לשון צח ונקי:

Een onvertogen woord. Dus niet omdat het woord lelei, לילי, een lelijk woord is. Deze uitspraak van rabbi Jehosjoea, de zoon van Levie wordt slechts bij wijze van algemene opmerking gemaakt. Maar toch leren wij hiervan dat het een gewoonte van de geleerden is in een zuivere taal te formuleren. (hb)

אשר איננה טהורה. ולא כתיב הבהמה הטמאה כי אורחיה הרי שמונה אותיות עקם הטמאה חמש אותיות הן אשר איננה טהורה שלש עשרה אותיות ואע"ג דבאורייתא כתיב טמא שני אורחיה בחד דוכתא ללמדך לחזר על לשון נקיה:

אשר איננה טהורה. ולא כתיב הבהמה הטמאה כי אורחיה הרי שמונה אותיות עקם הטמאה חמש אותיות הן אשר איננה טהורה שלש עשרה אותיות ואע"ג דבאורייתא כתיב טמא שני אורחיה בחד דוכתא ללמדך לחזר על לשון נקיה: **'... en van ieder niet rein dier ...'**. En er staat niet 'en van ieder onrein dier', een woord dat met acht letters geschreven wordt, zoals dit normaal gezegd zou worden. Het woord het onreine [dier], הַטְּמֵאָה, heeft vijf letters, terwijl de uitdrukking '[het dier] dat niet rein is, אֲשֶׁר אֵינְנָה טְהוֹרָה, dertien Hebreeuwse letters heeft. En hoewel in de Tora soms wel het woord onrein, טְמֵא, gebruikt wordt, verandert de Tora op één plaats haar woordgebruik om je te leren dat je zuivere taal moet gebruiken. (ib)

אשר לא יהיה טהור. הוה ליה למיכתב איש טמא וכי נמי משוית לטהור חסר ו' איכא עיקום תשע שהרי שתיים עשרה יש וטמא אינו אלא שלש:

אשר לא יהיה טהור. הוה ליה למיכתב איש טמא וכי נמי משוית לטהור חסר ו' איכא עיקום תשע שהרי שתיים עשרה יש וטמא אינו אלא שלש:

'Wanneer er onder jullie een man is, **die niet ritueel rein** van wege een nachtelijke pollutie ...' Er had geschreven kunnen worden in de Tora een onrein man, אִישׁ טְמֵא. En zelfs als je het woord rein, tahor, טָהוֹר schrijft zonder de letter vav, ן [dus korter] dan is er nog steeds een extra van negen letters! Want er worden twaalf (אֲשֶׁר אֵינְנָה טְהוֹרָה) minus drie (טמא) is negen extra letters in de Tora geschreven [om zuivere taal te gebruiken]. (jb)

ו' דטהור. דהא לא חסר הוא:

ו' דטהור. דהא לא חסר הוא:

Want er staat niet טָהוֹר **maar** טְהוֹר. Dus de letter vav, ן ontbreekt niet [in de Tora].(kb)

כי אמר מקרה. טמא הוא לכתוב ולשתוק ויש כאן עיקום י"ו אותיות בזב כתיב (ויקרא טו) וכל המרכב אשר ירכב ובאשה כתיב (שם) או על הכלי אשר היא יושבת לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה ואע"פ שהמרכב והמושב שוין בשניהם:

כי אמר מקרה. טמא הוא לכתוב ולשתוק ויש כאן עיקום י"ו אותיות בזב כתיב (ויקרא טו) וכל המרכב אשר ירכב ובאשה כתיב (שם) או על הכלי אשר היא יושבת לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה ואע"פ שהמרכב והמושב שוין בשניהם:

'... want hij dacht er is iets gebeurt over zijn rituele reinheid ...' Er had gewoon 'hij is onrein, טְמֵא en verder had de Tora erover kunnen zwijgen, maar hier is gekozen voor een extra hoeveelheid van zestien letters. Bij een man die een vloeïng heeft (in Leviticus, *Vajikra* 15:9) staat er: 'alles waarop de vloeier rijdt, wordt ritueel onrein.' Maar bij de vrouw staat er (Leviticus, *Vajikra* 15:20) 'alles waarop zij zit tijdens haar menstruatie, wordt ritueel onrein.' Het is namelijk niet bij een vrouw gepast te spreken over rijden, waarbij de benen gespreid worden, hoewel rijden en zitten in beide gevallen dezelfde halachische status heeft. (lb)

ותבחר לשון ערומים. מצוה עליך כך:

ותבחר לשון ערומים. מצוה עליך כך:

'... en je zou de taal van wijze mensen moeten kiezen.' Het is een opdracht om dit zo te doen.(mb)

ברור מללו. ל' נקי ומבורר: מאי ואומר. למה לו ואומר הא נפקא ליה מקמא:

ברור מללו. ל' נקי ומבורר:

'... mijn lippen spreken verfijnde woorden uit.' Verfijnde en duidelijke taal. (nb)

מאי ואומר. למה לו ואומר הא נפקא ליה מקמא:

מאי ואומר. למה לו ואומר הא נפקא ליה מקמא:

Waarom citeert de baraita deze verzen uit de Tenach met de woorden: **En er wordt gezegd?** Waarom is dat extra vers uit de Tenach nodig? Dat is toch al geleerd uit een eerdere bron (de Tora)? (ob)

ה"ק וכי תימא ה"מ בדאורייתא. תורה הקפידה בלשונה שיצאתה מפי הגבורה אבל חכמים במשנה וברייתא אין להקפיד על לשונם: ת"ש ותבחר לשון ערומים. שמענו שהערומים בוחרו לשון הם: **ה"ק וכי תימא ה"מ בדאורייתא.** תורה הקפידה בלשונה שיצאתה מפי הגבורה אבל חכמים במשנה וברייתא אין להקפיד על לשונם:

En als je zou redeneren dat deze verfiende **bewoordingen** in het eerste bewijs uit de Tora alleen benodigd zijn **voor woorden uit de Tora.** De Tora is nauwgezet in haar taalgebruik, want de woorden komen uit de mond van de Almachtige. Maar de geleerden in de Misjna en in de baraitot zijn niet zo strikt in hun formuleringen. (pb)

ת"ש ותבחר לשון ערומים. שמענו שהערומים בוחרו לשון הם:
ת"ש ותבחר לשון ערומים. שמענו שהערומים בוחרו לשון הם:

‘... en je zou de taal van wijze mensen moeten kiezen.’ Hieruit leren we dat wijze mensen hun woorden zorgvuldig kiezen. (qb)

משום ביעתותא דגמלים. שהוא גבוה ומתיירא שלא תפול אורחה דאשה לרכוב כדי שתהא מחזקת בו בידיים ורגלים

משום ביעתותא דגמלים. שהוא גבוה ומתיירא שלא תפול אורחה דאשה לרכוב כדי שתהא מחזקת בו בידיים ורגלים
Daar in dat vers rijden Rebekka en haar dienstmeisjes schrijlings op de kamelen **wegens hun vrees** om te vallen als zij hoog op de bult **van de kameel** zouden zitten met de benen naar één kant. Omdat de bult van de kameel hoog is en omdat een vrouw bang is om te vallen zit zij gewoonlijk zo (schrijlings) en rijdt zij zo (op de kameel), zodat zij zich met de handen kan vasthouden en de voeten (kan vastklemmen). (rb)

Peroesjien 3a

57 In Leviticus, *Vajikra* 12:1-5 staat het volgende: **‘De Eeuwige sprak tot Mosje als volgt.’** **‘Spreek tot de kinderen Israëls als volgt: als een vrouw zwanger wordt en een jongetje baart dan zal zij zeven dagen ritueel onrein zijn, zoals ze ritueel onrein is als in de dagen dat zij menstrueert.’**

‘En op de achtste dag zal het vlees van zijn voorhuid besneden worden.’
‘En gedurende drieëndertig dagen zal zij ondanks een bloedvloeïng beschouwd worden als ritueel rein; [maar] niets gewijds mag zij aanraken en in het heiligdom zal zij niet komen tot de dagen voor haar rituele reinheid gecompleteerd zijn.’
‘En als zij echter een meisje baart, dan zal zij twee weken ritueel onrein zijn gelijk haar menstruatieperiode en daarna zal zij zesenzestig dagen ondanks dat zij een bloedvloeïng krijgt, ritueel rein zijn.’

58 Op de éénentachtigste dag na de geboorte van een meisje, moet de vrouw bepaalde offers brengen ter afsluiting van de periode van rituele reinheid en wel op de eenentachtigste dag volgens Leviticus, *Vajikra* 12:6-8: **‘Wanneer nu de dagen van haar rituele reinheid gecompleteerd zijn of het nu voor een zoon of voor een dochter is, zij moet dan een schaap onder een jaar als brandoffer en een jonge duif of een tortelduif als zondoffer brengen naar de ingang van de tent der samenkomst, naar de priester.’**

‘En deze zal het brengen voor de Eeuwige en verzoening voor haar doen, zodat zij ritueel rein geworden zal zijn van haar opwelling van bloed.’

‘En wanneer zij zich geen schaap kan veroorloven dan zal ze twee tortelduiven of twee jonge duiven nemen, één als brandoffer en als zondoffer. En de priester zal verzoening voor haar doen en zij zal ritueel rein zijn.’

In verband met een miskraam op gedurende de [avond] or, van de ééneentachtigste dag nadat zij een meisje gebaard heeft', zou zijn in verband hiermee een tweede offer moeten brengen, volgens de school van Hilleel.

59 Met betrekking tot het vredesoffer (sjelamiam, שְׁלָמִים) staat geschreven in Leviticus, *Vajikra* 19:6: בְּיוֹם זִבְחֵכֶם יֹאכַל וּמִמְחֶרֶת וְהַנּוֹתֵר עַד-יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשְׂרָף 'Het (vlees van het vredesoffer) mag gegeten worden op de dag dat je het offert en de volgende dag. Maar alles wat overblijft tot de derde dag, moet in vuur verbrand worden.' De Tora zegt hierbij ook niet specifiek of het vlees nog tijdens de ingaande nacht van de derde dag gegeten mag worden, dat wil zeggen: de nacht volgende op de tweede dag. In ieder geval mag dit vlees alleen op ingaande avond van de tweede dag gegeten worden.

60 Zie Leviticus, *Vajikra* 7:15: וּבִשְׂרָף זָבַח תּוֹדַת שְׁלָמִיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֹאכַל לְאִיִּנְיִת מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר 'En het vlees van zijn dankoffer (toda, תּוֹדָה) zal op de dag dat het geofferd wordt, worden opgegeten; men zal er niets van overlaten tot in de ochtend.' Rasji verklaart aldus: אָכַל אוֹכַל הוּא כָּל הַלְּיָלָה, אִם כֵּן לְאִיִּנְיִת מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר. '... men zal er niets van overlaten tot in de ochtend.' Waarom is dan de halacha dat men dit offervlees slechts tot middernacht (chatsot, חֲצוֹת) mag eten? Om de mens voor een overtreding te behoeden.

In het algemeen begint in de joodse kalender met het vallen van de avond de dag (zie Genesis, Beresjiet 1:5: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קֶרָא לַיְלָה וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד 'En God noemde het licht dag en de duisternis nacht; en het was avond geworden en het was ochtend geworden: één dag.' Overdag volgt dus qua tijdrekening en datering op de avond ervoor. Echter met betrekking tot sommige offerwetten begint de dag met het daadwerkelijk aanbreken van de dag, dus bij zonsopkomst en de nacht hierop volgend wordt dan voor wat betreft het offer meegerekend met die dag (zie Talmoed Zevachim folio 36a).

61 Het zou dus op basis van deze logische redenering toegestaan moeten zijn dat het vlees van vredesoffers (sjelamiam, שְׁלָמִים) ook de avond en nacht na de tweede dag gegeten zouden mogen worden. Maar de Tora weerlegt deze logische redenering. (Zie de tekst van de Talmoed en de volgende noot).

62 Zie Leviticus, *Vajikra* 19:6, zie noot 59.

63 Zoals het dankoffer (toda, תּוֹדָה). Zie noot 60.

64 Zie noot 59.

65 Zie noot 60.

66 Zie noot 59.

67 Zie noot 59.

68 Het staand gebed (amida, עֲמִידָה) wordt driemaal per dag tijdens het ochtend-, middag- en avondgebed uitgesproken en bevat dan achttien zegenspreuken (berachot, בְּרָכוֹת) en wordt dan daarom ook wel achttiengebed genoemd.

69 Tijdens Sjabbat- en feestdagen wordt er een bijgevoegd staand gebed uitgesproken dat het bijgevoegd gebed (tefillat moessaf, תְּפִילַת מוֹסָף) heet, gezegd ter herinnering aan het extra offer dat op die dagen in de Tempel gebracht werd.

70 De tekst die tussen vierkante haakjes staat is wel te lezen in Talmoed Joma (folio 87b en Talmoed Nida (folio 8b).

71 Dat wil zeggen dat de drie openings- en de drie slotzeggenspreuken van het achttiengebed uitgesproken worden en één zegenspreuk (beracha, בְּרָכָה) midden tussen deze twee paren van drie zegenspreuken zegt, te weten de zegenspreuk: geef ons inzicht (havinenoe, הַבִּינֵנוּ). De leraar van de baraita is van mening dat de geleerden het toestonden een verkorte amida op uitgaande Grote Verzoendag uit te spreken, omdat de mensen na een lange dag in de synagoge naar huis zouden willen gaan om daaraan te bijten (zie ook Rasji commentaar op Talmoed Joma 87b:).

Omdat echter volgens onze Asjkenazische gewoonte de zegenspreuk van de scheiding tussen ‘het gewijde en het door de weekse’ (havdala, הַבְדֵּלָה) in het achttiengebied op een uitgaande feestdag (jom tov, יום טוב) en Sjabbat tijdens het avondgebed wordt gezegd waarin de woorden geef ons inzicht (havinenoe, הַבִּינֵנוּ) niet voorkomen, wordt dit niet ingevoegd en wordt het hele achttiengebied gezegd.

72 Volgens folio 7b van dit traktaat, zie aldaar, wordt deze baraita toegeschreven aan rabbi Jisjmaël.

73 En de tekst van deze baraita vertoont overeenkomsten met onze Misjna waar staat: ‘Op de avond (or, אור) van de veertiende Nisan moet men naar ‘zuursel of zuurdesem’ (chameets, חמץ) onder kaarslicht zoeken.’ Zie noot 7.

74 In de stad van rav Hoena noemt men de nacht: licht (naghé, נִגְהֵי), een eufemisme voor nacht: Zoals men zegt van een blinde man (die niets ziet) dat hij een man is met ‘te veel licht’, zo wordt in de stad van rav Hoena de nacht (naghé, נִגְהֵי), nacht, genoemd bij wijze van eufemisme.

75 De terminologie leilei, לֵילֵי, wordt in onze Misjna gebruikt door rav Jehoeda waaraan hij de definitie in onze Misjna geeft van avond (or, אור).

76 God spreekt tot Noach en geeft hem opdracht dieren in zijn ark te voeren: Genesis, Beresjiet 7:8:

77 Zie Genesis, *Bereisjiet 7:8* מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן־הַעֹף וְכָל אֲשֶׁר־רָמַשׁ עַל־הָאָדָמָה ‘Van de reine dieren en de niet reine dieren, en van het gevogelte en van alles dat op de aarde kruipt.’ De Tora had in plaats van אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה (dieren) die niet rein zijn, ook kunnen schrijven dieren die onrein zijn, אֲשֶׁר טָמֵא, maar omdat de Tora geen onvertogen woord wil gebruiken schrijft zij אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה (dieren) die niet rein zijn, hetgeen zes Hebreeuwse letters meer is dan אֲשֶׁר טָמֵא. De Tora gebruikt dus hier liever zes extra letters dan een onvertogen woord op te schrijven. Deze wijze van woordgebruik is overigens niet overal in de Tora te vinden.

78 Deuteronomium, *Devariem 23:11*: כִּי־יִהְיֶה בָּךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה־לְגִילָה וְיִצֵּא אֶל־מְחֹוֶץ לַמַּחֲנֶה לָא ‘Wanneer er onder jullie een man is, die niet ritueel rein wegens een nachtelijke pollutie dan moet hij buiten de legerplaats gaan en niet binnen het legerkamp komen.’

79 Er had ook in het vers in de noot hierboven kunnen staan: die onrein is, טָמֵא. De woorden כִּי־יִהְיֶה טְהוֹר לא ritueel rein, bevat tien letters meer! [Volgens Rasji gaat het hier om 9 letters, maar het woord טְהוֹר is in onze tekst van de Tora geschreven en niet טְהַר zonder de letter vav, ך. Zie de Gemara tekst hierna de opmerking van Ravina.

80 Koning Saul merkte op dat David niet bij hem aanwezig was, waarbij hij de reden van zijn afwezigheid suggereerde: I Samuël, Sjemoeël alef 20:26: וְלֹא־דָבַר שָׁאוּל מְאוּמָה בְּיוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרָה הוּא ‘En Saul sprak die dag geen woord uit, want hij dacht er is iets gebeurt betreffende zijn rituele reinheid, want hij is niet ritueel rein.’

81 In het bovenstaande vers van de vorige noot had Saul ook kunnen zeggen: מִקְרָה טָמֵא הוּא, ‘er is iets gebeurd waardoor hij ritueel onrein is geworden’, maar hij gebruikte de woorden מִקְרָה הוּא בִלְתִי טְהוֹר, waarbij er zestien extra letters worden toegevoegd.

82 Leviticus, *Vajikra 15:9*: וְכֹל־הַמְרֻכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הִזָּב טָמֵא ‘Elk rij-voorwerp [een zadel] waarop een man met afscheiding rijdt, zal ritueel onrein worden.’

83 De Tora heeft het in geval van een vrouw niet over ‘rijden’, omdat dit onkiese taal is, omdat in dat geval de benen van een vrouw uit elkaar gespreid zijn en dit onkies is.

84 Job, *Ijov 15:5*: כִּי־יִאֲלָף עֹנֵהךָ כִּי־יִדְבַּר לְשׁוֹן עֲרוּמִים ‘Want jouw zonde leert jouw mond spreken en je zou de taal van wijze mensen moeten kiezen.’ [Elifaz, de man uit Jemen beschuldigt zijn vriend Job dat door zijn zondig gedrag zijn woorden hem verraden en hij niet eerlijk en oprecht is. Rasji verklaart

aldus: **‘Want jouw zonde leert jouw mond spreken ...’** [Dat wil zeggen] je slechte neiging spoort jouw mond aan deze woorden te spreken, maar je zou je worden zorgvuldig als de wijzen hebben moeten kiezen.

85 Job, *Ijov* 33:3: וְשִׁרְלִבִי אָמְרִי וְדַעַת שְׁפִתֵי בְרוּר מִלְלוּ: ‘Mijn woorden zijn oprecht van harte; en mijn lippen spreken verfijnde woorden uit.’

86 Zie noot 84.

87 Zie noot 85.

88 Zie noot 82.

89 Genesis, *Bereisjiet* 24:61: וַתָּקֶם רֵבֶקָה וַתַּעֲרֹתֶיהָ וַתַּרְפְּבָנָהּ עַל־הַגְּמֵלִים וַתִּלְכְּנָה אַחֲרַי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רֵבֶקָה וַיֵּלֶךְ ‘En Rebecca en haar dienstmeisjes gingen staan en reden op de kamelen en zij gingen achter de man aan; en de man nam Rebecca mee en ging op weg.’

90 Exodus, *Sjemot* 4:20: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיֵּרֶכְבּוּם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשׁוּב אֶרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה ‘En Mosjé nam zijn vrouw en zijn zonen en liet hen rijden op de ezel. En hij keerde terug naar het land Egypte en Mosjé nam de staf van God in zijn hand.’

משום בניו אורחא הוא

3B is het normaal om te zeggen dat zij reden, omdat Mosjé zijn zonen [met hun moeder] reden.^{sb}

De Gemara maakt bezwaar.

והקתיב והיא רכבת על הקמור

Maar er is toch geschreven:⁹¹ ‘... toen zij [Abigaïl schrijlings] op de ezel reed ...’?

התם משום ביעתותא דליליא אורחא הוא

Daar geschiedde dat wegens de angst voor de donkere nacht en het is dan voor een vrouw normaal zo schrijlings te zitten.

ואיבעית אימא משום ביעתותא דליליא ליכא משום ביעתותא דדוד איכא

Maar als je wilt kun je zeggen dat de angst voor de donkere nacht geen voldoende reden voor haar, Abigaïl, was om zo schrijlings op de ezel te rijden, maar wegens de angst die zij voor David had.⁹²

ואיבעית אימא ביעתותא דדוד נמי ליכא משום ביעתותא דהר איכא

Maar als je wilt kun je zeggen dat de angst voor David ook geen reden was om zo schrijlings op de ezel te rijden, maar wegens de angst dat zij zou vallen toen zij heuvelafwaarts reed.

De Gemara heeft het nu weer over het woordgebruik van de Tora, met name over het gebruik van het woord ritueel onrein (tamé, טָמֵא) en merkt op.

ובאורייתא מי לא כתיב טָמֵא

Maar wordt het woord ritueel onrein (tamé, טָמֵא) niet diverse malen in de Tora geschreven?

De Gemara antwoordt.

אֵלֶּא כֹּל הֵיכָא דְכִי הִדְדִי נִיגְהוּ

Veeleer is het zo dat daar waar iedere wat grovere uitdrukking en omschrijving van een bepaald woordgebruik en de verfijnde uitdrukking ervan een **gelijk** aantal Hebreeuwse letters heeft,^{tb}

משמע בלשון נקיה

gebruikt de Tora de meer verfijnde uitdrukkingswijze,

כֹּל הֵיכָא דְנִפְיִשִׁין מִיְלֵי מִשְׁתַּעֵי בְּלִשׁוֹן קְצָרָה

maar daar waar de meer verfijnde uitdrukking meer Hebreeuwse letters heeft, gebruikt de Tora de kortere uitdrukkingswijze als eufemisme.^{ub}

De Gemara ondersteunt deze laatste uitleg.

כְּדָאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב וְאָמַרִי לֵה אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב מִשׁוּם רַבִּי מֵאִיר

Dit is in overeenstemming met wat rav Hoena uit naam van Rav zegt, die dit zegt uit naam van rabbi Meïr:

לְעוֹלָם וְשָׁנָה אָדָם לְתַלְמִידוֹ דְרַב קְצָרָה

Iemand moet altijd zijn leerling iets in korte bewoordingen uitleggen.

De Gemara maakt hiertegen bezwaar.

וְכֹל הֵיכָא דְכִי הִדְדִי נִיגְהוּ מִשְׁתַּעֵי בְּלִשׁוֹן כְּבוֹד

Maar is het dan zo dat wanneer dan ook twee uitdrukkingen, de ene uitdrukking in zuivere taal en de andere uitdrukking in grovere taal, een gelijke lengte [in de zin van het aantal letters] hebben,

מִשְׁתַּעֵי בְּלִשׁוֹן כְּבוֹד

dat de Tenach een meer nettere uitdrukking gebruikt?

וְהָא רֹכְבָת וְיוֹשֶׁבֶת דְכִי הִדְדִי נִיגְהוּ וְקָאָמַר רֹכְבָת

Maar de woorden ‘**zij rijdt**’ (rochevet, רוֹכֶבֶת) en ‘**zij zit**’ (josjevet, יוֹשֶבֶת) **hebben een gelijk aantal letters** en toch gebruikt de Tenach het woord ‘**zij rijdt**’ (rochevet, רוֹכֶבֶת), hetgeen minder kuis is?

De Gemara antwoordt.

רוֹכֶבֶת כְּתִיב

In dit geval is er ‘**zij rijdt**’ (rochevet, רוֹכֶבֶת)⁹³ **geschreven** zonder de letter vav, ו ^{vb} [en een woord geschreven in de defectieve vorm waardoor het woord korter wordt, verdient de voorkeur boven verheven taal].

Er worden nu door de Gemara diverse voorbeelden gegeven waaruit blijkt dat zuiver en verfijnd taalgebruik belangrijk is.

הָנָהוּ תָרִי תְלִמִידֵי דִהוּוּ וְתָבִי קָמִיָּה דְרַב

Er waren eens twee studenten die bij Rav zaten die erg vermoeid waren bij het uitleggen door Rav van een bepaald halachisch onderwerp.

וְתַד אָמַר שׁוֹיִתִּינָן הָאֵי שְׂמַעְתָּא כְּדָבָר אַחַר מְסַנְקָן

De ene student zei: Deze halachische leerstelling die we van u leerden maakt ons vermoeid (mesankan, מְסַנְקָן) **als iets anders.**⁹⁴

וְתַד אָמַר שׁוֹיִתִּינָן הָאֵי שְׂמַעְתָּא כְּגַדֵּי מְסַנְקָן

En de andere student zei: Deze halachische leerstelling die we van u leerden maakt ons uitgeput als een vermoeid bokje.^{wb}

וְלֹא אִישׁתַּעֵי רַב בְּהַדֵּי דִהַאֲרֵי

En Rav sprak daarom niet meer met die eerste student.

Nog een voorbeeld.

הָנָהוּ תָרִי תְלִמִידֵי דִהוּוּ וְתָבִי קָמִיָּה דִהַלֵּל

Er waren eens twee studenten die bij Hilleel zaten.

וְתַד מֵינַיִיהוּ רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּכַּי

En één van hen was rabban Jochanan ben Zakkaj.

וְאָמְרֵי לֵה קָמִיָּה דְרַבֵּי

En sommigen zeggen dat de twee studenten voor Rebbi zaten.

וְתַד מֵינַיִיהוּ רַבֵּי יוֹחָנָן

En één van hen was rabbi Jochanan.

וְתַד אָמַר מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין בְּטַהָרָה

Één student vroeg:⁹⁵ **waarom** moeten we voorzichtig zijn **met het oogsten van druiven en in rituele reinheid verkeren** en werken met voorwerpen **die ritueel rein** (betahara, בְּטַהָרָה) **zijn?**^{96 xb}

וְאִין מוֹסְקִין בְּטַהָרָה

Toch is het echter niet nodig om olijven te oogsten met voorwerpen die ritueel rein (betahara, בְּטַהָרָה) **zijn?**^{yb}

וְתַד אָמַר מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין בְּטַהָרָה וּמוֹסְקִין בְּטוּמְאָה

En de andere student vroeg: waarom moeten we voorzichtig zijn **met het oogsten van druiven en in rituele reinheid verkeren** en werken met voorwerpen **die ritueel rein** (betahara, בְּטַהָרָה) **zijn**

וּמוֹסְקִין בְּטוּמְאָה

en werken met voorwerpen **die ritueel onrein** (toema, טוּמְאָה)⁹⁷ **zijn?**

אָמַר מוֹבְטָח אָנִי בְּזֶה שְׁמוֹרָה הוֹרָאָה בִּישְׂרָאֵל

Hij, de leraar, zei: Ik ben zeker over deze eerste student dat hij halachische beslissingen zal nemen voor Israël.

וְלֹא הָיָה יָמִים מוֹעֲטִים עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל

En het was niet meer dan na een paar dagen dat hij inderdaad halachische beslissingen nam voor Israël.

Nog een voorbeeld over verfijnd taalgebruik.

הָנָהוּ תִּלְתָּא כְּהֵנִי חַד אָמַר לְהוּ הַגִּיעֵנִי כְּפֹל

Er waren eens drie priesters (kohaniem, כְּהֵנִי) die ieder een deel hadden gekregen in de toonbroden,⁹⁸ één priester (koheen, כֹּהֵן) zei tegen hen, de andere twee: mij kwam een stuk ter grootte van een tuinboon toe.^{zb}

וְחַד אָמַר הַגִּיעֵנִי כְּזֵית

En een andere priester zei: ik kreeg een stuk ter grootte van een olijf.

וְחַד אָמַר הַגִּיעֵנִי כְּזֵנֵב הַלְטָאָה

En de derde priester zei: ik kreeg een stuk ter grootte van een staart van een hagedis (letaä, לְטָאָה).⁹⁹ ac

בְּדָקוּ אַחֲרָיו וּמָצְאוּ בּוֹ שְׂמִיץ פְּסוּל

Zij [de priesters] deden onderzoek naar de erfelijke afkomst van deze man en zij stelden bij hem vast dat er een onzuiverheid in zijn erfelijke lijn als priester aanwezig was, waardoor hij ongeschikt (pasoel, פְּסוּל) was als priester.

De Gemara vraagt hoe het mogelijk dat een priester die als zodanig fungeert in de tempel ongeschikt kan worden bevonden doordat men zijn afkomst gaat onderzoeken.

וְהָא (תַּנְיָא) אִין בּוֹדְקִין מִן הַמְזֻבָּח וּלְמַעְלָה

Maar er wordt toch geleerd in de Misjna¹⁰⁰ dat men geen onderzoek^{bc} naar de afkomst van een priester doet, die als zodanig functioneert en offers brengt op het altaar?¹⁰¹ cc

De Gemara geeft twee mogelijke antwoorden hierop.

לָא תִימָא שְׂמִיץ פְּסוּל אֶלָּא אִימָא שְׂחִץ פְּסוּל

Je kunt niet zeggen in dat geval dat deze priester een onzuivere afkomst had, maar zeg veeleer dat hij zich als een erg arrogant^{dc} persoon gedroeg, waardoor hij ongeschikt was als priester.

וְאִי בְּעִית אִימָא שְׂאֵנִי הָתָם דְּאִיהוּ דְּאַרְעֵי נַפְשִׁיהּ

Maar als je wilt kun je ook zeggen: Daar was het anders, want hij stelde zichzelf in een kwaad daglicht.^{ec}

De Gemara weidt verder over dit onderwerp uit.

הָהוּא אַרְמֵאָה דְּהוּה סְלִיק וְאַכִּיל פְּסָחִים בִּירוּשָׁלַיִם

Er was eens een Arameeër – een niet Joods persoon, die beweerde dat hij wel Joods was - die tijdens een pelgrimstocht optrok naar Jeroesjalajiem om daar van de Pesachlammeren te eten.¹⁰²

אָמַר כְּתִיב כָּל בֶּן נֹכַר לֹא יֹאכַל בּוֹ כָּל עָרַל לֹא יֹאכַל בּוֹ

Hij zei eens tegen zijn niet-Joodse familieleden, terwijl rabbi Jehoeda ben Beseira dit hoorde: Er staat geschreven:¹⁰³ ‘... Geen (ver)vreemd persoon mag ervan eten’ en er staat:¹⁰⁴ ‘... maar iedere onbesnedene zal er niet van eten.’

וְאַנָּא הָא קְאָכִילְנָא מִשׁוּפְרֵי שׁוּפְרֵי

En toch eet ik van de allerfijnste delen van het Pesachlam!

אָמַר לִיה רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא

Toen zei rabbi Jehoeda ben Beseira tegen hem in een poging een herhaling hiervan te voorkomen:

מִי קָא סָפּוּ לָךְ מֵאַלְתָּיָה אָמַר לִיה לָא

Hebben zij jou van de vette staart van het Pesachoffer gegeven,^{fc} want dat is het allerfijnste deel van het Pesachlam om te eten.¹⁰⁵ Hij antwoordde hem: Nee.

כי סלקת להתם אימא להו ספו לי מאליה

Rabbi Jehoeda ben Beseira zei tegen de Arameeër: Wanneer je **volgend jaar daar** naar Jeroesjalajiem optrekt, zeg dan tegen hen: geef mij van de vette staart.^{gc}

כי סליק אמר להו מאליה ספו לי אמרו ליה אליה לגבוה סלקא

Toen hij, de Arameeër, het volgende jaar Pesach weer naar Jeroesjalajiem optrok, zei hij tegen hen: geef mij vlees van het staartstuk; zij zeiden tegen hem: De vette staart gaat op naar de Allerhoogste!¹⁰⁶

אמרו ליה מאן אמר לך הכי

Zij vroegen hem: Wie heeft dat tegen jou gezegd dat je om de staart moest vragen?

אמר להו רבי יהודה בן בתירא

Hij zei tegen hen: Rabbi Jehoeda ben Beseira.^{hc}

אמרו מאי האי דקמן

Zij zeiden tegen elkaar: Wat speelt zich hier voor ons af?^{ic} We moeten de zaak verder onderzoeken.

בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא וקטלוהו

Zij onderzochten zijn afkomst en stelden vast dat hij hen bedrogen had en dat hij een Arameeër was en zij doodden hem.

שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא שלם לך רבי יהודה בן בתירא

Zij stuurden de volgende boodschap aan rabbi Jehoeda ben Beseira: Vrede zij met u, rabbi Jehoeda ben Beseira.

דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים

Alhoewel u zich in Netsivien^{ic} bevindt, heeft u uw net uitgespreid over Jeroesjalajiem.

De Gemara geeft nog een voorbeeld dat men zich behoedzaam in woorden moet uitdrukken.

רב כהנא חלש שדרוה רבנו לרבי יהושע בריה דרב אידי אמרו ליה

Rav Kahane was ziek en de rabbijnen zonden een boodschap naar rabbi Jehosjoea, de zoon van rav Idi en zeiden tegen hem:

זיל בדוק מאי דיניה אתא אשכחיה דנח נפשיה

Ga heen en onderzoek hoe het met hem gaat.^{kc} Hij, rabbi Jehosjoea, ging naar hem op weg maar kwam erachter dat hij overleden was.

קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה ובכי ואתי

Hij scheurde als teken van rouw zijn kleren en verplaatste de inscheuring naar zijn rug^{lc} en hij keerde huilend naar de rabbijnen terug.

אמרו ליה נח נפשיה

Zij, de rabbijnen, vroegen hem: Is hij, rav Kahane, overleden?

אמר להו אנא לא קאמינא ומוציא דבה הוא כסיל

Hij, rabbi Jehosjoea, antwoordde hun: Ik heb niets gezegd, want in de Tenach staat:¹⁰⁷ ‘... en wie een slechte boodschap verkondigt, is een dwaas.’

Nog een voorbeeld.

יוחנן חקוקאא נפק לקריתא

Jochanan Chakoeka^{mc} ging naar de dorpen^{nc} op het platteland.

כי אתא אמרו ליה מיטין נעשו יפות

Toen hij in die dorpen aankwam vroegen de mensen hem: Is de tarwe met mooie kwaliteit uitgekomen?

אמר להם שעורים נעשו יפות

Hij antwoordde hun, omdat hij niet wilde zeggen dat de tarweoogst slecht was: De gerstoogst is mooi uitgekomen.^{108 oc}

אמרו ליה צא ובשר לסוסים ולחמורים דכתיב השערים והתבן לסוסים ולרכש

Zij zeiden vervolgens tegen hem op een sarcastische manier: Ga heen en vertel het nieuws aan de paarden en de ezels, want daarmee doelden zij op datgene wat geschreven is:¹⁰⁹ ‘En de gerst en het stro voor de paarden en de snelle strijdrossen ...’

De Gemara merkt op.

מאי הנה ליה למימר

Wat had hij beter kunnen zeggen om het slechte nieuws op een eufemistische wijze te kunnen meedelen?

De Gemara geeft het volgende antwoord.

אשתקד נעשו היטין יפות

Hij had beter kunnen zeggen: **Vorig jaar was de tarweoogst uitstekend.**

אי נמי עדישים נעשו יפות

Hij had ook kunnen zeggen: De oogst van de linzen^{110 pc} **is dit jaar uitstekend.**

Rasji 3b

משום בניו. שהן זכרים כתב לשון רכיבה:

משום בניו. שהן זכרים כתב לשון רכיבה:

Omdat Mosjé zijn zonen met hun moeder reden. Want zij zijn van het mannelijk geslacht waarnaar de uitdrukking rijden (rechiva, רכיבה) refereert [alleen aan de zonen van Mosje]. (sb)

דכי הדדי נינהו. שאין אורך בלשון צח מן המגונה משתעי בלשון כבו

דכי הדדי נינהו. שאין אורך בלשון צח מן המגונה משתעי בלשון כבו

Een **gelijk** aantal Hebreeuwse letters. Wanneer men aan het grover taalgebruik minder woorden moet vuilmaken, gebruikt men liever kuise taal met meer woorden. (tb)

וכל היכא כו'. והני דלעיל עיקם ללמדך שצריך לחזר אחר לשון נקי ובשאר מקומות כתיב לשון מגונה וקצר

ללמדך שישנה אדם לתלמידו לשון קצרה לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה:

וכל היכא כו'. והני דלעיל עיקם ללמדך שצריך לחזר אחר לשון נקי ובשאר מקומות כתיב לשון מגונה וקצר ללמדך שישנה

אדם לתלמידו לשון קצרה לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה:

Maar daar waar etc. En bij eerdere gevallen heeft de Tora meer letters gebruikt en de taal omgebogen om je te leren dat men moet streven om zich te bedienen van een zuiver taalgebruik. Maar op andere plaatsen gebruikt de Tora een korter minder nette formulering om je te leren dat een mens zijn leerling kort en bondig moet onderrichten, omdat dit beter onthouden wordt dan een lange formulering. (ub)

רכבת כתיב. ואע"ג דמצי למיכתב נמי ישבת חסר מיהו כל חסירות שבתורה לדרוש הן באין וכאן למדך בחסרון

זה שתתפוס לשון קצרה ואפילו הוא מגונה שהרי כאן תפס לשון מגונה וקצר:

רכבת כתיב. ואע"ג דמצי למיכתב נמי ישבת חסר מיהו כל חסירות שבתורה לדרוש הן באין וכאן למדך בחסרון זה שתתפוס

לשון קצרה ואפילו הוא מגונה שהרי כאן תפס לשון מגונה וקצר:

In dit geval is er ‘**zij rijdt**’ (rochevet, רִכְבֶּת)⁹³ **geschreven** zonder de letter vav, ן. En hoewel in de Tenach men ook ‘**zij zit**’ (josjevet, יִשְׁבֶת) zonder de letter vav, ן had kunnen schrijven, geldt dat alle ontbrekende letters in de Tenach dus een defectieve spelling een bepaalde bedoeling hebben. En hier leert die defectieve spelling [רוֹכְבֶת in plaats van רִכְבֶת] dat je een kortere (defectief woord) uitdrukking kunt gebruiken, zelfs al lijkt deze soms onfatsoenlijk; want hier is er sprake in de tekst van een kortere woordvorm, die wel minder fatsoenlijk is, maar ook korter is [qua aantal letters waardoor hier een bepaalde betekenis aan gegeven kan worden, waarvan men iets kan leren]. (vb)

כגדי מסנקו. כגדי עייף סינוק לשון עייפות ודומה לו גדי וסינק לא בגמרא דשבת בפרק במה אשה יוצאה

(דף טז): התגבר מזלי ואל תהי עייף:

כגדי מסנוק. כגדי עייף סינוק לשון עייפות ודומה לו גד גדי וסינוק לא בגמרא דשבת בפרק במה אשה יוצאה (דף טז:) התגבר מזלי ואל תהי עייף:

Een gesmoord bokje. Een vermoeid bokje. Het Aramees woord סינוק is een uitdrukking van vermoedheid en het woord heeft verwantschap met gad (גַד) of gedi (גְדִי) of sinak (סינוק) dat voorkomt in Talmud in het hoofdstuk dat gaat over wat een vrouw buiten het privéterrein op Sjabbat mag dragen (als sierraden), zie folio 67b. (wb)

מפני מה בוצרים בטהרה. בכלים טהורים:

מפני מה בוצרים בטהרה. בכלים טהורים:

Waarom moeten we voorzichtig zijn **met het oogsten van druiven**? Namelijk met gebruiksvoorwerpen die in rituele reinheid verkeren. (xb)

ואין מוסקין בטהרה. בזיתים קא קרי מסיקה ואין צריך למוסקן בטהרה כדאמר במסכת שבת ביציאות שבת (ד' יז.) דלא חשיב מוהל היוצא מהן להכשיר שאינו שמן גמור אלא היוצא ע"י הבד אבל יין הזב על הענבים מכשיר דניחא ליה ביה:

ואין מוסקין בטהרה. בזיתים קא קרי מסיקה ואין צריך למוסקן בטהרה כדאמר במסכת שבת ביציאות שבת (ד' יז.) דלא חשיב מוהל היוצא מהן להכשיר שאינו שמן גמור אלא היוצא ע"י הבד אבל יין הזב על הענבים מכשיר דניחא ליה ביה:

Toch is het echter niet nodig om olijven te oogsten met voorwerpen **die ritueel rein** (betahara, **זיין?** Bij olijven noemt men het oogsten mesika, מסיקה en men hoeft niet olijven te plukken in rituele reinheid, zoals gezegd wordt in Talmudtraktat Sjabbat op folio 17a. Dit is omdat het vocht dat tijdens de oogst uit de olijven komt, geen echte olijfolie is en de olijven niet ontvankelijk maakt voor rituele onreinheid. Dit is echter wel het geval met het vocht dat vrijkomt als de olijf geperst wordt en dat als echte olijfolie beschouwd wordt. Maar sap dat uit druiven vloeit maakt de druiven wel ontvankelijk voor rituele onreinheid, omdat de eigenaar dat sap [economisch gezien] wil [en bruikbaar is]. (yb)

הגיעני כפול. מלחם הפנים לחלקי:

הגיעני כפול. מלחם הפנים לחלקי:

Mij kwam een stuk ter grootte van **een tuinboon toe**. [Dat wil zeggen] het deel van het toonbrood [dat deze priester kreeg, was ter grootte van een tuinboon]. (zb)

שמץ פסול. פסול כהונה חלל:

שמץ פסול. פסול כהונה חלל:

Een onzuiverheid die hem ongeschikt maakte [als priester]. Hij was ongeschikt omdat bleek dat hij een 'onheiligd' (chalal, חָלָל) was. [Hij was een kind van een priester en een gescheiden vrouw (geroesja, גְרוּשָׁה) of een kind van een priester en een weduwe (almana, אֶלְמָנָה); in deze beide gevallen is de zoon uit een dergelijk huwelijk geen priester meer en wordt hij onheiligd (chalal, חָלָל) genoemd]. (ac)

אין בודקין. לענין יוחסין לישא אשה:

אין בודקין. לענין יוחסין לישא אשה:

Men doet geen onderzoek. [Onderzoek] naar de afkomst wanneer men een vrouw wil huwen. (bc)

מן המזבח ולמעלה. אם שימש במזבח אין צריך לבדוק למעלה הימנו דאם לא היה ראוי לכהונה לא היו מניחין אותו לשמש כדתנן במסכת מדות (פ"ה משנה ד') לשכת הגזית שם היו יושבים ב"ד מיחסי כהונה ולויה כל כהן שנמצא בו פסול כשהיה רוצה להתחנך לעבודה לובש שחורים ויוצא:

מן המזבח ולמעלה. אם שימש במזבח אין צריך לבדוק למעלה הימנו דאם לא היה ראוי לכהונה לא היו מניחין אותו לשמש כדתנן במסכת מדות (פ"ה משנה ד') לשכת הגזית שם היו יושבים ב"ד מיחסי כהונה ולויה כל כהן שנמצא בו פסול כשהיה רוצה להתחנך לעבודה לובש שחורים ויוצא:

Men doet geen onderzoek naar de afkomst van een dienstdoende priester op het altaar. Als hij al dienst heeft gedaan op het altaar dan hoeft men geen onderzoek meer te doen; want als hij niet geschikt was voor het priesterschap dan zou men hem niet toegestaan hebben om [als priester] te dienen, zoals geleerd wordt in Traktat Midot (vijfde hoofdstuk, Misjna 4): In de Kamer van de gehouwen steen (lisakat hagaziet, לִישַׁקַת הַגְזִיזִית) heeft een gerechtshof zitting die de afstamming van priesters en Leviëten controleert. Iedere priester die wilde beginnen om dienst te doen in de tempel en

waarbij [bij onderzoek naar zijn afkomst] een gebrek werd gevonden waardoor hij ongeschikt werd als priester, kleepte zich in het zwart en ging weg. (cc)

שחץ פסול. הוא עצמו היה גס רוח ומבזה קדשי שמים ואין ראוי לשמש כדקיימא לן [במנחות] (דף יח:) עבודה המסורה לבני אהרן כהן שאינו מודה בכולן אף במגונה שבהן אין לו חלק בכהונה:
שחץ פסול. הוא עצמו היה גס רוח ומבזה קדשי שמים ואין ראוי לשמש כדקיימא לן [במנחות] (דף יח:) עבודה המסורה לבני אהרן כהן שאינו מודה בכולן אף במגונה שבהן אין לו חלק בכהונה:

Arrogantie maakt ongeschikt. Hijzelf gedroeg zich hooghartig en hij minachtte daardoor de heiligheid van de Hemel waardoor hij niet meer geschikt was om te dienen, zoals voor ons is vastgesteld in Talmud Menachot (folio 18b): De dienst [in het Heiligdom] is toevertrouwd aan de zonen van Aharon, de priester. En een priester die niet alles -zelfs niet de [schijnbaar] mindere of eervolle taken - accepteert van wat deze [heilige taken en] dienst inhoudt, mag niet [meer] deel uitmaken van het priesterschap. (dc)

דארע אנפשיה. והצריך בדיקה אחריו וגלה שלא בדקוהו יפה מתחלה:
דארע אנפשיה. והצריך בדיקה אחריו וגלה שלא בדקוהו יפה מתחלה:

Want hij stelde zichzelf in een kwaad daglicht. En dit maakte het noodzakelijk zijn achtergrond door te lichten en het bleek dat men hem eerder niet goed had onderzocht [op zijn afkomst]. (ec)

מי קא ספו לך. כלום נותנין לך מן האליה לאכול אין נותנין לך אלא מן הכחוש שבו ונתכוון להטעותו לכשילך עוד ישאל מן האליה וביד ר' יהודה בן בתירא לא היה להורגו:
מי קא ספו לך. כלום נותנין לך מן האליה לאכול אין נותנין לך אלא מן הכחוש שבו ונתכוון להטעותו לכשילך עוד ישאל מן האליה וביד ר' יהודה בן בתירא לא היה להורגו:

Hebben zij jou van de vette staart van het Pesachoffer gegeven? Hebben ze jou geen stuk van de vetstaart te eten gegeven? Ze hebben je alleen mager vlees te eten gegeven, waarmee hij [rabbi Jehoeda ben Beseira} de bedoeling had om hem [de Arameeër] te misleiden, zodat, wanneer hij [later] weer [naar Jeroesjalajiem] zou gaan, hij zou vragen om een vet staartstuk [van het lam]. Maar rabbi Jehoeda ben Beseira was niet bij machte om hem te doden. (fc)

ספו לי מאליה הלעיטוני מן האליה וכבש היה ואלייתה קריבה לגבוה דכתיב בכבש (ויקרא ג) האליה תמימה:
ספו לי מאליה הלעיטוני מן האליה וכבש היה ואלייתה קריבה לגבוה דכתיב בכבש (ויקרא ג) האליה תמימה:

Geef mij van de vette staart. Dus de Arameeër zei: Overhandig mij een stuk vetstaart; maar de vette staart van een schaap wordt geofferd aan de Allerhoogste, want er is geschreven (Leviticus, *Vajikra* 3: 9-11) dat de volledige vetstaat van het schaap geofferd wordt. (gc)

ר' יהודה בן בתירא. קאמר לי שאין אתם נותנים לי חלק יפה אלא מן הכחוש ואני נתתי דמים כמו כן:
ר' יהודה בן בתירא. קאמר לי שאין אתם נותנים לי חלק יפה אלא מן הכחוש ואני נתתי דמים כמו כן:

Rabbi Jehoeda ben Beseira. Deze zei tegen mij dat jullie mij geen mooi stuk [van het Pesachoffer] hebben gegeven, maar alleen van het magere deel! En ik heb net zoveel betaald als jullie. (hc)

מאי דקמן. מה הדבר הזה שבא לפנינו: נציבין. שם עירו האי עובדא נקט הכא משום ההוא דלעיל דגרמו שניהם לבדוק אחריהם והוא נקט משום לשון מגונה:
מאי דקמן. מה הדבר הזה שבא לפנינו

Wat speelt zich hier voor ons af? Wat is hier aan de hand? (ic)

נציבין. שם עירו האי עובדא נקט הכא משום ההוא דלעיל דגרמו שניהם לבדוק אחריהם והוא נקט משום לשון מגונה:
נציבין. שם עירו האי עובדא נקט הכא משום ההוא דלעיל דגרמו שניהם לבדוק אחריהם והוא נקט משום לשון מגונה:

Netsivien. Dit is de naam van de stad waar hij [rabbi Jehoeda ben Beseira] woonde. Dit verhaal wordt hier aangehaald vanwege het feit dat hierboven genoemd wordt, want dit voorval tussen heb beiden (tussen de Arameeër en rabbi Jehoeda ben Beseira) was de aanleiding dat men [de status en de afkomst van] hem [de Arameeër] ging onderzoeken. En dat andere voorbeeld hiervoor werd aangehaald wegens een ongepast woordgebruik.(jc)

בדוק מאי דיניה. בדוק ודע מה נהייתה בו:

בדוק מאי דיניה. בדוק ודע מה נהייתה בו:

Onderzoek hoe het met hem gaat. Onderzoek en kom te weten wat er met hem aan de hand is. (kc)

אהדרי' לקרעיה לאחוריה. שלא יבינו מהר להדיא ויצא לבם:

אהדרי' לקרעיה לאחוריה. שלא יבינו מהר להדיא ויצא לבם:

Hij verplaatste de inscheuring van zijn kleding naar zijn rug. Zodat ze niet te snel zouden begrijpen wat er aan de hand was en ze heel hart zouden schrikken. (lc)

חוקאה. כינוי השם:

חוקאה. כינוי השם:

Chakoekaä. Dit is een bijnaam. (mc)

לקרייתא. לכפרים לראות בתבואות:

לקרייתא. לכפרים לראות בתבואות:

Naar de dorpen. Hij ging naar de dorpen om te kijken hoe het met de oogst was gesteld. (nc)

שעורין נעשו יפות. ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו:

שעורין נעשו יפות. ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו:

De gerstooft is mooi uitgekomen. En uit de strekking van de woorden die uit zijn mond kwamen, had men kunnen begrijpen dat de tarweoogst niet mooi was uitgekomen. Hij wilde niet dat er een slechte tijding uit zijn mond kwam. (oc)

עדשים נעשו יפות. מאכל אדם

עדשים נעשו יפות. מאכל אדם

De oogst van de linzen is dit jaar uitstekend. Deze dienen voor de mens als voedsel. (pc)

Peroesjen 3b

91 I Samuel, *Sjmoeël alef* 25:20: וְהָיָה הַיּוֹם | לְכַבֵּת עַל-הַמִּזְבֵּחַ וַיְהִי כִּי יָרְדָה בְּסֶטֶר הַקֵּיָר וְהָיָה דָוִד וְאַנְשָׁיו יֹרְדִים לְקִרְיַת הַצֵּלָה
וְהַתְּפִלָּה אֲתָם 'En het gebeurde, toen zij op de ezel reed en zij naar beneden kwam onder de beschutting van de berg en zie David en zijn mannen kwamen ook naar beneden in haar richting en zij ontmoette hen.' Abigaïl was de echtgenote van de gierige Nabal die weigerde David en zijn mannen gastvrij te ontvangen. Abigaïl, de vrouw van Nabal daalde snel met broden en wijn de berg af om dit aan David en zijn mannen te geven en zij voorkwam dat David Nabal zou doden. Nabal stierf echter nadat de rouwperiode wegens het overlijden van de profeet Samuël verstreken was.

92 Abigaïl was bang dat David Nabal zou doden en zij was zo opgewonden dat David haar tegemoetkwam dat zij bang was van de ezel te vallen als zij niet schrijlings zou zitten.

93 Zie noot 91.

94 Iets anders. Hiermee wordt bedoeld een varken. Hier is sprake van een eufemisme. Zie de uitleg van rabbi Chananeel; omdat hier sprake is van een toch niet respectvolle duiding, spreekt Rav niet met deze student.

95 Dit was rabban Jochanan ben Zakkaj, maar volgens de tweede versie was dit rabbi Jochanan.

96 Voedsel kan niet ritueel onrein worden tenzij voedsel ontvankelijk gemaakt wordt voor rituele onreinheid (toema, טְמֵאָה), namelijk doordat dit voedsel vochtig wordt gemaakt of vochtig wordt door één van de volgende zeven vloeistoffen: wijn (of druivensap); bijenhoning; olijfolie; melk; dauw; bloed en water (zie Misjna Machsrijen 6:4). Wanneer druiven geplukt worden komt er vaak vocht buiten de schil en maakt deze vochtig. Als men daarom een ritueel niet rein voorwerp gebruikt om deze druiven te oogsten dan worden deze druiven ritueel onrein (tamé, טָמֵא) (zie hiervoor Talmud

Sjabbat folio 17a). Om dit te voorkomen dient men voorwerpen voor de druivenoogst te gebruiken die ritueel rein zijn. Bij olijven is dit niet nodig, want het vocht dat bij de oogst uit de olijven komt is geen olijfolie wat voedsel ontvankelijk kan maken voor rituele onreinheid. Alleen het vocht dat uit de olijven komt bij het persen van de olijven in de olijfpers wordt gedefinieerd als olijfolie en dat kan voeding wel ontvankelijk maken voor rituele onreinheid.

97 Deze laatste student gebruikte de term ritueel onrein (toema, טומאה), terwijl de eerste student zei: וְאִין ... בְּטִהְרָה. Het laatste gedeelte van de vraag van de tweede student וְאִין בְּטִהְרָה en werken met voorwerpen die ritueel onrein (toema, טומאה) zijn, is hoewel kort, toch dubieus omdat de suggestie wordt gewekt dat men olijven moet oogsten met ritueel onreine voorwerpen, hetgeen duidelijk niet waar is.

98 Toonbroden (lechem hapaniem, לֶחֶם הַפָּנִים) worden beschreven in Leviticus, *Vajikra* 24:5-9: וְלִקְחֶתֶם סֶלֶת וְאֶפֶיֶת אֶתֶּה שְׁתֵּימָּה עֲשָׂרָה חֲלֹת שְׁנֵי עֶשְׂרִים יִהְיֶה הַחֶלֶה הָאֶחָד 'Jullie zullen zuiver meel nemen en hiervan twaalf broden (chalot, חֲלֹת) bakken; ieder brood [zal gemaakt zijn] van twee tienden [van een efa bloem].' וְשִׁמַּתְּ אוֹתָם שְׁתֵּימָּה מֵעֵרְכֹת שֶׁשׁ הַמְעַרְכֹּת עַל הַשִּׁלְתָּן הַטָּהוֹר לִפְנֵי יְהוָה. 'En jullie zullen deze plaatsen in twee rijen, zes in iedere rij op de tafel (sjoelchan hatohar, שִׁלְתָּן הַטָּהוֹר) van zuiverheid voor de Eeuwige.' וְנָתַתְּ עַל־הַמְעַרְכֹּת לְבִנְיָה זָבָה וְהָיְתָה לְלֶחֶם לְאֻזְפָּרָה אֲשֶׁר לַיהוָה 'En jullie zullen langs iedere rij zuivere wierook plaatsen en het zal een gedachtenis aan het brood zijn als vuuroffer voor de Eeuwige.' 'Iedere maar dan ook iedere Sjabbat zal hij [Aharon] dit opzetten voor de Eeuwige [zodat dit er] continu aanwezig is van de kinderen Israëls, een eeuwig verbond.' וְהָיְתָה לְאֻזְפָּרוֹ וּלְבִנְיָו וְאֶכְלָהוּ בְּמִקְוֹם קָדֹשׁ כִּי קָדֹשׁ קְדָשִׁים הוּא לֹא מֵאֲשֵׁי יְהוָה חֶק־עוֹלָם 'en het [de broden] zullen toebehoren aan Aharon en zijn zonen en zij zullen dit eten op een heilige plek, want dit is voor hem allerheiligst onder de vuuroffers van de Eeuwige, een eeuwig wetgeving.' Volgens dit Talmuedtraktaat Chagiga folio 26b bleef dit brood tot de Sjabbat erop volgend op wonderbaarlijke wijze warm en vers, zodat de priesters hiervan konden eten.

99 Volgens Leviticus, *Vajikra* 11:29-30 behoort de hagedis (letaä, לְטָאָה) tot één van de acht reptielsoorten (sjeretsiem, שְׂרָצִים) (kruipend gedierte) wiens karkas rituele onreinheid (toema, טומאה) overbrengen. Deze uitspraak van deze priester was dus eigenlijk geen nette uitdrukking voor het stukje toonbrood dat hem werd toebedeeld.

100 Zie Kidoesjien 76a, zie Rasji (ד"ה בודקין). Deze Misjna leert dat voordat een priester trouwt dat hij zijn de genealogie van zijn aanstaande vrouw moet onderzoeken om te weten te komen dat zijn toekomstige vrouw niet eerder gehuwd was of een bastaardkind (mamzeret, מַמְזֵרֶת) is (een kind van een vrouw van een andere man dan haar eigen man).

101 Als bekend is dat één van de voorouders van de aanstaande vrouw van een priester, zelf een priester was, die in de tempeldienst heeft gedaan, dan hoeft deze man geen verder onderzoek te doen.

102 De Arameeër keerde vervolgens huiswaarts en schepte op hoe hij de Joden aldaar bedrogen had door van het vlees van deze lammeren die als Pesachoffers gebracht werden, te eten.

103 Exodus, *Sjemot* 12:43: וְיֵאמָר יְהוָה אֱלֹהֵי מִשְׁשֶׁה וְאֶהְרֹן זֹאת תִּקַּח הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־גִּבּוֹר לֹא־יֵאָכֵל בּוֹ 'De Eeuwige sprak tot Mosjé en Aharon: Dit is de wet van het Pesachoffer: Geen (ver)vreemd persoon mag ervan eten.' Rasji verklaart: שְׁנֵי תַנְכַּרוּ מֵעֲשָׂיו לְאֲבִיו שְׁבַשְׁמִים, וְאֶחָד הַגּוֹי וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל מִשְׁמֵד בְּמִשְׁמַע (מכילתא) Geen (ver)vreemd persoon. Dat betreft iemand die zich vervreemd heeft van zijn Vader in de Hemel. Dit betreft zowel een niet-Joods persoon als een Israëliet, die een ander geloof heeft aangenomen. (Mechilta).

104 Exodus, *Sjemot* 12:48: וְכִי־יָגִיד אִתְּךָ גֵר וְעָשָׂה כְּסֵד לַיהוָה הַמּוֹלֵל לְךָ כְּל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאִזְרַח הָאָרֶץ וְכִלְעָרֵל לֹא־יֵאָכֵל בְּךָ
 ‘En wanneer een proseliet bij jullie zal inwonen dan hij een Pesachoffer brengen voor de Eeuwige. Ieder van zijn mannelijke [nazaten] moet besneden worden en dan mag deze naderbij komen om te offeren en hij zal [gelijk] zijn aan de burger van het land, maar iedere onbesneden zal er niet van eten.’

105 De Arameeër was niet op de hoogte van het feit dat de staart als vetstuk wordt geofferd op het altaar en niet wordt gegeten.

106 De vette staart gaat op naar de Allerhoogste! Dat wil zeggen: Het wordt verbrand op het altaar. Zie Leviticus, *Vajikra* 3:9-11.

107 Spreuken, *Misjlee* 10:18: מְכַסֵּה שְׂנְאָה שְׂפִתֵי־שֶׁקֶר וּמוֹצֵא לִבָּהּ הוּא כָּסִיל ‘Hij die haat verbergt, heeft valse lippen en wie een slechte boodschap verkondigt, is een dwaas.’

108 Uit het antwoord dat Jochanan Chakoekaã gaf, konden de mensen opmaken dat de tarweoogst van inferieure kwaliteit was.

109 I Koningen, *Melachiem alef* 5:8: וְהַשְּׁעָרִים וְהַתְּבוֹן לְסוֹסִים וְלַרְכָּשׁ יָבִאוּ אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יְהוָה־שָׁם אִישׁ כְּמוֹשְׁפָטוֹ
 ‘En de gerst en het stro voor de paarden en de snelle strijdrossen, brachten zij naar de plaats, waar hij [koning Salomo] was, iedere man leverde volgens zijn aangewezen taak.’ Door te zeggen dat de gerstooogst mooi was uitgekomen, liet hij het aan de intelligentie van de dorpsbewoners over de conclusie te trekken dat de tarweoogst mislukt was.

110 Linzen zijn ook belangrijk voedsel voor de mens.

רַב בַּר אֶחָיוה דְּרַבִּי חִיָּיא וּבַר אֶחָתִיָּה

Rav was de zoon van rabbi Chija's broer (Aivoë) en ook de zoon van de zuster van rabbi Chija (Ima) [Aivoë en Ima waren stiefbroer en stiefzus].^{111 qc}

כִּי סָלִיק לְהַתָּם אָמַר לִיה אַיִבּוּ קָיִים

Toen Rav daar naartoe, het land Israël vanuit Babylonië, vertrok,^{rc} vroeg hij^{sc}, rav Chija, hem: Leeft Aivoë nog?

אָמַר לִיה אִימָא קָיִמַת

Omdat Rav geen slecht nieuws wilde vertellen, vroeg hij^{tc} aan hem, rav Chija: Leeft Ima nog?^{uc}

אָמַר לִיה אִימָא קָיִמַת

Hij, rav Chija, zei toen tegen hem, Rav: Dus Ima leeft nog?^{vc}

אָמַר לִיה אַיִבּוּ קָיִים

Hij^{wc} antwoordde hem, rav Chija: Leeft Aivoë nog?^{xc}

אָמַר לִיה לְשִׁמְעָה

Hij, rav Chija, die toen begreep dat zowel zijn broer Aivoë, als zijn zuster Ima, overleden waren, zei tegen zijn dienaar:

תְּלוּץ לִי מִנְעָלֵי וְהוֹלִיף כְּלֵי אַחֲרֵי לְבַיַּת הַמְּרָחֵץ

Trek mijn schoenen uit^{yc} en breng mijn spullen achter mij aan naar het badhuis.^{zc}

שָׁמַע מֵינָה תָּלַת

Leer uit deze geschiedenis drie dingen:

שָׁמַע מֵינָה אָבֵל אָסוּר בְּנִעִילַת הַסַּנְדָּל

Leer hieruit dat het een rouwbedrijvende (aveel, אָבֵל) verboden is leren schoenen te dragen.

וּשְׁמַע מֵינָה שְׁמוּעָה רְחוּקָה אֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלֵא יוֹם אֶחָד

En leer hieruit dat iemand maar één dag rouw hoeft te bedrijven wegens het overlijden van een naast familielid als dat overlijdensbericht hem niet eerder dan dertig dagen dus ver na het overlijden van dat naast familielid bereikt.

וּשְׁמַע מֵינָה מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוֹל

En leer hieruit dat een gedeelte van een dag doorgaat voor een hele dag.

Nog meer voorbeelden van wat geconcludeerd kan worden op basis van wat iemand zegt.

הָהוּא דְאָמַר דִּיבּוּ דִּינִי

Er was iemand die altijd zei: Laat mijn zaak voor de rechtbank komen.^{ad}

אָמְרֵי שָׁמַע מֵינָה מִדָּן קָאֲתִי

Men concludeerde: Leer uit datgene wat deze man steeds zegt dat hij van de stam Dan afkomstig is

דְּכָתִיב דָּן דִּין עִמּוֹ פֶּאֶחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל

Want er is geschreven:¹¹² ‘Dan zal over zijn volk rechtspreken als één van de stammen van Israël.’

Nog een dergelijk verhaal.

הָהוּא דְהָוָה קָא אָזִיל וְאָמַר

Er was eens een man die rondliep en telkens riep:

אֶבִּיָּה יִמָּא אָסִיסְנִי בִּירְאָתָא

‘Aan de kust van de zee, zal ik een paleis oprichten.’^{bd}

בְּדָקוּ וְאִשְׁפָּחוּהוּ דְמִזְבוּלוֹן קָאֲתִי דְכָתִיב

Men onderzocht zijn afkomst en stelden vast dat hij van de stam Zevoelen afkomstig was, want er is geschreven:¹¹³

זְבוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵּן

‘Zevoelen zal zich vestigen aan de kust der zeeën ...’

De Gemara keert terug naar de ‘regel’ (dien, דין) van de Misjna en de conclusie van folio (daf, דף) 3a. De conclusie luidt dat zowel rav Hoena als rav Jehoeda van mening zijn dat het zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ) op de avond van de veertiende Nisan moet gebeuren.

De Gemara vraagt:

והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא אור אורתא הוא

Nu dat we geleerd hebben dat iedereen het ermee eens is dat in onze Misjna met het woord licht (or, אור) avond bedoeld wordt, waarom is het nodig dat we al de avond voor Pesach, dus de avond van de veertiende Nisan al zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ)?

מכדי בין לרבי יהודה ובין לר' מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה

Laat ons eens kijken: Zowel volgens rabbi Jehoeda als rabbi Meïr^{114 cd} is het volgens het verbod van de Tora om ‘zuurdesem’ (chameets, חמץ) te eten of in bezit te hebben pas geldig na het begin van het zesde uur overdag en later op de veertiende Nisan.^{115 116}

ונבדוק בשית

En als dit zo is, laten we dan ‘zoeken naar zuurdesem’ (bedikat chameets, בדיקת חמץ) in de ochtend aan het begin van het zesde uur?^{117 dd}

De Gemara vraagt door.

וכי תימא זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא דכתיב

En als je zou zeggen dat men het gebod (mitsva, מצוה) om te zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ) moet vervroegen naar de ochtend van de veertiende Nisan, wegens de algemene regel dat men ijverig is om de geboden te doen^{ed} (zeriezien lemitsvot, זריזין למצות) dan is het toch vroeg genoeg om dit vroeg in de ochtend te doen, want er is geschreven:¹¹⁸

וביום השמיני ימול בשר ערלתו

‘En op de achtste dag, zal het vlees van zijn voorhuid besneden worden.’

ותניא כל היום כולו כשר למילה

Maar we hebben geleerd in een baraita dat alhoewel de hele achtste dag geschikt is om een besnijdenis (miela, מילה) te doen, is het toch een plicht om dit in de ochtend te doen,

אלא שזריזין מקדימין למצות שנאמר

omdat de regel bestaat dat men ijverig is om de geboden te doen (zeriezien lemitsvot, זריזין למצות), want er is gezegd:¹¹⁹

וישכם אברהם בבקר

‘Avraham stond vroeg op in de morgen ...’¹²⁰

De Gemara geeft nu het antwoord op de vraag waarom we toch op de avond van de veertiende Nisan zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ):

אמר רב נחמן בר יצחק

Rav Nachman, de zoon van Jitschak zei:

בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם ואור הנר יפה לבדיקה

Onze geleerden hebben ingesteld dat het beter is om te zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ) ’s avonds als de mensen zich in hun huizen bevinden bij het licht van een kaars.^{121 fd}

De Gemara brengt een voorschrift (dien, דין) die voortvloeit uit het feit dat we ’s avonds

zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ), dus uit het voorschrift dat rav

Nachman, de zoon van Jitschak heeft vastgesteld. Nadat we hebben vastgesteld dat we de

avond van de veertiende Nisan zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ), wegens

*de hierboven vermelde reden en niet wegens de ijver is om de geboden te doen (ziet zieleziet
lemitsvot, זריזין למצות),*

אמר אביי

zegt Abbaje het volgende:

הילכך האי צורבא מרבנן

Daarom mag dus een fanatieke jesjiva-student

לא לפתח בעידוניה באורתא דתליסר דנגהי ארבסר

**niet beginnen met het leren van Talmoed en Tora ten tijde^{gd} van de schemering van de
dertiende Nisan vlak voor de avond van de veertiende Nisan.^{hd}**

דלמא משכא ליה שמעתיה

Want zijn leren zou wel eens kunnen uitlopen¹²²

ואתי לאימנועי ממצוה

**waardoor hij het gebod (mitsva, מצוה) van het zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets,
בדיקת חמץ) zou kunnen mislopen.**

*Een ander onderwerp in relatie tot het zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ)
komt nu in de Gemara aan de orde:*

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק

Zij, de jesjiva studenten, vroegen aan Rav Nachman, de zoon van Jitschak:

המשכיר בית לחברו בארבעה עשר

Als iemand aan zijn naaste, mede Jood, zijn huis verhuurd op de veertiende Nisan,

על מי לבדוק

wie moet dan zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ)?

על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא

**Moet de verhuurder zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ), want de
zuurdesem (chameets, חמץ) dat zich in zijn huis bevindt is van hem afkomstig,^{id}**

או דלמא על השוכר לבדוק

of moet misschien de huurder zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ),

דאיסורא ברשותיה קאי

**want het verbod op het bezit van zuurdesem (chameets, חמץ) betreft hem, want het huis is op
dat moment van hem, de huurder, dus het zuurdesem (chameets, חמץ) is in zijn domein
(resjoet, רשות)?^{jd}**

*De Gemara probeert de twijfel (safeek, ספק) die hierover bestaat, op te lossen door middel
van de plicht om een mezoza aan de deurposten van een woning te bevestigen.*

ת"ש המשכיר בית לחברו על השוכר לעשות לו מזוזה

**Kom en leer het bewijs om deze twijfel (safeek, ספק) over het oplossen van de kwestie of een
verhuurder of een huurder moet zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ)**

wanneer de woning verhuurd wordt op de veertiende Nisan uit wat we geleerd hebben in een

**baraita: Wanneer iemand die zijn woning verhuurt aan zijn naaste, rust op de huurder
de plicht om mezoezet in de woning¹²³ aan te slaan.^{kd} En hieruit volgt dat het ook de plicht is
van degene die een woning huur te zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ).**

*De Gemara maakt toch bezwaar tegen de zojuist getrokken conclusie en verwerpt het bewijs
uit deze baraita:*

התם הא אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא

**Daar, over het bevestigen van mezoezet aan de woning, rust deze plicht op de bewoner
[huurder]^{ld} en niet op de eigenaar¹²⁴ van de woning, volgens rav Mesjarsjija.**

הכא מאי

Maar wat is de wet hier met betrekking tot het zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ)?

Hier is de wet anders! Want de Gemara geeft antwoordt door nog een baraita te citeren.

אמר להו רב נחמן בר יצחק

Rav Nachman, de zoon van Jitschak brengt een bewijs uit een baraita en **zegt:**

תנינא

We hebben in een baraita geleerd:

המשכיר בית לחברו

Wanneer iemand zijn huis verhuurt aan zijn naaste dan is de wet (halacha, הלכה) als volgt:

אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר על המשכיר לבדוק

Als de verhuurder de sleutels van de woning nog niet heeft overgedragen¹²⁵ aan de huurder **vóór de veertiende**^{md} **dan** rust de plicht op **de verhuurder te zoeken naar zuurdesem** (bedikat chameets, בדיקת חמץ).

ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר

Maar als de verhuurder de sleutels van de woning wel heeft overgedragen aan de huurder **vóórdat de veertiende** Nisan is ingegaan,

על השוכר לבדוק

dan rust de plicht op **de huurder te zoeken naar zuurdesem** (bedikat chameets, בדיקת חמץ).

Een aanverwant onderwerp wordt nu in de Gemara bediscussieerd.

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק

Zij, de studenten van de Talmोधogeschool (jesjiva, ישיבה) **kwamen met de volgende vraag bij rav Nachman, de zoon van Jitschak.**

המשכיר בית לחברו בארבעה עשר

Als iemand aan zijn naaste een woning verhuurt óp de veertiende Nisan,nd

חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק

kan hij, de verhuurder, **ervanuit gaan dat** in het huis ‘gezocht is naar zuurdesem’ (bedikat chameets, בדיקת חמץ) **of kan hij er niet vanuit gaan** dat dit gebeurd is en moet de huurder zelf zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ)?

De Gemara vraagt of deze vraag van de jesjiva-studenten wel zin heeft.

למאי נ"מ

Wat maakt dat nu praktisch gezien uit?^{od}

לישייליה

We kunnen het hem, de huiseigenaar, **toch vragen!**

דליתיה להאי דלשיווליה

De vraag is relevant als de eigenaar van het huis er niet is!^{126 pd}

לאטרוחי להאי מאי

Wat is nu de wet in de praktijk, moeten we het de huurder lastig maken om te zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ) **of niet?**¹²⁷

אמר להו רב נחמן בר יצחק תניתוה

Rav Nachman, de zoon van Jitschak antwoordde hun: **We hebben in een baraita geleerd:**

הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים

Allen zijn geloofwaardig wanneer zij zeggen of zelfs getuigen **dat** [er gezocht is naar chameets (bedikat chameets, בדיקת חמץ)] **en dat er chameets is weggeruimd** in een huis;^{qd} **dit geldt zelfs voor vrouwen, zelfs voor knechten of zelfs voor minderjarigen.**¹²⁸

מאי טעמא מהימני

Wat is de reden dat zij in dit geval wel geloofd worden?rd

רַב בַּר אֶחָיוּה דְרַבִּי חִיָּיא וּבַר אֶחָתִיָּה

Rav was de zoon van rabbi Chija's broer (Aivoë) en ook de zoon van de zuster van rabbi Chija (Ima) [Aivoë en Ima waren stiefbroer en stiefzus].¹¹¹

כִּי סָלִיק לְהַתָּם אָמַר לִיה אַיִבּוּ קָיִים

Toen Rav daar naartoe, het land Israël vanuit Babylonië, vertrok, vroeg hij, rav Chija, hem: Leeft Aivoë nog?

אָמַר לִיה אִימָא קָיִמַת

Omdat Rav geen slecht nieuws wilde vertellen, vroeg hij aan hem, rav Chija: Leeft Ima nog?

אָמַר לִיה אִימָא קָיִמַת

Hij, rav Chija, zei toen tegen hem, Rav: Dus Ima leeft nog?

אָמַר לִיה אַיִבּוּ קָיִים

Rav antwoordde hem, rav Chija: Leeft Aivoë nog?

אָמַר לִיה לְשִׁמְעִיה

Hij, rav Chija, die toen begreep dat zowel zijn broer Aivoë, als zijn zuster Ima, overleden waren, zei tegen zijn dienaar:

תְּלוּץ לִי מִנְעָלֵי וְהוֹלִיף כְּלֵי אַחֲרֵי לְבַיַּת הַמְּרֻחָץ

Trek mijn schoenen uit en breng mijn kleding naar het badhuis.

שָׁמַע מֵינָה תָּלַת

Leer uit deze geschiedenis drie dingen:

שָׁמַע מֵינָה אָבֵל אָסוּר בְּנֻעִילַת הַסַּנְדָּל

Leer hieruit dat het een rouwbedrijvende (aveel, אָבֵל) verboden is leren schoenen te dragen.

וּשְׁמַע מֵינָה שְׁמוּעָה רְחוּקָה אֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלָא יוֹם אֶחָד

En leer hieruit dat iemand maar één dag rouw hoeft te bedrijven wegens het overlijden van een naast familielid als dat overlijdensbericht hem niet eerder dan dertig dagen dus ver na het overlijden van dar naast familielid bereikt.

וּשְׁמַע מֵינָה מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוֹל

En leer hieruit dat een gedeelte van een dag doorgaat voor een hele dag.

Nog meer voorbeelden van wat geconcludeerd kan worden op basis van wat iemand zegt.

הָהוּא דְאָמַר דְּוַבּוּ דִּינֵי

Er was iemand die altijd zei: Laat mijn zaak voor de rechtbank komen.

אָמְרֵי שְׁמַע מֵינָה מִדּוֹן קָאֲתֵי

Men concludeerde: Leer uit datgene wat deze man steeds zegt dat hij van de stam Dan afkomstig is

דְּכָתִיב דָּן דִּין עִמּוֹ פְּאָחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל

Want er is geschreven:¹¹² 'Dan zal over zijn volk rechtspreken als één van de stammen van Israël.'

Nog een dergelijk verhaal.

הָהוּא דְהָוָה קָא אָזִיל וְאָמַר

Er was eens een man die rondliep en telkens riep:

אֲבִיָּה יִמָּא אָסִיסְנֵי בִירָאָתָא

Aan de kust van de zee, zal ik een paleis oprichten.'

בְּדַקוֹ וְאַשְׁפָּחוּהוּ דְמַזְבּוּלוֹן קָאֲתֵי דְכָתִיב

Men onderzocht zijn afkomst en stelden vast dat hij van de stam Zevoelen afkomstig was, want er is geschreven:¹¹³

זְבּוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵּן

‘Zevoelen zal zich vestigen aan de kust der zeeën ...’

De Gemara keert terug naar de ‘regel’ (dien, דין) van de Misjna en de conclusie van folio (daf, דף) 3a. De conclusie luidt dat zowel rav Hoena als rav Jehoeda van mening zijn dat het zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ) op de avond van de veertiende Nisan moet gebeuren.

De Gemara vraagt:

והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא אור אורתא הוא

Nu dat we geleerd hebben dat iedereen het ermee eens is dat in onze Misjna met het woord licht (or, אור) avond bedoeld wordt, waarom is het nodig dat we al de avond voor Pesach, dus de avond van de veertiende Nisan al zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ)?

מכדי בין לרבי יהודה ובין לר' מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה

Laat ons eens kijken: Zowel volgens rabbi Jehoeda als rabbi Meïr¹¹⁴ is het volgens het verbod van de Tora om ‘zuurdesem’ (chameets, חמץ) te eten of in bezit te hebben pas geldig Na het begin van het zesde uur overdag en later op de veertiende Nisan.^{115 116}

ונבדוק בשית

En als dit zo is, laten we dan ‘zoeken naar zuurdesem’ (bedikat chameets, בדיקת חמץ) in de ochtend aan het begin van het zesde uur?¹¹⁷

De Gemara vraagt door.

וכי תימא זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא דכתיב

En als je zou zeggen dat men het ‘gebod’ (mitsva, מצוה) om te ‘zoeken naar zuurdesem’ (bedikat chameets, בדיקת חמץ) moet vervroegen naar de avond van de veertiende Nisan, wegens de algemene regel dat men ‘ijverig is om de geboden te doen’ (zeriezien lemitsvot, זריזין למצות) dan is het toch vroeg genoeg om dit vroeg in de ochtend te doen, want er is geschreven:¹¹⁸

וביום השמיני ימול בשר ערלתו

‘En op de achtste dag, zal het vlees van zijn voorhuid besneden worden.’

ותניא כל היום כולו כשר למילה

Maar we hebben geleerd in een baraita dat alhoewel de hele achtste dag geschikt is om een besnijdenis (miela, מילה) te doen, is het toch een plicht om dit in de ochtend te doen, אלא שזריזין מקדימין למצות שנאמר

Omdat de regel bestaat dat men ijverig is om de geboden te doen (zeriezien lemitsvot, זריזין למצות), want er is gezegd:¹¹⁹

וישכם אברהם בבקר

‘Avraham stond vroeg op in de morgen ...’¹²⁰

De Gemara geeft nu het antwoord op de vraag waarom we toch op de avond van de veertiende Nisan ‘zoeken naar zuurdesem’ (bedikat chameets, בדיקת חמץ):

אמר רב נחמן בר יצחק

Rav Nachman, de zoon van Jitschak zei:

בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם ואור הנר יפה לבדיקה

Onze geleerden hebben ingesteld dat het beter is om te ‘zoeken naar zuurdesem’ (bedikat chameets, בדיקת חמץ) ’s avonds als de mensen zich in hun huizen bevinden bij het licht van een kaars.¹²¹

De Gemara brengt een voorschrift (dien, דין) die voortvloeit uit het feit dat we ’s avonds ‘zoeken naar zuurdesem’ (bedikat chameets, בדיקת חמץ), dus uit het voorschrift dat rav Nachman, de zoon van Jitschak heeft vastgesteld. Nadat we hebben vastgesteld dat we de avond van de veertiende Nisan ‘zoeken naar zuurdesem’ (bedikat chameets, בדיקת חמץ),

wegens de hierboven vermelde reden en niet wegens de 'ijver is om de geboden te doen' (zeriezien lemitsvot, זריזין למצות),

אמר אביי

Zegt Abbaje het volgende:

הילכך האי צורבא מרבנן

Daarom mag dus een fanatieke jesjiva-student

לא לפתח בעידניה

Niet zijn leren van Talmoed en Tora beginnen

באורתא דתליסר דנגהי ארבסר

In de middagschemering van de dertiende Nisan vlak voor de avond van de veertiende Nisan.

דלמא משכא ליה שמעתיה

Want zijn leren zou wel eens kunnen uitlopen¹²²

ואתי לאימנועי ממצוה

Waardoor hij het gebod (mitsva, מצוה) van het zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ) zou kunnen mislopen.

Een ander onderwerp in relatie tot het zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ) komt nu in de Gemara aan de orde:

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק

Zij, de jesjiva studenten, vroegen aan Rav Nachman, de zoon van Jitschak:

המשכיר בית לחברו בארבעה עשר

Als iemand aan zijn naaste, mede Jood, zijn huis verhuurd op de veertiende Nisan,

על מי לבדוק

Wie moet dan zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ)?

על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא

Moet de verhuurder zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ), want de zuurdesem (chameets, חמץ) dat zich in zijn huis bevindt is van hem afkomstig,

או דלמא על השוכר לבדוק

Of moet misschien de huurder zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ),

דאיסורא ברשותיה קאי

Want het verbod op het bezit van zuurdesem (chameets, חמץ) betreft hem, want het huis is op dat moment van hem, de huurder, dus het zuurdesem (chameets, חמץ) is in zijn domein (resjoet, רשות)?

De Gemara probeert de twijfel (safeek, ספק) die hierover bestaat, op te lossen door middel van de plicht om een mezoeza aan de deurposten van een woning te bevestigen.

ת"ש המשכיר בית לחברו על השוכר לעשות לו מזוזה

Kom en leer het bewijs om deze twijfel (safeek, ספק) over het oplossen van de kwestie of een verhuurder of een huurder moet zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ)

wanneer de woning verhuurd wordt op de veertiende Nisan uit wat we geleerd hebben in een

baraita: Wanneer iemand die zijn woning verhuurt aan zijn naaste dan rust op de

huurder de plicht om mezoezet in de woning¹²³ aan te slaan. En hieruit volgt dat het ook de plicht is van degene die een woning huur te zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, בדיקת חמץ).

De Gemara maakt toch bezwaar tegen de zojuist getrokken conclusie en verwerpt het bewijs uit deze baraita:

התם הא אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא

Daar, inzake het bevestigen van mezeozot aan de woning, heeft deze plicht speciaal betrekking op de huurder en niet op de eigenaar¹²⁴ van de woning, volgens rav Mesjarsjija.
הכא מאי

Maar wat is de wet hier met betrekking tot het zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, (בדיקת חמץ)?

Hier is de wet anders! Want de Gemara geeft antwoordt door nog een baraita te citeren.

אמר להו רב נחמן בר יצחק

Rav Nachman, de zoon van Jitschak brengt een bewijs uit een baraita en zegt:

תנינא

We hebben in een baraita geleerd:

המשכיר בית לחברו

Wanneer iemand zijn huis verhuurt aan zijn naaste da is de wet (halacha, הלכה) als volgt:
אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר על המשכיר לבדוק

Als de verhuurder de sleutels van de woning nog niet heeft overhandigd¹²⁵ aan de huurder vóór de veertiende dan rust de plicht op de verhuurder te zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, (בדיקת חמץ).

ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר

Maar als de verhuurder de sleutels van de woning wel heeft overgedragen aan de huurder vóórdat de veertiende Nisan is ingegaan,

על השוכר לבדוק

Dan rust de plicht op de huurder te zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, (בדיקת חמץ).

Een aanverwant onderwerp wordt nu in de Gemara bediscussieerd.

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק

Zij, de studenten van de Talmoedhogeschool (jesjiva, ישיבה) kwamen met de volgende vraag bij rav Nachman, de zoon van Jitschak.

המשכיר בית לחברו בארבעה עשר

Als iemand aan zijn naaste een woning verhuurt óp de veertiende Nisan

חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק

Kan hij, de verhuurder, ervanuit gaan dat in het huis ‘gezocht is naar zuurdesem’ (bedikat chameets, (בדיקת חמץ) of kan hij er niet vanuit gaan dat dit gebeurd is en moet de huurder zelf zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, (בדיקת חמץ)?

De Gemara vraagt of deze vraag van de jesjiva-studenten wel zin heeft.

למאי נ"מ

Wat maakt dat nu praktisch gezien uit?

לישייליה

We kunnen het hem, de huiseigenaar, toch vragen!

De Gemara antwoordt.

דליתיה להאי דלשיווליה

De vraag is relevant indien de eigenaar van het huis er niet is!¹²⁶

לאטרוחי להאי מאי

Wat is nu de wet in de praktijk, moeten we het de huurder lastig maken om te zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, (בדיקת חמץ) of niet?¹²⁷

אמר להו רב נחמן בר יצחק תניתיה

Rav Nachman, de zoon van Jitschak antwoordde hun: We hebben in een baraita geleerd:

הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים

Allen zijn geloofwaardig wanneer zij zeggen of zelfs getuigen **dat er een zoeken naar zuurdesem** (bedikat chameets, בדיקת חמץ) in een huis heeft plaatsgehad; **dit geldt zelfs voor vrouwen, zelfs voor knechten of zelfs voor minderjarigen.**¹²⁸

מאי טעמא מהימני

Wat is de reden dat zij in dit geval wel geloofd worden?

Rasji 4a

רב בר אחוה ובר אחתיה דר' חייא הוה. אייבו אביו של רב אחיו של ר' חייא היה מן האב כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ה.) אייבו וחנא ושילא ומרתא ור' חייא כולהו בני דר' אחא מכפרי הוו ואימא שהיתה אמו של רב אחותו של ר' חייא היתה מן האם:

רב בר אחוה ובר אחתיה דר' חייא הוה. אייבו אביו של רב אחיו של ר' חייא היה מן האב כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ה.) אייבו וחנא ושילא ומרתא ור' חייא כולהו בני דר' אחא מכפרי הוו ואימא שהיתה אמו של רב אחותו של ר' חייא היתה מן האם:

Rav was de zoon van rabbi Chija's broer (Aivoe) en ook de zoon van de zuster van rabbi Chija (Ima). Aivoe, de vader van Rav, was de broer van Rabbi Chija van vaderskant, zoals gezegd wordt in het eerste hoofdstuk van Talmoed Sanhedrien (folio 5a). Aivoe en Chana en Shila en Marta en Rabbi Chija waren allemaal kinderen van Rabbi Acha uit Kefar. En Ima, de moeder van Rav was de zus van rabbi Chija van moederskant. (qc)

כי סליק. רב מעירו מבבל לארץ ישראל שהיה ר' חייא שם:
כי סליק. רב מעירו מבבל לארץ ישראל שהיה ר' חייא שם:

Toen Rav daar naartoe, het land Israël vanuit Babylonië, **vertrok.** Rav vertrok uit de stad [waar hij woonde] in Babylonië maar het land Israël waar rabbi Chija was. (rc)

אמר. ר' חייא לרב אייבו אביך הוא קיים:
אמר. ר' חייא לרב אייבו אביך הוא קיים:

Hij vroeg. Rav Chija [vroeg] aan Rav: Leeft Aivoe, je vader nog? (sc)

א"ל. רב:
א"ל. רב:

Hij vroeg aan hem. [Dus hij] Rav [vroeg hem, rav Chija]. (tc)

אימא קיימת. בלשון שאילה כלומר עד שאתה משאיל על אבי שאל על אמי שאף היא אחותך:
אימא קיימת. בלשון שאילה כלומר עד שאתה משאיל על אבי שאל על אמי שאף היא אחותך:

Leeft Ima nog? Dat wil zeggen: Voordat je vragen stelt over mijn vader, vraag ook over mijn moeder, want ook zij is jouw zuster. (uc)

אמר לו. עוד ר' חייא לרב ואימא אחותי קיימת:
אמר לו. עוד ר' חייא לרב ואימא אחותי קיימת:

Hij zei tegen hem: Verder zei rabbi Chija tegen Rav, is Ima mijn zuster nog in leven? (vc)

אמר ליה. רב:
אמר ליה. רב:

Hij antwoordde hem. Rav {antwoordde rav Chija}. (wc)

אייבו קיים. ואבי כלום קיים הוא עדיין לא השיבותיך עליו ומאליו הבין וי"א בניחותא היה משיבו רב על מי שאינו שואל כדי שיבין מן הכלל וקשה בעיני לומר שיוציא רב דבר שקר מפיו:
אייבו קיים. ואבי כלום קיים הוא עדיין לא השיבותיך עליו ומאליו הבין וי"א בניחותא היה משיבו רב על מי שאינו שואל כדי שיבין מן הכלל וקשה בעיני לומר שיוציא רב דבר שקר מפיו:

Leeft Aivoe nog? En mijn vader leeft hij nog? Je hebt daarover nog geen antwoord gegeven. Maar hij begreep zelf. En sommigen zeggen dat Rav hem, Rav Chija, indirect antwoordde door namelijk iets te zeggen waar niet over gevraagd werd, zodat Rav Chija het indirect zou begrijpen. Het valt mij [Rasji] namelijk moeilijk om te zeggen dat Rav een leugen uit zijn mond zou laten komen. (xc)

חלוץ לי מנעלי. להתאבל על אחי ואחותי:
חלוץ לי מנעלי. להתאבל על אחי ואחותי:

Trek mijn schoenen uit. Zodat ik rouw kan bedrijven over mijn broer en mijn zuster. (yc)

והולך כלי אחרי לבית המרחץ. ללמד הלכה לתלמידים נתכוון שאין שמועה רחוקה שלאחר שלשים יום נוהגת אלא יום אחד ומקצתו ככולו ואינו צריך לישב כל היום כולו מדאמר ליה והולך לי כלי אחרי לבית המרחץ ולא המתין עד למחר אלמא שעה אחת די:
והולך כלי אחרי לבית המרחץ. ללמד הלכה לתלמידים נתכוון שאין שמועה רחוקה שלאחר שלשים יום נוהגת אלא יום אחד ומקצתו ככולו ואינו צריך לישב כל היום כולו מדאמר ליה והולך לי כלי אחרי לבית המרחץ ולא המתין עד למחר אלמא שעה אחת די:

En breng mijn spullen achter mij aan naar het badhuis. Hij had de bedoeling hiermee een halacha aan zijn leerlingen te onderwijzen, namelijk dat bij een tijding [van overlijden] die pas na dertig dagen [aan iemand] bekend wordt, de rouw [voor dat directe familielid] slechts één dag duurt. En een deel [van deze dag] wordt beschouwd als een hele dag. En men hoeft niet de hele dag in de rouw (sjivve, שְׂבִיעָה) te zitten en daarom zei hij [tegen zijn bediende] breng mijn spullen [zoals kleding] naar het badhuis en hij wachtte dus niet [met in bad gaan] tot de volgende dag. Hieruit volgt dat in een dergelijk geval een uur als rouwbedrijvende (sjivve, שְׂבִיעָה) te zitten, voldoende is. (zc)

ההוא דהוה קאמר דונו דיני. בכל דבר משא ומתן שהיה לו עם אדם היה אומר תמיד בא לדין ואינו נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין:
ההוא דהוה קאמר דונו דיני. בכל דבר משא ומתן שהיה לו עם אדם היה אומר תמיד בא לדין ואינו נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין:

Er was iemand die altijd zei: Laat mijn zaak voor de rechtbank komen. Bij iedere vorm van zakendoen en onderhandeling die deze persoon met iemand had [en waarbij men er niet uitkwam], zei hij altijd: Kom laten we het voor gerecht brengen: Hij stond erop alles te laten beslissen middels een uitspraak van de rechtbank. (ad)

אכיף ימא אסיסני ביראתא. אתקן בירונות אם היו לי פלטיין לבנות לא הייתי קובעם אלא על שפת הים ותמיד היה משתבח בשפת הים ובתשובות הגאונים מצאתי אכיף ימא אסנא בראתא ופירוש כך היה משתבח בשפת הים ואומר תמיד סנאים שעל שפת הים ברושים הם במקומות אחרים ולשון זה הגון סנה בלשון ארמי אסנה ברוש ברותא:
אכיף ימא אסיסני ביראתא. אתקן בירונות אם היו לי פלטיין לבנות לא הייתי קובעם אלא על שפת הים ותמיד היה משתבח בשפת הים ובתשובות הגאונים מצאתי אכיף ימא אסנא בראתא ופירוש כך היה משתבח בשפת הים ואומר תמיד סנאים שעל שפת הים ברושים הם במקומות אחרים ולשון זה הגון סנה בלשון ארמי אסנה ברוש ברותא:
‘Aan de kust van de zee, zal ik een paleis oprichten.’ [Dat wil zeggen] Als ik paleizen zou moeten bouwen dan zou ik deze alleen maar langs de zeekust bouwen. En hij was altijd vol lof over de zeekust. En in de responsa van de Geonim vond ik dat de uitleg van ‘aan de kust van de zee, zal ik een paleis oprichten’ is dat deze man altijd de locaties aan de zeekust prees en hiervan zei dat de struiken die langs de oever van de kust groeiden net zo mooi waren als cipressen elders. En de betekenis van het woord struik (sneh, סְנֵה) is in het Aramees asna, אֶסְנָה en de vertaling van het woord cipres (berosj, בְּרוּשׁ) is in het Aramees birata, בִּירָאָתָא. (bd)

בין לר' מאיר ובין לרבי יהודה. דאיפליגו במתניתין בהרחקה דעבוד רבנן לדאורייתא חמץ אינו אסור מן התורה בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות כדיליף לקמן מן אך חלק ומן לא תשחט על חמץ:

בין לר' מאיר ובין לרבי יהודה. דאיפליגו במתניתין בהרחקה דעבוד רבנן לדאורייתא חמץ אינו אסור מן התורה בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות כדיליף לקמן מן אך חלק ומן לא תשחט על חמץ:

Zowel volgens rabbi Jehoeda als rabbi Meïr. Deze zijn het oneens in de Misjna over de extra beperking die de geleerden hebben ingesteld betreffende de wet uit de Tora over gezuurd voedsel dat volgens de Tora niet verboden is om in bezit te hebben of om te nuttigen tot het verstrijken van het zesde uur na zonsopkomst, zoals verderop wordt geconcludeerd op basis van het woord אָךְ (zie Exodus, *Sjemot* 12:15) en op basis van het vers dat je geen Pesachoffer mag slachten terwijl er nog zuursel in je bezit is (zie Exodus, *Sjemot* 23:18 en 34:25). (cd)

נבדוק. חמץ בתחלת שש וקודם איסורו יבערנו למה לי לאקדומי כולי האי דבשלמא אי אור יממא הוא איכא לתרוצי דמתניתין נמי בשש קאמר אבל השתא תקשה:
נבדוק. חמץ בתחלת שש וקודם איסורו יבערנו למה לי לאקדומי כולי האי דבשלמא אי אור יממא הוא איכא לתרוצי דמתניתין נמי בשש קאמר אבל השתא תקשה:

[En als dit zo is,] **laten we dan zoeken** [naar zuurdesem (bedikat chameets, חמץ, בדיקת חמץ) in de ochtend aan het begin van het zesde uur?] Zuurdesem dient men aan het begin van het zesde uur overdag [volgens de Tora] zelfs dus nog voor de termijn van het verbod ingaat, weg te ruimen [en het verbranden]. Waarom is het dan nodig om dit zo vroeg te doen? Want als je zou zeggen dat de betekenis van het woord אור, or dag is, hoe kun je dan antwoorden dat de Misjna het heeft over het zesde uur? Dus met deze uitleg, ontstaat er een probleem. (dd)

נבדוק מצפרא. דאיכא הקדמה לזריזים כדאשכחן גבי מילה ובזריזותיה דאברהם שנאמר וישכם אברהם בבקר שלא המתין עד הנץ החמה ומכל מקום בלילה לא הקדים:
נבדוק מצפרא. דאיכא הקדמה לזריזים כדאשכחן גבי מילה ובזריזותיה דאברהם שנאמר וישכם אברהם בבקר שלא המתין עד הנץ החמה ומכל מקום בלילה לא הקדים:

[En als je zou zeggen dat men het gebod (mitsva, מצוה) om te zoeken [naar zuurdesem (bedikat chameets, חמץ, בדיקת חמץ) moet vervroegen] **naar de ochtend** van de veertiende Nisan... Want er geldt een principe dat geloofsijverige mensen dat een gebod zo vroeg mogelijk in de ochtend vervuld wordt, zoals we dat vinden bij [bijvoorbeeld] de besnijdenis [en die geloofsijver van Avraham wordt ook zichtbaar bij de binding en offerander van Jitschak (akeidat Jitschak, יצחק, zie Genesis, Beresjiet 22:3) waarbij Avraham in zijn geloofsijver dit vroeg deed, want er is gezegd: ‘Avraham stond vroeg in de ochtend op ...’ en dus wachtte hij niet het opgaan van de zon af, maar in ieder geval vervroegde hij zijn opdracht niet [door] in de nacht [op weg te gaan]. (ed)

ואור הנר יפה לבדיקה. בלילה אבל ביום מחשיך ואם תאמר יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן מחיפוש שמצותו בנר:

ואור הנר יפה לבדיקה. בלילה אבל ביום מחשיך ואם תאמר יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן מחיפוש שמצותו בנר:

Het is beter [om te zoeken naar zuurdesem (bedikat chameets, חמץ, בדיקת חמץ) 's avonds als de mensen zich in hun huizen bevinden] **bij het licht van een kaars.** Dus in de avond, is het echter nog overdag [dan moet men de te onderzoeken ruimtes in het huis] verduisteren. En als je zou zeggen laat men gewoon bij daglicht zoeken [naar zuurdesem, dan is het antwoord hierop] dat verderop in de Gemara geconcludeerd wordt dat op basis van het woordgebruik zoeken (chipoesj, חיפוש) dat het de opdracht is bij kaarslicht te zoeken. (fd)

לא יפתח בעידנא. לא יתחיל בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא:
לא יפתח בעידנא. לא יתחיל בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא:

Hij mag niet beginnen met het leren van Talmoed en Tora **ten tijde van** etc. Hij moet niet beginnen met het repeteren van wat hij geleerd heeft [in de avondschemer]. En als hij een vaste tijd voor het leren van Tora heeft in de avonden, moet hij niet beginnen met het bestuderen van een ingewikkelde Talmoedisch halachisch probleem. (gd)

באורתא דתליסר נגהי ארבסר. לילי יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר והוא ליל בדיקת חמץ:

באורתא דתליסר נגהי ארבסר. לילי יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר והוא ליל בדיקת חמץ:

De schemering van de dertiende Nisan vlak voor de avond van **de veertiende Nisan**. De avondschemering van de uitgaande dertiende [Nisan], dat is dus het begin van de veertiende [Nisan] en dat is de avond dat men begint te zoeken naar zuurdesem [chomets battelt]. [Mijn moeder Bilha bat rabbi Tsevi en bat Rivka, placht altijd te zeggen: chomets battelavond, zijnde de avond van de dertiende Nisan, waar wij naar chomets zochten om dat de volgende ochtend te verbrande (battelden). Als kind legde ik samen met mijn moeder stukjes brood op sommige plekken thuis neer, waarbij wij met veel plezier samen met mijn vader onder kaarslicht naar dat brood zochten!] (hd)

דחמירא דידיה הוא. החמץ שבבית שלו הוא:

דחמירא דידיה הוא. החמץ שבבית שלו הוא:

Want de zuurdesem (chameets, חמץ) dat zich in zijn huis bevindt **is van hem** afkomstig. Het zuursel dat zich in zijn huis bevindt, is van hem. (id)

ברשותיה קאי. שהרי עתה הבית שלו:

ברשותיה קאי. שהרי עתה הבית שלו:

De zuurdesem **bevindt zich in zijn domein**. Aangezien het huis nu van hem is. (jd)

לעשות לו מזוזה. אלמא מידי דמצוה עליה רמיא:

לעשות לו מזוזה. אלמא מידי דמצוה עליה רמיא:

[De plicht] **om mezoezet** in de woning **aan te slaan**. Dus de plicht om de mezoezet aan te slaan rust op hem [de huurder]. (kd)

חובת הדר. לפי שהיא משמרתו וכותיב ביתך ביאתך נכנס ויוצא בה אבל הכא בדיקת חמץ דרבנן דאי משום בל יראה ובל ימצא הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא ואמר כל חמירא דבביתא הדין כו' ורבנן הוא דאצרוך בדיקה והשתא כי האי גוונא מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל:

חובת הדר. לפי שהיא משמרתו וכותיב ביתך ביאתך נכנס ויוצא בה אבל הכא בדיקת חמץ דרבנן דאי משום בל יראה ובל ימצא הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא ואמר כל חמירא דבביתא הדין כו' ורבנן הוא דאצרוך בדיקה והשתא כי האי גוונא מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל:

Deze plicht rust op de bewoner [huurder]. Omdat het huis onder zijn beheer staat [en de mezoeza door de Almachtige (Sjaddaj, שדי) de deurposten van Israël beschermt]. En er staat geschreven [Deuteronomium, *Devariem* 6:7 '...wanneer je zit in je huis en op weg gaat ...'] dus wanneer je langs de mezoeza gaat, bij je binnenkomen en bij je verlaten van het huis. Maar het zoeken naar zuursel is een rabbinale verplichting, want in de Tora staat dat zuursel niet gezien en gevonden mag worden in je domein, waarbij later gezegd wordt dat nietigverklaring [van eventueel aanwezig en niet gezien zuursel] volstaat, namelijk in het geval dat hij niet goed oplet en hij [eventueel aanwezig zuursel] als stof verklaart en waarbij hij de formulering gebruikt dat al het zuursel in zijn huis als stof wordt verklaard etc. Maar de rabbijnen hebben het zoeken naar zuursel verplicht gesteld en dus nu vragen we in dit geval: op wie rust nu deze inspanningsverplichting? (ld)

מסירת מפתח. הוא קנין השכירות ואם עד שלא מסר המפתח נכנס ליל ארבעה עשר חלה חובת

הבדיקה על המשכיר שעדיין היתה ברשותו ואף על פי שמסר לו ביום כבר חלה חובה עליו:

מסירת מפתח. הוא קנין השכירות ואם עד שלא מסר המפתח נכנס ליל ארבעה עשר חלה חובת הבדיקה על

המשכיר שעדיין היתה ברשותו ואף על פי שמסר לו ביום כבר חלה חובה עליו:

Als de sleuteloverdracht etc. Dit is de overdracht [van de sleutels] ter bevestiging van de feitelijke huurovereenkomst. En als de sleutels nog niet [door de verhuurder] zijn overgedragen en de avond van de veertiende Nisan is aangebroken dan rust de verplichting op het zoeken naar chameets, zuursel op de verhuurder, want het huis hoort op dat moment nog tot zijn domein ook al had hij de sleutels later overdag op de veertiende Nisan overgedragen dan rustte de verplichting van het zoeken naar chameets op de verhuurder. (md)

בארבעה עשר. שחרית מי מחזקין ליה להאי משכיר דודאי בדקו אמש כמצות חכמים אי לא:

בארבעה עשר. שחרית מי מחזקין ליה להאי משכיר דודאי בדקו אמש כמצות חכמים אי לא:

Als iemand aan zijn naaste een woning verhuurt **op de veertiende Nisan**. Dus op de veertiende Nisan 's ochtends; gaan wij er dan van uit dat de verhuurder al de avond van de veertiende gezocht heeft naar chameets, zoals de geleerden dat hebben opgedragen, of niet? (nd)

למאי נפקא מיניה לישׁייליה. להאי אם בדקו אם לאו:

למאי נפקא מיניה לישׁייליה. להאי אם בדקו אם לאו:

Wat maakt dat nu praktisch gezien uit? Of de verhuurder al of niet gezocht heeft naar chameets? (od)

כגון דליתיה להאי. משכיר למישׁייליה ומיבעי לן לאטרוחי להאי שוכר לבדוק מספק מאי:

כגון דליתיה להאי. משכיר למישׁייליה ומיבעי לן לאטרוחי להאי שוכר לבדוק מספק מאי:

De vraag is relevant indien de eigenaar van het huis er niet is! De verhuurder kan het gewoon vragen aan de huurder! Maar moet de huurder verplicht worden zich hiervoor moeite te getroosten, dus om toch te zoeken naar chameets vanwege twijfel [of dit wel of niet gebeurd is]? (pd)

נאמנין על ביעור חמץ. להעיד בארבעה עשר שבדקו בעליו אמש:

נאמנין על ביעור חמץ. להעיד בארבעה עשר שבדקו בעליו אמש:

Allen zijn geloofwaardig inzake [het zoeken naar] en wegruimen van chameets. Dus als men een getuigenis aflegt dat op de avond van de veertiende naar chameets is gezocht. (qd)

מאי טעמא נאמנין. הא לאו בני אסיהודי נינהו לאו משום דבלאו אמירה דידהו נמי מחזקינן ליה בדוק דודאי לא עבר זה על דברי חכמים ואפילו הוא עם הארץ לשאר דברים חבר הוא לענין בדיקה דהכל זריזין:

מאי טעמא נאמנין. הא לאו בני אסיהודי נינהו לאו משום דבלאו אמירה דידהו נמי מחזקינן ליה בדוק דודאי לא עבר זה על דברי חכמים ואפילו הוא עם הארץ לשאר דברים חבר הוא לענין בדיקה דהכל זריזין:

Wat is de reden dat zij in dit geval wel **geloofd worden?** Zij zijn toch geen geschikte getuigen? Is het niet zo dat wij ook zonder hun getuigenis aannemen dat er naar chameets gezocht is? Want we kunnen er toch van uit gaan dat deze persoon de woorden van de rabbijnen niet heeft overtreden ook al is deze persoon een ongeletterde? Voor het getuigen dat er naar chameets is gezocht wordt een dergelijk persoon als betrouwbaar geacht, want het is zo dat iedereen deze mitsva, nauwkeurig naleeft. (rd)

Peroesjien 4a

111 De vader van rabbi Chija had een zoon, Aivoe genaamd uit een ander huwelijk. En de moeder van Aivoe had een dochter, Ima, van een ander huwelijk. Aivoe trouwde nu met Ima, zijn stiefzuster, waarmee hij dus helemaal niet verwant was. Het kind van Ima en Aivoe was Rav. Dus Rav was de zoon van de halfbroer van rav Chija en de zoon van de halfzuster van rav Chija.

112 Genesis, *Beresjiet* 49:16: 'Dan zal voor zijn volk recht uitoefenen, als één voor alle stammen van Israël.' Rasji verklaart: 'ינקם נקמת עמו מפלשתים כמו פי ידיו ה' עמו' (דברים ל"ב) **'Dan zal voor zijn volk recht uitoefenen ...'** Hij zal voor zijn volk wraaknemen op de Filistijnen. Zoals ook (Deuteronomium, Devariem 32:26): 'Wanneer de Eeuwige wraak neemt voor zijn volk.'

... als één voor alle stammen van Israël! 'כל ישראל יהיו כאחד שבטי ישראל. ועל שמשון נבא נבואה זו; ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל' Heel Israël zal één met hem zijn. En hij zal hen voor allen wraak nemen. Hij [Jacob] sprak deze profetie uit voor Sjimsjon.

113 Genesis, *Beresjiet* 49:13: 'Zevueloen zal zich vestigen aan de kust der zeeën; hij zal bij de scheepshavens; en zijn grens zal bij Tsidon zijn.'

בדיקת חמץ דרבנן דאי משום בל יראה ובל ימצא הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא ואמר כל חמירא דבביתא הדין כו' ורבנן הוא דאצרוך בדיקה והשתא כי האי גוונא מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל

חובת הדר. לפי שהיא משמרתו וכתוב ביתך באתך נכנס ויוצא בה אבל הכא

בדיקת חמץ דרבנן דאי משום בל יראה ובל ימצא הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא ואמר כל חמירא דבביתא הדין כו' ורבנן הוא דאצרוך בדיקה והשתא כי האי גוונא מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל De plicht van het 'aanslaan' van de mezoezet rust op de aanstaande bewoner, dus hij, de huurder die het huis onder zijn controle heeft. Want op hem rust de plicht om het aanslaan van de mezoezet in acht te nemen, want er is geschreven: 'je huis' dat wil zeggen 'degene die binnengaat' dus de woning (geregeld) binnenkomt en uitgaat. Maar hier in het geval van het 'zoeken naar zuurdesem' (bedikat chameets, חמץ, בדיקת חמץ) hetgeen alleen een plicht is die 'door de rabbijnen' (miderabbanan, מדרבנן) is ingesteld, want in feite gaat het erom dat het zuurdesem, noch gezien wordt, noch wordt aangetroffen in het huis en het domein van de bewoner. Want voor de eigenaar en/of bewoner van een huis en de grond eromheen geldt basis van het verbod uit de Tora dat het 'gezuurde' nog gezien mag worden noch gevonden mag worden 'מצא ובל יראה', בל יראה ובל ימצא (חמץ, חמץ). Alleen dát is een 'opdracht uit de Tora' (midoraita, מדוריתא). En verderop wordt in de Gemara de regel neergelegd dat het voor iemand voldoende is dat hij 'zuurdesem' (chameets, חמץ) in het algemeen 'nietig' (bitoel, ביטול) verklaart of zich op een informele wijze hiervan ontdoet en het als stof der aarde verklaart en hierbij (de gebedsformule) uitsprekt 'al het gezuurde dat zich in mijn huis bevindt' etc. Want het 'zoeken naar zuurdesem' (bedikat chameets, חמץ, בדיקת חמץ) is door de rabbijnen ingesteld.

124 Als het huis leegstaat zonder bewoner of huurder dan hoeft de eigenaar van deze woning geen *mezoezet* te bevestigen.

125 Het overhandigen van de sleutels door de verhuurder aan de huurder wordt als een soort 'overdracht' (kinjan, קנין) beschouwd en dus als een bindende handeling. Zie ook Rasji en Rasjbam in Talmoed Baba Batra 'folio' (daf, דף) 53a. Dus wie de sleutel op de 14^e Nisan heeft, heeft ook de verplichting om te zoeken naar 'zuurdesem' (chameets, חמץ). Volgens rabbeenoë Chananeel en de Ran e.a. moeten aan twee condities voldaan worden: 1) de huurder moet alleen zoeken naar 'zuurdesem' (chameets, חמץ) indien hij de sleutel van het huis in handen heeft en 2) wanneer dit door middel van een formele 'overdracht' (kinjan, קנין) gebeurd is. Zie hiervoor Orach Chajiem 437:1.

126 Hij is bijvoorbeeld op reis gegaan.

127 Misschien is de verhuurder overhaast vertrokken en heeft hij geen tijd gehad om te 'zoeken naar zuurdesem' (bedikat chameets, חמץ, בדיקת חמץ).

128 Al deze categorieën kunnen niet als getuigen in een rechtszaak dienen in normale situaties (Zie de Rosj paragraaf 10: zij mogen niet geloofd worden, als zij zeggen dat al het chameets in het huis vernietigd was).

